ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ
ΕΙΣ ΤΑΣ "ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ„

ΤΟΥ

ΙΩΑΝΝΟΥ VIII. ΞΙΦΙΛΙΝΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

[2 Ἰαν. 1064—2 Αὐγ. 1075]

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΜΙΑΝ ΝΕΑΝ ΕΚΔΟΣΙΝ

Inaugural-Dissertation
zur Erlangung der Doktorwürde der
Philosophischen Fakultät (I. Sektion)
der Ludwig-Maximilians-Universität
zu München

vorgelegt von

KONSTANTIN G. BONIS
in Athen (Griechenland)

ΑΘΗΝΑΙ
1937

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ
ΕΙΣ ΤΑΣ "ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ„

ΤΟΥ

ΙΩΑΝΝΟΥ VIII. ΞΙΦΙΛΙΝΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

[2 Ἰαν. 1064—2 Αὐγ. 1075]

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΜΙΑΝ ΝΕΑΝ ΕΚΔΟΣΙΝ

Inaugural-Dissertation
zur Erlangung der Doktorwürde der
Philosophischen Fakultät (I. Sektion)
der Ludwig-Maximilians-Universität
zu München

vorgelegt von

KONSTANTIN G. BONIS
in Athen (Griechenland)

ΑΘΗΝΑΙ
1937

Referent: Prof. Dr. F. Dölger

Tag der mündlichen Prüfung: 23. April 1936

ATHÈNES, IMPRIMERIE "PHŒNIX,, LEONNATOU 4

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οὐδεμία ἄχρι τοῦδε ἠγέρθη ἀμφιβολία ὅτι ἡ τὸ πρῶτον ὑφ' ἡμῶν ὁλόκληρος δημοσιευθησομένη ἑρμηνεία εἰς τὰ κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκόμενα ἱερὰ Εὐαγγέλια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωάννου Ξιφιλίνου [1064—1075] δὲν ἀποτελεῖ κατὰ τὴν μορφὴν σύνολον «ὁμιλιῶν» ἀπ' ἄμβωνος ἀπαγγελθεισῶν. Οἱ Matthaei καὶ Gretser ἐδημοσίευσαν πρῶτοι 6 «λόγους» ἐκ τῶν 54 τῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου Ξιφιλίνου φερομένων ἐν τῇ τοῦ Migne Patrologia Graeca τ. 120, 1201—1288. Ὁ μὲν πρῶτος ἐδημοσίευσε 5 «λόγους» ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ξιφιλίνου λόγοι τινὲς [ex variis codicibus edidit et animadversiones adjecit Christ. Frid. Matthaei Gymnasiorum universitatis Mosquensis Rector[1]]. Ὁ δὲ Gretser ἐδημοσίευσεν: «Ἰωάννου Ξιφιλίνου λόγος εἰς τὴν τρίτην Κυριακὴν τῶν ἁγίων νηστειῶν καὶ εἰς τὴν τοῦ σταυροῦ προσκύνησιν»[2]. Ἐπίσης ἐπανεξεδόθη (Migne, P. G. 120, 1289—1292) τὸ ὑπὸ τοῦ Joannes Aloysius Mingarelli ἐκ τοῦ cod. Nanian. gr. 122[3] δημοσιευθὲν «προοίμιον», τὸ ἐναντίον τῶν αἱρετικῶν Μασσαλιανῶν στρεφόμενον καὶ εἰς τὴν τοῦ Ματθαίου εὐαγγελικὴν περικοπὴν κεφ. ι', τὴν ἀναγινωσκομένην τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Πάντων, προσηρτημένον[4]. Ὁ Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, ἀναλαβὼν τὴν ἔκδοσιν 25 «ὁμιλιῶν» ἐκ τοῦ cod. Vind. theol. gr. 43 [Lambecii 131], οὐ μόνον οὐδόλως ὑπώπτευσε τὴν διαφορὰν ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὸν συγγραφέα αὐτὸν δὲν ἐξεῦρε. Καὶ ἐνῷ, ἀμφιβολίᾳ κατεχόμενος, ἐξέδωκε ταύτας ἀνωνύμως[5], ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ ἔργου του, παρασυρθεὶς ἐκ τῶν

---

1. Οἱ δημοσιευθέντες «λόγοι» εἶναι οἱ ἑξῆς: 1. Κυριακῇ Γ' τοῦ Λουκᾶ—Μετὰ τὴν Ὕψωσιν. 2. Κυριακῇ ΙΒ' τοῦ Ματθαίου. 3. Κυριακῇ Ε' τοῦ Λουκᾶ—Μετὰ τὴν Ὕψωσιν. 4. Κυριακῇ Γ' τοῦ Ματθαίου. 5. Κυριακῇ ΣΤ' τοῦ Ματθαίου [Migne, P. G. 120, 1201—1258].

2. Migne, P. G. 120, 1259—1288.

3. Graeci codices mss. apud Nanios patricios Venetos asservati. Bononiae 1784 σ. 253.

4. Περὶ τῆς γνησιότητος τῶν «προοιμίων» γενήσεται λόγος κατωτέρω.

5. Ὁ πλήρης τοῦ βιβλίου του τίτλος εἶναι: Ὁμιλίαι εἰς τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκ χειρογράφου τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης νῦν πρῶτον

ἐν ἀρχῇ ἑκάστης ἑρμηνείας φερομένων «προοιμίων», κατέληξε νὰ δεχθῇ ὡς τὸν μάλιστα πιθανὸν συγγραφέα τούτων τὸν ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας Θεοφύλακτον [τέλη XI. καὶ ἀρχ. XII. αἰ.][1].

Ἀσχολούμενοι ἀπὸ καιροῦ περὶ τὴν ὅλην προσωπογραφίαν τοῦ κατὰ τὸν XI. αἰῶνα ἀκμάσαντος Ἰωάννου Ξιφιλίνου [1064—1075] καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ δώσωμεν ἀκριβῆ καὶ μετ' ἐπιστασίας τὴν εἰκόνα τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνδρός, ὅστις σπουδαῖον λαμβάνει μέρος εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς του, καθ' ἣν πνευματικὸς ὀργασμὸς καὶ κίνησις εἰς τὰ γράμματα ἀσυνήθης ἄχρι τότε παρατηρεῖται, ἐπεδόθημεν, ὡς πρώτιστον μέλημά μας τοῦτο θεωρήσαντες, εἰς τὴν παλαιογραφικὴν ἔρευναν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι, ἐκσκάπτοντες μεθ' ὑπομονῆς ἐκ τῶν διαφόρων καταλόγων τὰ ἁπανταχοῦ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις εὑρισκόμενα ἑλληνικὰ χειρόγραφα, καί τι νέον θὰ ἀνεκαλύπτομεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου Ξιφιλίνου, τοῦ καὶ συγγραφέως, ὡς κατωτέρω ἀναπτυχθήσεται, τῶν ἑρμηνευτικῶν τούτων διδασκαλιῶν. Ἡ ἔρευνα αὕτη, κόπους πολλοὺς ἀπαιτοῦσα καὶ χρόνον μακρόν, οὔτε εὔκολος οὔτε προσιτὴ πάντοτε καθίσταται. Ἡ ἔλλειψις ἐν πρώτοις ὀνομαστικοῦ καὶ πραγματικοῦ ἐν πολλοῖς τῶν καταλόγων πίνακος καὶ τὸ ἀναξιόπιστον ἐπίσης ἀρκετῶν ἐκ τούτων ἀναγκάζει πολλάκις τὸν ἐρευνητὴν φύλλον πρὸς φύλλον νὰ διεξέλθῃ πλείστους ἐξ αὐτῶν. Ἡ παλαιογραφικὴ ἡμῶν αὕτη ἀναδίφησις, εἰ καὶ δὲν ἀπέβη πλουσία εἰς εὑρήματα ὡς πρὸς τὸ περὶ οὗ ἡ ἔρευνα πρόσωπον, δὲν ὑπῆρξεν ὅμως καὶ ἐντελῶς ἄκαρπος. Ψήγματά τινα τῆς φιλολογικῆς τοῦ Ξιφιλίνου δράσεως, ἄγνωστα ἄχρι τοῦδε εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἔχει δι' ἐλπίδος ὁ τὰς γραμμὰς ταύτας χαράσσων ὅτι θὰ παράσχῃ τοῖς εἰδικοῖς καὶ φιλομούσοις. Ἡ τὸ πρῶτον, ἄγνωστος ἄχρι τοῦ νῦν, δημοσίευσις ἐπιστολῆς τοῦ Ξιφιλίνου πρὸς τὸν Θεοφά-

---

ἐκδιδόμεναι μετὰ προλεγομένων ὑπὸ Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, διακόνου τῆς ἐν Βιέννῃ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Τόμος πρῶτος. Ἐν Τεργέστῃ 1903 [Τύποις τοῦ Αὐστριακοῦ Λόϋδ].

1. Ὅρα τὴν κριτικὴν τοῦ Β. Παπαγεωργίου ἐν Byz. Zeitschr. XIII [1904] 494—524. Πρβλ. καὶ A. Fischer—Colbrie, Allgemeines Literaturblatt 13 [1904] Nr. 2 Sp. 38. Ὅρα ἐπίσης τὴν κριτικὴν τοῦ G. Mercati, Theologische Revue 4 [1905] Nr. 5 Sp. 142—145, ἐν ᾗ ὁ κριτικογράφος ἐπιζητεῖ, οὐχὶ ὀρθῶς, ὡς κατωτέρω δειχθήσεται, νὰ ἀποδώσῃ τὰς ἐν λόγῳ «ὁμιλίας» εἰς τὸν Ἰωάννην IX. τὸν Χαλκηδόνιον, τὸν καὶ πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως [1111—1134] γεγονότα. Καὶ ὁ L. Petit, Échos d' Orient 8 [1905] 57 ἑ. νομίζει συγγραφέα τῶν «ὁμιλιῶν» τὸν Ἰωάννην Χαλκηδόνιον.

νην, ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης[1], καὶ ἡ ὀρθὴ κατάταξις ὡς πρός τε τὴν μορφήν, τὸν χρόνον καὶ τὸν συγγραφέα τῆς, τὸ πρῶτον ὡσαύτως δημοσιευθησομένης, ἑρμηνείας τῶν κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκομένων εὐαγγελικῶν περικοπῶν, θέλει ἐξάπαντος ἀποκαταστήσει σφαλερά τινα ἄχρι τοῦδε ἐξαγόμενα καὶ γνωρίσει καλλίτερον τὸ πρόσωπον τοῦ ἡμετέρου πατριάρχου Ἰωάννου Ξιφιλίνου [1064—1075]. Οὕτω δὲ πεποίθαμεν ὅτι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Σωφρ. Εὐστρατιάδου ἄλλοτέ ποτε ἐκφρασθεῖσα εὐχὴ τῆς ἐξευρέσεως τοῦ προσώπου, τοῦ τὰς ἑρμηνευτικὰς ταύτας διδασκαλίας συντάξαντος, θέλει εὕρει τὴν ἐκπλήρωσίν της[2].

I. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

α. Ὁ cod. Monac. gr. 262 καὶ ἡ σημασία αὐτοῦ.

Ὁ cod. Monac. gr. 262, ἀρχαιότερος ὢν πάντων, προσλαμβάνει καὶ τὴν μεγαλυτέραν ἀξίαν. Εἶναι γεγραμμένος ἐπὶ φύλλων ἐκ μεμβράνης παλιμψήστου. Εἶναι τιλφόβρωτος καὶ ἐν πολλοῖς δυσανάγνωστος. Ἀποτελεῖται ἐκ φύλλων 152 ἀκανονίστων κατά τε τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος. Πλεῖστα φύλλα εἶναι ἐφθαρμένα ἐν τοῖς ἄκροις. Ἡ τῶν φύλλων ἀρίθμησις, προστεθεῖσα ὑπὸ μεταγενεστέρας χειρός, εὑρίσκεται ἄνωθεν καὶ δεξιᾷ ἑκάστου φύλλου ἐπὶ τῆς ᾤας. Εἶναι ἀνορθόγραφος, γεγραμμένος κατὰ μίαν σελίδα καὶ διὰ συνεχοῦς μικρογραμμάτου γραφῆς. Τὸ σύνολον τοῦ κώδικος καὶ ἡ γραφὴ αὐτοῦ μαρτυροῦσι τὴν ἀρχαιότητά του. Ἀνήκει εἰς τὰς πρώτας τοῦ XIII. αἰῶνος δεκαετηρίδας[3].

1. Περὶ τοῦ Θεοφάνους Θεσσαλονίκης [ca. 1031—1038;] ὅρα Κεδρηνὸν [ἔκδ. Bonn] II, 518,6—23 καὶ II, 519,1—4. O. Tafrali, Thessalonique des origines au XIVe siècle. Paris 1919 σ. 168—170. V. Laurent, ἐν Échos d' Orient XXXII [1933] 301.

2. Σωφρ. Εὐστρατιάδου, Ὁμιλίαι, Προλεγόμενα σ. κ': «ἔχομεν δι' ἐλπίδος ὅτι ἡ περαιτέρω ἐπὶ τοῦ ἔργου ἡμῶν ἔρευνα τῶν φιλολογούντων καὶ ἐπαϊόντων θέλει ἐπιχύσει πλειότερον φῶς εἰς τὰ σκοτεινὰ σημεῖα, ἁρμοδιώτερος δὲ καὶ εὐτυχέστερος ἡμῶν ἰχνευτὴς εὐχόμεθα, ὅπως ἐπιτύχῃ τὸ τέως ἡμῖν ἀκατόρθωτον καὶ ἀναγράψῃ ἐπὶ τῶν ἀνωνύμων τῶνδε Ὁμιλιῶν τὸ ὄνομα ἐκείνου ἐκ τῆς διανοίας τοῦ ὁποίου ἀπέρρευσαν».

3 Ὅρα κατωτέρω λεπτομερῆ περιγραφὴν τοῦ κώδικος. Πρβλ. Ign. Hardt, Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae Regiae Bavariae. Monachii 1806. Pius Franchi de' Cavalieri et Johannes Lietzmann, Specimina Codicum Graecorum Vaticanorum. Editio iterata et aucta. Berolini et Lipsiae 1929. Tabulae Nr. 34 [=1203] καὶ 35 [=1209] ἔτους.

Ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ, ἐξ ὅσων πρὸ ἡμῶν περὶ Ξιφιλίνου ἔχομεν, κώδικι τούτῳ καὶ ἐν φύλλῳ 7β ἀναγινώσκομεν τὴν ἀκόλουθον σπουδαιοτάτην ὁμολογίαν τοῦ ἀγνώστου ἀντιγραφέως: «τὰ δὲ προοίμια ζήτει καθ' ἑνὸς εὐαγγελίου πρὸς τὰ μέσα τοῦ βιβλίου, ἅτινά εἰσι τοῦ κεραμιώτου σικελίας[1], ὡς ἐγῷμαι . . . . κλέψας, ὡς ἐν ὑποθέσεσι ταῦτα, ἀπὸ τῶν προοιμίων τοῦ κῦρ μιχαήλ». Προφανῶς ὁ εἰλικρινὴς ἀντιγραφεὺς ὁμολογεῖ ὅτι τὰ ὡς «προοίμια» φερόμενα ἐν τῇ ἀρχῇ ἑκάστης ἑρμηνευομένης εὐαγγελικῆς περικοπῆς δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν εἰς ὃν ἀποδίδονται συγγραφέα, ἀλλ' «εἰσὶ τοῦ κεραμιώτου», ἤτοι τοῦ Θεοφάνους Κεραμέως τοῦ ἐκ Σικελίας [1130—1152?], ἐξ οὗ ὁ ἀγαθὸς ἀντιγραφεὺς «κλέψας», ἔθεσε ταῦτα ἐν εἴδει προοιμίων. Ἵνα μὴ δὲ κοπιάσῃ εἰς τὴν ἐν ἑκάστῃ περικοπῇ ταξινόμησιν, ἔθεσε ταῦτα ὁμοῦ, διὸ καὶ συμβουλεύει τὸν ἀναγινώσκοντα διὰ τὴν εὐκολίαν, ὅπως ζητήσῃ ταῦτα «καθ' ἑνὸς τοῦ εὐαγγελίου πρὸς τὰ μέσα τοῦ βιβλίου».

β. Ὁμιλίαι ἢ διδασκαλίαι ἑρμηνευτικαί;

Ἐξ ἀρχῆς λοιπὸν τὰ κείμενά μας ἐστεροῦντο τῶν ἐν λόγῳ «προοιμίων». Τοῦτο ὁμολογεῖ ὁ ἐξ ἀγαθοῦ συνειδότος, bona fide, «κλέψας» ταῦτα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη ἑκάστου τῶν «προοιμίων» ὑφή, τὸ ὅλον ὕφος, αἱ ἱστορικαὶ καθόλου ἐν αὐτοῖς πληροφορίαι, ἡ ἄμεσος καὶ ἀπότομος ἐξ αὐτῶν μετάβασις εἰς ἑρμηνείαν, ἄνευ ὁμαλῆς συνδέσεως τοῦ περιεχομένου των μὲ τὸ ὅλον πνεῦμα τῶν ἑρμηνευομένων περικοπῶν, μαρτυροῦσιν ὄντως ὅτι τὰ «προοίμια» ταῦτα εἶναι προσθήκη μεταγενεστέρας χειρός[2]. Ἀλλὰ τούτων ἀφαιρουμένων δὲν ἀπομένει παρὰ ξηρὰ ἑρμηνεία, μὲ παρεμβαλλομένας ἐνίοτε ἠθικὰς διδασκαλίας, ἄνευ στροφῆς τινος ἢ μεταβολῆς τῆς ὑφῆς τῆς ἑρμηνείας εἰς ἑρμηνευτικὴν ὁμιλίαν, ἀπαγγελλομένην μάλιστα ἀπ' ἄμβωνος. Ἁπλῆ ἀνάγνωσις οἱασδήτινος ἐξ αὐτῶν πείθει ἀκραδάντως περὶ τούτου. Ἑκάστη λοιπὸν τούτων ἐμφανίζεται ὡς ἑρμηνεία ἤ, ὡς ὀρθότερον ἔν τισι τῶν χφφ. λέγεται, «διδασκαλία». Μόνον αἱ ἐν τέλει ὡς ἐν ἐπιλόγῳ ἠθικαὶ παροτρύνσεις θὰ ἠδύναντο νὰ ἐμβάλωσι τὴν ὑπόνοιαν ὅτι πρόκειται περὶ «ὁμιλιῶν». Οἱ

1. Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Hardt (ἔνθ' ἀνωτ.) μεταγράφει «ὡς ἐν ὑπόθεσι» καὶ «Κεραμιωτᾶ» ἀντὶ τῶν ἐν τῷ κώδικι ἱσταμένων «ὡς ἐν ὑποθέσεσι» καὶ «κεραμιώτου».

2. Ἐν τῷ «προοιμίῳ» π.χ. τῆς ιδ' Κυριακῆς τοῦ Ματθαίου [Cod. Monac. gr. 196 fol. 469] λέγεται: «ἀνωτέρω μὲν οὖν τὴν περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολὴν τοῖς ἀκροωμένοις ἐξέθετο». Ἡ τῆς προηγουμένης ὅμως Κυριακῆς περικοπὴ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν τοῦ ἀμπελῶνος παραβολήν, ἀλλ' εἶναι ἡ περὶ τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ καὶ τῆς ἀποκεφαλίσεώς του εὐαγγελικὴ διήγησις.

ὡς ἐπίλογοι ὅμως τῶν ἑρμηνευτικῶν τούτων διδασκαλιῶν φερόμενοι, παρὰ τὴν ἀπότομον ἐν πολλοῖς μετάβασίν των καὶ τὴν ἀλλαγὴν ἐνιαχοῦ τοῦ ὕφους των, δεχόμεθα ὅτι ὑπὸ τοῦ συντάκτου τῶν ἑρμηνευτικῶν τούτων διδασκαλιῶν συνεγράφησαν καὶ ὅτι ὁ ἑρμηνευτὴς διδάσκων[1] ἑρμηνείαν τῶν κατὰ Κυριακὴν εὐαγγελικῶν περικοπῶν, εἰς ἔμφασιν μεγαλυτέραν, παρώτρυνεν ἐν τέλει τοὺς ἀκροατάς του δι' ὡραίας παραινετικῆς στροφῆς εἰς ἐφαρμογὴν τῶν ἐκ τοῦ ἑρμηνευτικοῦ μαθήματος ἀποκομισθέντων διδαγμάτων.

Κατωτέρω παραθέτομεν ἀποσπάσματα ἱκανὰ ἐκ τοῦ κειμένου, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ἔργον κατὰ τὴν ὑφὴν δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ καθαρὰ ἑρμηνεία, γενομένη πρὸς ἠθικοὺς καὶ θεολογικοὺς σκοποὺς καὶ πρὸς ἐκ τῶν προτέρων ὡρισμένον καὶ μαθητικῶς παρακολουθοῦν ἀκροατήριον.

Αἱ κάτωθι γραμματικαί, ὡς ἐν παραδείγματι, διασαφήσεις μόνον πρὸς μαθητευομένους ἀκροατὰς θὰ ἠδύναντο νὰ λεχθῶσι καὶ οὐχὶ πρὸς ποικίλον κατὰ τὴν μάθησιν ἀκροατήριον, παρακολουθοῦν κήρυγμα ἀπ' ἄμβωνος. fol. 41: «τὸ γὰρ ἀντὶ τοῦ ὅτι παρείληπται ἐν τῇ γραφῇ..»[2]. fol. 78: «τὸ δὲ γὰρ οὐκ ἔστι αἰτιολογικόν, ἀλλὰ παρέλκον...». fol. 438: «εἰ γὰρ καὶ πολλάκις περὶ ταύτης ἐδιδάξαμεν, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον πάλιν λυσιτελὴς ἔστι ἡ περὶ ταύτης διδασκαλία». Αἱ λέξεις «ἐδιδάξαμεν», «διδασκαλία» φανεροῦσιν ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ διδάσκοντος καὶ μαθητῶν ἢ περὶ ῥήτορος ἀπ' ἄμβωνος ὁμιλοῦντος. Οὐδ' ἀναιρεῖ τὴν σημασίαν ταύτην ἡ συνέχεια τῆς τελευταίας περικοπῆς, λεγούσης: «τοὺς μὲν προακηκοότας εἰς ὑπόμνησιν ἄγουσα· τοὺς δὲ μήπω περὶ ταύτης ἀκούσαντας, ἀναδιδάσκουσα τὰ ταύτης σημαινόμενα»· διότι ἦτο δυνατὸν ἐκ τῶν παρακολουθούντων τὴν ἑρμηνείαν του τινὲς νὰ ἀπουσίαζον ἀφ' ὡρισμένου τινὸς μαθήματος. Ἐπίσης τὸ χωρίον: «σημαίνει δὲ τὸ μὲν πῶς, τὸν τρόπον τῆς διαλέξεως· τὸ δὲ τί, αὐτὰς τὰς λέξεις καὶ τὰς ἐννοίας, ἃς ὀφείλομεν εἰπεῖν» [fol. 576], δεικνύει ὅτι πρὸς μαθητευομένους ἀκροατὰς ἀπετείνετο[3]. Ἄλλαι τινὲς ῥή-

1. Περὶ τοῦ συγγραφέως, ποῦ, πότε καὶ διατί ἐδίδαξε τὴν ἑρμηνείαν ταύτην, γενήσεται λόγος κατωτέρω.

2. Αἱ τοῦ κειμένου παραπομπαὶ γίνονται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ cod. Monac. gr. 196. Πρβλ. Εὐστρατιάδου, Ὁμιλίαι σ. 80: «πολλάκις εἰρήκαμεν ὅτι τὸ ἵνα, ἐπὶ ἐκβάσει πράγματος κεῖται καὶ οὐκ ἔστιν αἰτιολογικόν...».

3. Πρβλ. καὶ τὰ χωρία fol. 403: «οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀπώλετο ὁ Ἰσκαριώτης, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ, ἀλλ' ἰδιάζων ἐστὶ τῇ γραφῇ οὗτος ὁ λόγος, ὡς αἰτίαν τιθεμένης τὰ συμβαίνοντα ἐκ τῆς ἐκβάσεως· καὶ τὸ ἵνα καὶ τί, ὅπως οὐκ αἰτιολογικῶς παραλαμβανούσης, ἀλλ' ἀποβατικῶς». Ὅρα καὶ fol. 416. Ἐπίσης fol.

σεις φανεροῦσιν ὁμοίως ὅτι ὁ διδάσκων ἑρμηνευτὴς εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὸ αὐτὸ πάντοτε μαθητευόμενον ἀκροατήριον, ἐφ' ὅσον ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην του πράγματα γνωστὰ ἐξ ἄλλων μαθημάτων. fol. 529: «τί μὲν διαφέρει παραβολὴ καὶ σκοτεινὸς λόγος, ῥήσεις τε σοφῶν καὶ αἰνίγματα καὶ πόσα τὰ τῆς παραβολῆς σημαινόμενα, εἴρηται καὶ πρότερον παρ' ἡμῶν, εἴ γε μὴ ἐπιλέλησθε». fol. 402: «ἀλλ' ὡς πολλάκις εἴπομεν...». fol. 541: «τίνος μὲν ἕνεκα ἐν παραβολαῖς ἐλάλει ὁ Κύριος καὶ τί δήποτε τῶν παραβολῶν τὰς μὲν ἔλυε, τὰς δ' οὔ, καὶ τί πότ' ἐστι παραβολὴ καὶ ὅσα τοιαῦτα, εἴρηται μὲν πρότερον καὶ εἰς ἕτερον ταμιευέσθω καιρόν»[1].

Τά κάτωθι δὲ χωρία τοῦ κειμένου μαρτυροῦσιν ὅτι περὶ ἑρμηνείας πρόκειται καὶ οὐχὶ περὶ ὁμιλιῶν. fol. 467: «μαθόντες οὖν, ἀγαπητοί...». fol. 467: ἡμεῖς μὲν οὖν παρά τισι τῶν ἁγίων τὴν τοιαύτην τοῦ ῥητοῦ ἑ ρ μ η ν ε ί α ν οὐχ εὑρίσκομεν...». fol. 471: «κατὰ μέν τινας τῶν ἁγίων πατέρων...ἑ ρ μ η ν ε ύ ε τ α ι...». fol. 507: «τὰ μὲν εὐαγγελικὰ ῥητὰ ταῦτα. ἡμεῖς δέ, ἄνωθεν τὸν λόγον ἀναλαβόντες, σπουδάσωμεν σαφεστέραν ὡς οἷόν τε ποιήσασθαι τὴν ἐ ξ ή γ η σ ι ν». fol. 61: «ἐπειδὴ οὐδὲ περὶ ταύτης μοι πρόκειται τανῦν ἐ ξ η γ ή σ α σ θ α ι...». Ἡ χρῆσις ἐξ ἄλλου μακροτάτων ἐνίοτε χωρίων ἐκ τῆς Π. Δ. [fol. 58] προσεπιμαρτυρεῖ εἰς τὴν γνώμην ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ πρὸ ἡμῶν κειμένου εἶναι «ἑ ρ μ η ν ε ί α», γενομένη διὰ διδακτικοὺς σκοποὺς πρὸς ὡρισμένον ἀκροατήριον, ἔχον γνώσεις γραμματικάς, ἱστορικάς, ἐκκλησιαστικὰς κλπ. Ἡ ἐπιτυχὴς δὲ παρομοίωσις διδάσκοντος καὶ μαθητῶν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ χωρίου: «δύναμιν δὲ λέγει ἐξελθοῦσαν ἀπ' αὐτοῦ, τὴν τῆς θεραπείας ἐνέργειαν· ἐξέρχεται δὲ δύναμις ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, οὐ τοπικῶς μεταβαίνουσα, ὥσπερ καὶ τὰ μαθήματα· καὶ παρὰ τοῖς διδάσκουσίν εἰσι καὶ

603: «οὐ γὰρ ἓν γήδιον τοῦ πλουσίου, ἀλλὰ πᾶσα ἡ χώρα εὐφόρησεν, ἐπειδὴ ἡ τοῦ ἄρθρου προσθήκη τὸ καθόλου δηλοῖ· οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι εὐφόρησεν «χώρα» τοῦ πλουσίου—οὕτω γὰρ ἂν μέρος τι τῆς χώρας ἐννοήσαιμεν—ἀλλ' «ἡ» χώρα. Ὥστε δείκνυσιν ὅτι ἅπασα εὐφόρησεν· ὥσπερ γὰρ ἐὰν εἴπω «ἄνθρωπος» τρέχει ἄνευ τοῦ ἄρθρου, «τινὰ» δηλῶ καὶ οὐ πάντα ἄνθρωπον· καὶ ἐὰν εἴπω ὅτι ὁ ἄνθρωπος λογικὸν ζῷόν ἐστιν, «πάντα» ἄνθρωπον δηλῶ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἐν τῷ εἰπεῖν «ἡ» χώρα μετὰ τοῦ ἄρθρου, τὴν ἅπασαν δηλοῖ γῆν».

1. Πρβλ. καὶ Εὐστρατιάδου, Ὁμιλίαι σ. 90: «καὶ ὅλως πολυσήμαντον παρὰ τῇ γραφῇ τὸ τῆς βασιλείας καθέστηκεν ὄνομα. ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ὑπ' αὐτῆς σημαινομένων, πολλάκις καὶ ἄλλοτε πρὸς ὑμᾶς διαλεγόμενοι, ἐπισημηνάμεθά τε καὶ διεστείλαμεν, εἴ γε μὴ ἐ π ι λ έ λ η σ θ ε καὶ πολλαχῶς λέγεται τῷ λόγῳ διαγραψάμεθα...».

τοῖς μανθάνουσι παραδίδονται» [fol. 584], ἁρμόζει κάλλιστα, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ συντάκτης τούτων, διδάσκοντος ἑρμηνευτοῦ ἔργον ἐκτελῶν, εἶχεν ἐνώπιόν του μαθητευόμενον ἀκροατήριον, δεχόμενον τὰ μαθήματα. Περατῶν δὲ τὴν ἑρμηνείαν εἰς τὴν εὐαγγελικὴν περικοπήν, τὴν ἀναγινωσκομένην κατὰ τὴν ια' Κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ, καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ εὐαγγελικοῦ χωρίου: «καὶ εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τὸν δοῦλον· ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεταί μου τοῦ δείπνου», καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ παρ' αὐτῷ μαθητευόμενον ἀκροατήριον, λέγει: «τοῦτο μεγάλη νουθεσία καὶ τοῖς δ ι δ ά σ κ ο υ σ ι ν, ὥστε καὶ ἄκοντας τοὺς μ α θ η τ ὰ ς παιδεύειν τὸ δέον» [fol. 632]. Προδήλως ὁ διδάσκων ἑρμηνευτὴς ὀνομάζει τοὺς διδασκομένους του «μ α θ η τ ά ς», τοῦθ' ὅπερ δὲν θὰ ἔπραττεν ἀσφαλῶς, ἐὰν ἀπετείνετο ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος πρὸς ἀκροατήριον ποικίλον κατά τε ἡλικίαν καὶ φῦλον καὶ οὗτινος αἱ γνώσεις διάφοροι[1].

Οὐ μόνον λοιπὸν ἡ σπουδαιοτάτη ἱστορικὴ τοῦ cod. Monac. gr. 262 fol. 76 μαρτυρία, ὅτι τὰ «π ρ ο ο ί μ ι α» ἐκλάπησαν καὶ ὅτι προσετέθησαν παρὰ τοῦ ἀνωνύμου τούτου εὐσυνειδήτου ἀντιγραφέως, ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη ἐσωτερικὴ ὑφὴ τοῦ κειμένου, ὡς καὶ χωρία ῥητὰ καὶ σαφῆ ἐκ τούτου, μαρτυροῦσιν ὅτι τὸ ἐν λόγῳ κείμενον δὲν εἶναι «ὁ μ ι λ ί α ι», ὡς κακῶς ἐθεωροῦντο μέχρι σήμερον, ἀλλ' «ἑ ρ μ η ν ε ῖ α ι», ἢ ὀρθότερον, «δ ι δ α σ κ α λ ί α ι ἑ ρ μ η ν ε υ τ ι κ α ί», ἐν αἷς παρεμβάλλονται ἔστιν ὅτε ἠθικαί τινες παραινέσεις καὶ προτροπαὶ εἰς ἐφαρμογὴν τῶν ἐκ τοῦ κειμένου ἀποῤῥεόντων διδαγμάτων.

II. ΣΚΟΠΟΣ

Ὅτι μὲν πρόκειται περὶ «ἑ ρ μ η ν ε ί α ς» καὶ οὐχὶ περὶ «ὁ μ ι λ ι ῶ ν», ἀρκούντως ἀνωτέρω κατεδείχθη. Ὅτι δὲ ἡ «ἑρμηνεία» αὕτη ἐδιδάχθη καὶ προφορικῶς πρὸς ἠθικοὺς καὶ θεολογικοὺς σκοπούς, τοῦτο δειχθήσεται εὐθὺς ἀμέσως κατωτέρω. Πρὸς τοῦτο διττὴν προσάγομεν τὴν μαρτυρίαν: ἱ σ τ ο ρ ι κ ὴ ν καὶ ἐ σ ω τ ε ρ ι κ ὴ ν ἐκ τοῦ κειμένου τῶν ἑρμηνευτικῶν διδασκαλιῶν.

---

1. Πρβλ. Ε ὐ σ τ ρ α τ ι ά δ ο υ, Ὁμιλίαι σ. 99: «ἀλλ' εὖ οἶδα ὅτι ποθεῖτε πάντως μ α θ ε ῖ ν τίς ὁ περὶ τοῦ λεπροῦ νόμος... τὸν οὖν ὑμέτερον πόθον ἀποπληρῶν, οὐ μόνον ταῦτα δ ι δ ά ξ ω ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν ἀποκαλύψω».

Καὶ ἐν πρώτοις ἡ ἱστορικὴ μαρτυρία. Ὁ Ξιφιλῖνος[1] ἅμα τὸν πατριαρχικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἀνελθὼν [2 Ἰαν. 1064], ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν διάπλασιν τοῦ ὑπ' αὐτὸν κλήρου, ὅστις, σημειωτέον, δὲν ἵστατο ἀπὸ ἀπόψεως ἤθους εἰς καλὴν κατάστασιν[2]. Ὁ Ξιφιλῖνος ἐζήτησε παντοιοτρόπως νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ ὑπ' αὐτὸν κλήρου κατάπτωσιν καὶ δὲν ἐφείσθη κόπων καὶ μόχθων, οὐδ' ἠμέλησε δρακόντια κατὰ τῶν ἐκτρεπομένων κληρικῶν νὰ λάβῃ μέτρα—ἅτινα μάλιστα καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ μῆνιν ἐξήγειραν[3]—, ἵνα ὁδηγήσῃ τούτους εἰς ἐπίπεδον ἀνάλογον πρὸς τὴν ὑψηλὴν κλῆσίν των καὶ ἠθικῶς ἀνώτερον καὶ ὑψηλότερον. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων διοικητικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα εἰς πραγμάτωσιν τοῦ ἀνωτέρω σκοποῦ ἔλαβεν[4], ἐπεδόθη μετὰ ζήλου καὶ εἰς τὴν τοῦ ποιμνίου του διαφώτισιν, ὁ ἴδιος διδάσκων καὶ νουθετῶν καὶ ἑρμηνεύων αὐτῷ τὰς ἁγίας Γραφάς[5]. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ὑφίστατο ἐν Κ)πόλει πατριαρχικὴ σχολή, εἶδος θεολογικοῦ φροντιστηρίου[6], εἰς μόρφωσιν νέων κληρικῶν καὶ θεο-

1. Ὅτι ὁ πατριάρχης Ἰωάννης Ξιφιλῖνος [1064—1075] εἶναι ὁ διδάξας καὶ συντάξας τὰς ἑρμηνευτικὰς ταύτας διδασκαλίας, τοῦτο δειχθήσεται ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ κατωτέρω.

2. Περὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ κλήρου καταστάσεως κατὰ τὴν τότε ἐποχὴν ὅρα Ζωναρᾶν [ἐκδ. Bonn] IV, 132. August Fr. Gfrörer, Byzantinische Geschichten. Aus seinem Nachlasse hgg., ergänzt und fortgesetzt von Dr. J. B. Weiss. 3 Bde, Gratz 1872/7 III, 140. J. Hergenröther, Photius, Patriarch von Constantinopel. Sein Leben, seine Schriften und das griechische Schisma. 3 Bde, Regensburg 1867/69 III, 733. Ἀξιοπρόσεκτα τὰ κεφάλαια: Die Erniedrigung der Kirche und die Wirren am Kaiserhofe unter Zoe. Constantin Monomachos und seine Politik κλπ. Αὐτόθι σ. 730—760. William Fischer, Studien zur byzantinischen Geschichte des elften Jahrhunderts. Plauen 1883 [Wissenschaftliche Beilage zu dem Programm der Gymnasial—und Realschul—Anstalt zu Plauen i. V. 1863. Progr. Nr. 495] σ. 27 ὑποσημ. 1. A. Pichler, Geschichte der kirchlichen Trennung zwischen Orient und Occident. τόμοι 2. München 1864/65 I, 81 ἑ.

3. Ψελλ. ἐπιτ. εἰς Ἰωάννην Ξιφιλῖνον παρὰ Κ. Σάθᾳ, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη. Ἐν Παρισίοις 1874. IV, 450.

4. Ψελλ. ἔνθ' ἀνωτ. IV, 450 ἑ.

5. Ψελλ. ἔνθ' ἀνωτ. IV, 451.

6. Περὶ τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς ὅρα Ν. Γιακουμάκη, Ἡ ἐν Βυζαντίῳ αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημία ὡς κέντρον τῶν φιλοσοφικῶν σπουδῶν κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. «Νέα Σιών» τ. X [1910] 535 καὶ τ. VIII [1909] 169 καὶ ὑποσημ. 3. Friedrich Fuchs, Die höheren Schulen von Konstantinopel im Mittelalter. [Byzant. Archiv. Heft 8]. Leipzig—Berlin 1926 σ. 36 ἑ. Περὶ

λόγων. Ἐνταῦθα λοιπόν, πιθανῶς, εἴτε ὁ ἴδιος ἐρχόμενος εἴτε καὶ δι' ἀντιπροσώπου, ἡρμήνευεν εἰς τοὺς τροφίμους τῆς σχολῆς καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κατ' ἐπιθυμίαν του συγκεντρουμένους κληρικοὺς τὰς ἁγίας Γραφάς· καθωδήγει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ κατανόησιν τῶν ἐκλεκτῶν ἔργων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας· προεκάλει τὸ διαφέρον τῶν τροφίμων διὰ τὴν κατανόησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν· ἀνέπτυσσε τὴν βιογραφίαν ἐξεχουσῶν ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων, συνενείρων ἠθικὰς πρὸς μίμησιν παραινέσεις· ἐξωμάλιζε σκοτεινὰ καὶ δυσνόητά τινα τῆς χριστιανικῆς δογματικῆς· διεσάφει τὴν ὀρθόδοξον τῶν δογμάτων ἄποψιν μετὰ συμβολικῆς τῶν διαφόρων αἱρέσεων ἀντιπαραβολῆς καὶ ἐλέγχου· καὶ ἐπεζήτει, ἑνὶ λόγῳ, νὰ εἰσαγάγῃ τὰς φιλοσοφικο-θεολογικὰς αὐτοῦ ἀρχάς, ἃς κατὰ τὴν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ κυρίως δρᾶσίν του [1045 ἑ.] ἐμόρφωσε καὶ κατὰ τοὺς ἐν τῷ Βιθυνικῷ Ὀλύμπῳ χρόνους τῆς ἀσκήσεώς του [1054—1063] ἔτι μᾶλλον ἀνέπτυξε καὶ ἐστερέωσεν.

Πάντα ταῦτα ἱστορεῖ ὁ τὰ κατ' αὐτὸν εἰς ἡμᾶς παραδοὺς συμφοιτητὴς καὶ φίλος αὐτοῦ Ψ ε λ λ ό ς, ἐν τῷ πρὸς τὸν Ξ ι φ ι λ ῖ ν ο ν ἐπιταφίῳ λόγῳ του[1] : «τοὺς γὰρ τῆς ἐκκλησίας συλλέγων τροφίμους καὶ χορείαν θαυμασίαν ποιούμενος, τὰς ἱερὰς βίβλους ὑπανεγίνωσκε καὶ μάλιστα οὓς οἱ πατέρες κανόνας συγγεγραφήκασιν, ἡρμήνευέ τε τούτοις τὰ δύσφραστα καὶ ἐξωμάλιζε τὰ ἀμφήριστα, ἀνέπτυσσέ τε τὰ τῆς εὐσεβείας ὀνόματα καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς διεσάφει δόγμα ποικίλως πρὸς τὰς αἱρέσεις ὀνομαζόμενόν τε καὶ μεριζόμενον».

Ἐν τῷ σπουδαιοτάτῳ τούτῳ χωρίῳ τοῦ Ψ ε λ λ ο ῦ ἄξιαι ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι αἱ πρῶται τούτου φράσεις, δι' ὧν ἀναφέρεται ὅτι τὸ τοῦ Ξ ι φ ι λ ί ν ο υ ἀκροατήριον ἀπετελεῖτο ἐκ τ ρ ο φ ί μ ω ν τ ῆ ς ἐ κ κ λ η σ ί α ς, ἐν ᾗ φράσει ἀσφαλῶς τοὺς κληρικοὺς ἢ περὶ τὴν θεολογίαν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀσχολουμένους καὶ διὰ τὸ κληρικὸν στάδιον προα-

τοῦ τίτλου «οἰκουμενικὸς διδάσκαλος» καὶ τῆς σημασίας τούτου ὅρα τὴν διαφωτιστικὴν μελέτην τοῦ L. B r é h i e r, Notes sur l' histoire de l' enseignement supérieur à Constantinople, Byzantion III [1926] 73—94 καὶ IV [1927] 13—28, κυρίως δ' ἐν τ. IV, 23—25. Πρβλ. J. S k a b a l a n o v i ć, Βυζαντινὴ ἐπιστήμη καὶ σχολαὶ ἐν τῷ ΙΑ' αἰῶνι (Ῥωσσιστί), ἐν Christ. Čtenie [1884] φύλλοις Μαρτίου—Ἀπριλίου, Μαΐου—Ἰουνίου καὶ P. B e z o b r a z o v, Ὁ βυζαντινὸς συγγραφεὺς καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ Μιχαὴλ Ψελλός. Ἐν Μόσχᾳ 1890 (Ῥωσσιστί).

1. Παρὰ Κ. Ν. Σ ά θ ᾳ, Μεσαιων. Βιβλιοθήκη [Bibliotheca Graeca medii aevi], Ἐπιτάφ. εἰς Ξιφιλῖνον τ. IV, 451 ἑ.

λειφομένους δέον νὰ νοήσωμεν, ὡς καὶ ὅτι οὗτος συνέλεγε—«συλλέγων»—, ἤτοι συνήθροιζε τούτους πρὸς ἠθικὸν καὶ διδακτικὸν ἀποβλέπων σκοπόν. Οὐδόλως ἄρα ἀπίθανον, αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἑρμηνευτικαὶ διδασκαλίαι νὰ εἶναι ἀπόῤῥοια τῶν οἰκειοθελῶν τούτων τοῦ Ξιφιλίνου μαθημάτων πρὸς τοὺς «τῆς ἐκκλησίας τροφίμους».

Ἄλλως τε πρὸς τοῦτο καὶ ἐσωτερικοὶ ἐκ τοῦ κειμένου τῶν ἐν λόγῳ ἑρμηνευτικῶν διδασκαλιῶν συνηγοροῦσι λόγοι.

Τὰ χωρία, ἅτινα ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ὁ χαρακτὴρ τοῦ πρὸ ἡμῶν κειμένου εἶναι «ἑρμηνευτικαὶ διδασκαλίαι», δύνανται ἄριστα καὶ διὰ τὸ ἐνεστὼς θέμα μας νὰ προσκομισθῶσι. Δὲν ἔχει τις ἢ ν' ἀνατρέξῃ εἰς τὰ χωρία ἐκεῖνα κυρίως, ἔνθα φανεροῦται ἐμφανέστερον ἡ σχέσις διδάσκοντος καὶ μαθητικῶς ἀκροωμένου κοινοῦ. Ὅτι δὲ κληρικὸς ὢν ὁ τὰς ἑρμηνευτικὰς ταύτας διδασκαλίας συντάξας, πρὸς κληρικοὺς ἀπετείνετο καὶ κληρικοὺς ἢ μέλλοντας κληρικοὺς ἐδίδασκε, φανεροῦσι λαμπρῶς τὰ κάτωθι χωρία: fol. 336: «ἔξεστι δὲ τοῦτο λέγειν καὶ περὶ τῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας, οἵτινες ὡς φωστῆρες ὀφείλουσιν εἶναι...ἁρμόσει δὲ ταῦτα καὶ τοῖς ἱερωμένοις Θεῷ...ἡμῖν λέγω τοῖς τοῦ βήματος ὀφθαλμοῖς εἶναι· μὴ σκότους πεπλησμένοις· μὴ καὶ πρόεδροι τοῖς κακοῖς φανοίμεθα». Ὁμοίως fol. 375: «ἀλλ' αὐτὸς μέν, ὡς ἐνανθρωπήσας Θεὸς καὶ τοῦ νόμου Κύριος, ἀφίησιν ἁμαρτίας, ἐλάβομεν δὲ καὶ ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ τὴν οὕτω λαμπρὰν καὶ ἀξιοθαύμαστον χάριν». fol. 439: «μυρίων ταλάντων ὀφειλέται καὶ οἱ προστασίαν λαοῦ δεξάμενοι καὶ ἀνθρώπων πολλῶν...». Ἡ ἁβροτάτη ἐπίσης χρῆσις τῆς φράσεως «φίλοις ἡμῖν», (fol. 306) «καὶ τοῖς φίλοις ἡμῖν ὄψον πάγκοινον καὶ ἡδύτατον παρεθήκαμεν», δεικνύει ὅτι ἀπετείνετο πρὸς ἀκροατήριον ἐν ἐγγυτέρᾳ πνευματικῇ συγγενείᾳ ἱστάμενον, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει ὄντως μεταξὺ τοῦ πατριάρχου Ξιφιλίνου καὶ τῶν παρ' αὐτῷ μαθητευομένων νεαρῶν θεολόγων καὶ λοιπῶν κληρικῶν, καθ' ἃ ὁ Ψελλὸς ἱστορεῖ.

III. ΕΙΝΑΙ Ο ΞΙΦΙΛΙΝΟΣ Ο ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ ΤΩΝ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΤΟΥΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΩΝ;

Ὅτι συγγραφεὺς τῶν διδασκαλιῶν τούτων, ἤτοι τῆς ἑρμηνείας εἰς τὰ κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκόμενα ἱερὰ εὐαγγέλια τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, εἶναι ὁ Ξιφιλῖνος, τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῆς μέχρις ἡμῶν παραδόσεως τῶν χειρογράφων. Εἰς ὑπὲρ τὰ 25 χφφ. ἀπὸ τοῦ XIII.—XVIII. αἰῶνος

γεγραμμένα, αἱ ἑρμηνευτικαὶ αὗται διδασκαλίαι ἀποδίδονται εἰς τὸν Ἰωάννην Ξιφιλῖνον ὀνομαστί. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ ἀρχαιότερος τῶν πρὸ ἡμῶν κωδίκων ἀνωτέρω μνημονευθεὶς cod. Monac. gr. 262 ἀποδίδει ταύτας εἰς τὸν πατριάρχην Μιχαήλ[1]. Ὅτι ἐπίσης εἴς τινα χφφ. [cod. Paris. 214, cod. Hierosolym. 132, cod. Constantinop. [S. Sepulcri] 456, cod. Taurinensis 166 κλπ.] αἱ αὐταὶ ἑρμηνευτικαὶ διδασκαλίαι ἀποδίδονται εἰς τὸν πατριάρχην Ἰωάννην Χαλκηδόνιον [1111—1134], τὸν ἐπιλεγόμενον Ἱερομνήμονα, εἰς ἄλλα δὲ (cod. Vindob. theol. gr. 43 [Lambecii 131] καὶ Vindob. theol. gr. 14 [Lambecii 119], Paris. gr. 214, 1221 καὶ 1222 κλπ.) ἀνωνύμως ἀναφέρονται· ὅτι σὺν τούτοις «ὁμιλίαι» εἰς διαφόρους συγγραφεῖς ἀποδιδόμεναι, οἷαι αἱ ἐπ' ὀνόματι τῶν πατριαρχῶν Κ)πόλεως Γερμανοῦ, Φιλοθέου, Μανουὴλ Καλέκα, Ἰωάννου Καλέκα, Θεοφάνους Κεραμέως, Μιχαὴλ (ὡς ὁ cod. Monac. gr. 262) καὶ Θεοφυλάκτου, ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας μεταξύ των παραβαλλόμεναι, ἐμφανίζουσιν οὐ μόνον ὁμοιομορφίαν ἐξωτερικήν, ἀλλὰ καὶ ἐπανάληψιν πολλάκις κατὰ λέξιν τῶν αὐτῶν, ὡς διὰ προχείρου συγκρίσεως διαφόρων κωδίκων[2] διεπιστώσαμεν, ὁρμηθέντες

---

1. Τέσσαρες ἐν ὅλῳ ἄνδρες ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μιχαὴλ» ἀνῆλθον μέχρι τοῦ 1520 τὸν οἰκουμενικὸν τῆς Κ)πόλεως θρόνον. Οὗτοι εἶναι: Μιχαὴλ I. Κηρουλάριος [25 Μαρτίου 1043 - 8 Ν)βρίου 1058], Μιχαὴλ II. Κουρκούας (Ὀξείτης) [1143—1146], Μιχαὴλ III. (τοῦ Ἀγχιάλου) [1169—1177] καὶ Μιχαὴλ IV. Αὐτωρειανὸς [20 Μαρτίου 1206—26 Αὐγούστου 1214]. Ἄγνωστον ὅμως τίνα τῶν ὡς ἄνω τεσσάρων πατριαρχῶν ὑπονοεῖ ὁ ἀντιγραφεύς.

2. Ἄξιοι συγκριτικῆς παραβολῆς θὰ ἦσαν οἱ κώδικες: 1) Coisl. gr. 286 s. XIV—XV fol. 1—204, περιέχων «ὁμιλίας» 60 ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου Καλέκα. 2) Cod. Adrianop. 60 (1347). [Πρβλ. Β. Κ. Στεφανίδου, Οἱ κώδικες τῆς Ἀδριανουπόλεως. Byzant. Zeitschrift XIV [1997] 266—284], ἐν ᾧ μεταξὺ ἄλλων περιέχονται ὁμιλίαι ἐπ' ὀνόματι τοῦ «Ἰωάννου Κ)πόλεως τοῦ Χαλκηδὼν» (sic). 3) Cod. Cypr. 23 καὶ 25. Πρβλ. Χαριλάου Ἰ. Παπαϊωάννου, Κατάλογος τῶν χφφ. τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου. Ἐπετ. φιλολ. συλλ. «Παρνασσὸς» 9 [1906] 81—127, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου Χαλκηδόνος. 4) Cod. Patm. ΧΞΖ'. [Πρβλ. Ἰωάννου Σακελλίωνος, Πατμιακὴ βιβλιοθήκη. Ἀθήνησιν 1890 σ. 262], ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου Χαλκηδόνος. 5) Cod. Meteor. 33 s. XVI. fol. 1-262. Πρβλ. Γ. Χαριτάκη, Ἁγιογραφικοὶ κώδικες τῶν Μετεώρων. Νέος Ἑλληνομνήμων XXI [1927] 318. Χειρόγραφον μονῆς ἁγίας Τριάδος, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου Χαλκηδόνος. 6) Cod. Constantinop. (Philol. Syllog.) 3 s. XV fol. 1—332. Πρβλ. Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, Κατάλογος τῶν ἐν τῷ ἑλληνικῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ χφφ. βιβλίων. Μέρος α'. Ὁ ἐν Κ)πόλει ἑλ-

ἐκ τῆς ἐξιχνιάσεως τῆς σχέσεως τῶν ἡμετέρων ἑρμηνευτικῶν διδασκαλιῶν πρὸς παλαιοτέρας ἑρμηνείας καὶ ὁμιλίας. Τοῦτο δὲ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ μεταγενέστεροι κήρυκες καὶ ἑρμηνευταὶ τῆς βυζαντιακῆς περιόδου ἤντλουν ἐκ τῶν αὐτῶν πηγῶν, ἤτοι τῶν ὡς προτύπων λαμβανομένων παρομοίων ἔργων τῶν ἀρχαίων μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, τὴν πρωτεύουσαν μεταξὺ τῶν ὁποίων θέσιν καταλαμβάνει ὁ Χρυσόστομος. Ἡ φανατικὴ δὲ αὕτη προσκόλλησις εἰς τὰ ἔργα τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων καὶ ὁ φόβος τῆς ἀπομακρύνσεως ἔκ τε τοῦ γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, ὡς αὕτη διεφυλάχθη ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν, ἀποτελοῦσι τὰς κυρίας ἀφορμὰς διὰ τοὺς μεταγενεστέρους Βυζαντινοὺς ὁμιλητὰς τῆς μὴ παραγωγῆς πρωτοτύπων καὶ ἀνεξαρτήτων ἑρμηνευτικῶν καὶ ὁμιλητικῶν ἔργων. Ἰδίᾳ δὲ προκειμένου περὶ ἑρμηνείας τῶν ἁγίων Γραφῶν ἡ ἐξάρτησίς των ἦτο τοσοῦτο δεσμευτική, ὥστε εὑρίσκοντο ἐν παντέλεῖ ἀδυναμίᾳ ν' ἀποχωρισθῶσιν οὐ μόνον τῶν νοημάτων ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν λέξεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων. Ἂν ἐξαιρέσῃ τις ἐλαχίστους ἑρμηνευτὰς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς ῥήτορας τῆς ὀψιαιτέρας βυζαντιακῆς περιόδου, οἱ λοιποὶ οὐδὲν ἄλλο πράττουσιν ἢ ἀντιγράφουσι σχεδὸν κατὰ λέξιν ῥήσεις Πατέρων, ἵνα παράσχωσιν ἑρμηνείαν κειμένου τῶν ἁγίων Γραφῶν. Ἀρύονται δὲ τὸ ἀναγκαῖον πρὸς τοῦτο ὑλικὸν συνήθως ἐκ τῶν ἀφθόνων σειρῶν (catenae), τῶν συνταχθεισῶν πρὸς τὸν σκοπὸν ἀκριβῶς τῆς ἐκ παραλλήλου προχείρου χρησιμοποιήσεως τῶν ἀποφάνσεων τῶν μεγάλων Πατέρων ἐπὶ ἑρμηνευτικῶν, δογματικῶν καὶ λοιπῶν θεολογικῶν τε καὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, σπανιώτερον δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν

ληνικὸς φιλολογικὸς σύλλογος. Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιτροπή. Παράρτημα τοῦ κ'—κβ' τόμου. Ἐν Κ)πόλει 1892 σ. 76—126. Περιέχονται ὁμιλίαι ἀνωνύμου συγγραφέως. 7) Cod. Andr. I s. XVII fol. 1—394. Πρβλ. Σπυρ. Λάμπρου, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἄνδρον μονῇ τῆς Ἁγίας κωδίκων. Ἐπετηρ. φιλολ. συλλ. «Παρνασσός», ἔτος β' [ἐν Ἀθήναις 1898] 136—244. Ὁμιλίαι ἐπ' ὀνόματι Γερμανοῦ Κ)πόλεως. 8) Cod. Andr. 47 s. XVI fol. 1—334. Πρβλ. Σπυρ. Λάμπρου, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 183. Ὁμιλίαι ἐπ' ὀνόματι Γερμανοῦ Κ)πόλεως. 9) Cod. Monac. gr. 275 s. XVI fol. 1—434, ἐπ' ὀνόματι «Θεοφίλου Κ)πόλεως τοῦ Καλέκα» (sic). 10) Cod. Nanian. gr. 109 s. XIV—XV fol. 1—264, cod. Nanian. gr. 118 ἔτ. 1591 fol. 1—193, cod. Nanian. gr. 119 καὶ 120 s. XVI, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Φιλοθέου Κ)πόλεως. 11) Cod. Taurin. gr. 51 s. XIV fol. 1—272 καὶ cod. Taurin. gr. 164 s. XV fol. 1—211. Ὁμιλίαι ἐπ' ὀνόματι Φιλοθέου Κ)πόλεως (Πρβλ. Josephus Pasinus, Codd. mss. bibliothecae regiae Taurinensis Athenaei. Taurini 1 [1749]. Codd. graeci 67—487).

πηγῶν[1]. Οὕτως ἡ ὅλη ἑρμηνευτικὴ καὶ ὁμιλητικὴ ἐργασία τῶν ὀψιαιτέρων Βυζαντινῶν, ἐνῷ στερεῖται πρωτοτυπίας, ἐμφανίζεται ὁμοιόμορφος καὶ ἐν πολλοῖς ταυτολόγος. Διὸ ἔχει ἀπολύτως δίκαιον ὁ Ehrhard[2] λέγων ὅτι, «ἵνα ἐκτιμήσωμεν τὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν τῆς βυζαντινῆς ἑρμηνευτικῆς, κατεπείγουσα ἀνάγκη εἶναι καὶ ἅμα ἀπαραίτητος ὅρος νὰ ἐξακριβωθῇ κριτικῶς εἰς τίνας τῶν πατέρων ἀνέρχονται αἱ πηγαὶ αὐτῆς». Μάλιστα μεγαλυτέραν ἀξίαν ἔχει πολλάκις ἡ διασάφησις τῆς σχέσεως κειμένου τινὸς ἑρμηνευτικοῦ τῆς μεταγενεστέρας βυζαντιακῆς περιόδου πρὸς τὴν ἀρχαίαν πηγήν, ἐξ ἧς ἠντλήθη τὸ περιεχόμενόν του, ἢ αὐτὸ τὸ ἔργον. Διότι πολλάκις ἐν ταῖς ἑρμηνευτικαῖς ταύταις περικοπαῖς συναντῶνται ἀποσπάσματα ὁλόκληρα ἐξ ἔργων σπουδαίων ἀρχαίων συγγραφέων, ἀγνώστων ἡμῖν.

Ἐν τῇ παλαιογραφικῇ ἐρεύνῃ τῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ξιφιλίνου φερομένων ὁμιλιῶν ἐλάβομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαπιστώσωμεν εἰς ποίαν χαώδη καὶ συγκεχυμένην κατάστασιν εὑρίσκεται τὸ ὅλον τῆς μεταγενεστέρας βυζαντιακῆς θεολογίας ζήτημα ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνευτικὴν καὶ ὁμιλητικὴν καὶ πόσα ἐμπόδια θέλει συναντήσει ὁ τυχὸν εἰς ἐξομαλισμὸν καὶ διασάφησιν αὐτοῦ ἐπιδοθησόμενος. Ὑπάρχει τοσαύτη πληθὺς τοιούτων χφφ. καὶ ὑφίσταται τοιαύτη ἐν τῷ περιεχομένῳ συγγένεια μεταξύ των, ὥστε ὁ ἐρευνητὴς μετὰ δυσκολίας νὰ δύναται νὰ εἴπῃ ὡρισμένως ὅτι αἱ ὁμιλίαι αὗται ἀνήκουσι πράγματι εἰς τὸν εἰς ὃν ἀποδίδονται ὑπὸ τῶνδε τῶν χφφ. συγγραφέα, ἢ εἰς τὸν δεύτερον, τρίτον κλπ., τὸν ὑπ' ἄλλων φερόμενον[3]. Τότε δὲ καὶ μόνον θὰ καταστῇ

1. A. Ehrhard παρὰ K. Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Litteratur. München 1897² σ. 122 ἑ. Ὅρα καὶ ἑλληνικὴν τοῦ ἔργου μετάφρασιν ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου, Ἱστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας [Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ]. Ἀθῆναι 1900 τ. I, 241 ἑ.

2. Ἔνθ' ἀνωτ. Κρουμβάχερ-Σωτηριάδου I, 245.

3. Τοῦτο συμβαίνει καὶ μὲ «ὁμιλίας» παλαιοτέρων, καὶ δὴ τῆς πρὸ τοῦ Φωτίου ἐποχῆς, συγγραφέων. Πρβλ. σχετικὴν μελέτην τοῦ Ch. Martin, ἐν Revue d'histoire écclesiastique 32 [1936] 929/32 : Proclus de Constantinople, Nestorius et «bienheureux Nil» Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.—Ὁ γεραρὸς σοφὸς καθηγητὴς A. Ehrhard ἤρξατο ἀπό τινος δημοσιεύων μνημειῶδες, ἀληθῶς, ἔργον [Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche], ἐν ᾧ θέλει ἐρευνηθῇ πᾶσα ἡ διὰ τῶν χφφ. παράδοσις καὶ κατάστασις τῆς βυζαντιακῆς ὁμιλητικῆς καὶ ἁγιογραφίας καὶ ὅπερ θέλει ἀποτελέσει ἀσφαλῶς πηγὴν ἀστείρευτον διὰ πᾶσαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου περαιτέρω ἔρευναν. Ὡς πρὸς τὸ ἔργον τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Ξιφιλίνου [1064/75] «ἑρμηνευτικαὶ διδα-

δυνατὸν ὀρθῶς νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν βυζαντιακὴν ὁμιλητικὴν καὶ ἑρμηνευτικήν, ὅταν ἐκ παραλλήλου ἐρευνηθῶσι κριτικῶς αἱ διὰ τῶν χφφ. διασωθεῖσαι ὁμιλίαι καὶ ἑρμηνεῖαι, ὡς καὶ αἱ οὕτω καλούμεναι σειραὶ (catenae)[1].

Ἐν προκειμένῳ ὅμως εἶναι τοσαύτη ἡ πληθὺς τῶν χφφ. τῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ξιφιλίνου φερομένων ἑρμηνευτικῶν τούτων διδασκαλιῶν, ὥστε ἑκόντες-ἄκοντες νὰ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν ὡς συντάκτην αὐτῶν τὸν Ξιφιλῖνον. Καὶ ὁ ἀρχαιότερος τῶν πρὸ ἡμῶν κωδίκων cod. Monac. gr. 262, δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἐπίσης ὡς βάσις ἀσφαλὴς εἰς ἄρνησιν τῆς ἀποδόσεως τῶν διδασκαλιῶν τούτων εἰς τὸν Ξιφιλῖνον διότι, ὡς φαίνεται, ὁ τούτου ἀντιγραφεὺς θὰ εἶχεν ἐνώπιόν του ἀνώνυμόν τινα κώδικα, ἐν ᾧ οὔτε προοίμια ὑπῆρχον οὔτε πληροφορίαι ἕτεραι περὶ τοῦ γράψαντος ἢ τῆς προελεύσεως γενικῶς τοῦ κώδικος. Διότι, ἂν ὑπῆρχον θὰ ἀνέφερε τοῦτο ὁ ἀντιγράψας, ἀφοῦ μὴ οὔσας ὁμιλίας ὀνομάζει αὐτὰς αὐτοβούλως «ὁμιλίας», μὴ ὀῤῥωδήσας μάλιστα, ἵνα καταστήσῃ αὐτὰς πραγματικὰς ὁμιλίας, νὰ «κλέψῃ» τὰ προοίμια ἄλλου ὁμιλητοῦ, τοῦ Θεοφάνους Κεραμέως, καὶ νὰ προσαρμόσῃ ταῦτα τῷ ἑρμηνευτικῷ κειμένῳ τῶν πρὸ ἡμῶν «διδασκαλιῶν». Κατὰ ταῦτα καὶ ἡ βαρύτης τοῦ cod. Mo-

σκαλίαι» ἀνήγγειλεν ὁ σοφὸς καθηγητὴς τὰ ἑξῆς: II. Die Panegyriken (und Homiliarien) nach Autoren. B. Das Homiliar des Mönches Johannes Xiphilinos. Ὡς δ' εὐγενῶς δι' ἐπιστολῆς μοὶ ἐγνώρισε, δὲν πρόκειται τὸ ἀφορῶν τὸν Ξιφιλῖνον κεφάλαιον νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος πρὸ τῆς παρελεύσεως 2—3 ἐτῶν. Δυστυχῶς, καίτοι δι' ἐπιστολῆς θερμῶς παρεκάλεσα τὸν Σεβαστὸν Καθηγητήν, ὅπως μοὶ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐπὶ τῆς αὐθεντικότητος κυρίως τοῦ συγγραφέως τῶν ἐν λόγῳ «ἑρμηνευτικῶν διδασκαλιῶν» καὶ τῆς μορφῆς τούτων, ἀποστείλας μάλιστα ἐν ἀντιγράφῳ τὰ χειρόγραφα τῆς μελέτης μου, οὗτος μοὶ ἐδικαιολογήθη ὅτι αἱ σχετικαὶ σημειώσεις του εὕρηνται μακρὰν τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ παρόντος διαμένει, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπέχει νὰ ἐκφράσῃ γνώμην.

1. Διὰ τὴν γνῶσιν τῶν ὁπανταχοῦ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις ἐναποκειμένων χφφ. τῶν σειρῶν κύριον ἔργον εἶναι τῶν: Georgius Karo et Johannes Lietzmann, Catenarum Graecorum catalogus [Nachrichten v. d. Königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Phil.—histor. Klasse 1. 2. 3.]. Göttingen 1902. Ἐπίσης διὰ τὰς ἑρμηνευτικὰς τῆς Κ. Δ. σειρὰς τὰ ἔργα τῶν: Caspar René Gregory, Die griechischen Handschriften des Neuen Testaments [Versuche und Entwürfe]. Leipzig 1908 τ. I-III καὶ Hermann Freiherr von Soden, Die Schriften des Neuen Testaments in ihrer ältesten erreichbaren Textgestalt. Berlin 1902/1913 τ. I—IV.

nac. gr. 262 καταπίπτει ὡς πρὸς τὴν κατονομασίαν τοῦ συγγραφέως.

Ἀντιθέτως, ἕτερος κῶδιξ, ὁ cod. Vat. Pal. gr. 221, οὐχὶ μικροτέρας ἀξίας ὢν λόγῳ τῆς ἀρχαιότητός του—ἀνήκει εἰς τὸν XIII. ἐπίσης αἰῶνα, ὢν κατά τι μεταγενέστερος τοῦ κώδικος τοῦ Μονάχου 262—ἀποδίδει ῥητῶς τὰς ἑρμηνευτικὰς ἐν προκειμένῳ διδασκαλίας τῷ πατριάρχῃ Κ/πόλεως Ξιφιλίνῳ[1].

Ἐνῷ λοιπὸν παλαιογραφικῶς δὲν ἔχομεν λόγους ἰσχυροὺς ν' ἀρνηθῶμεν τὴν πατρότητα τοῦ Ξιφιλίνου ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἑρμηνευτικῶν διδασκαλιῶν, ἐξ ἐσωτερικῶν τε καὶ ἱστορικῶν λόγων εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν τὸν Ἰωάννην Ξιφιλῖνον ὡς συντάκτην αὐτῶν. Ἵνα μὴ ἐπαναλαμβάνωμεν τὰ αὐτά, παραπέμπομεν εἰς τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα περὶ τῆς μορφῆς τῶν ἑρμηνευτικῶν διδασκαλιῶν, περὶ τοῦ ὀρθροῦ τίτλου των, περὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἐδιδάχθησαν, περὶ τῶν ἐσωτερικῶν μαρτυριῶν ὡς πρὸς τὴν σχέσιν διδάσκοντος καὶ διδασκομένων, περὶ τῶν πρὸς οὓς ἀπετείνετο ἡ ἑρμηνεία αὕτη, καὶ εἰς τὴν σὺν πᾶσι τούτοις, ἱστορικὴν τοῦ Ψελλοῦ μαρτυρίαν ὅτι ὁ Ξιφιλῖνος «τοὺς τῆς ἐκκλησίας συλλέγων τροφίμους καὶ χορείαν θαυμασίαν ποιούμενος, τὰς ἱερὰς βίβλους ὑπανεγίνωσκε καὶ μάλιστα οὓς οἱ πατέρες κανόνας συγγεγραφήκασιν, ἡρμήνευέ τε τούτοις τὰ δύσφραστα καὶ ἐξωμάλιζε τὰ ἀμφήριστα, ἀνέπτυσσέ τε τὰ τῆς εὐσεβείας ὀνόματα καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς διεσάφει δόγμα ποικίλως πρὸς τὰς αἱρέσεις ὀνομαζόμενόν τε καὶ μεριζόμενον» [Ψελλ. Ἐπιτ. εἰς Ξιφιλ. παρὰ Σάθᾳ, ἔνθ' ἀνωτ. IV, 451].

Καθ' ἡμᾶς λοιπὸν ὁ Ξιφιλῖνος εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῆς ἑρμηνείας ταύτης τῶν κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκομένων εὐαγγελικῶν περικοπῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ἥτις ὀρθῶς ὑπό τινων χφφ. φέρεται ὡς «διδασκαλία», ἐφ' ὅσον διὰ διδακτικοὺς καὶ θεολογικοὺς σκοποὺς ἐγίνετο. Εἶναι δὲ ἐπιτυχὴς ἡ ἐκλογὴ ὑπὸ τοῦ Ξιφιλίνου εἰς ἑρμηνείαν τῶν κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκομένων εὐαγγελικῶν περικοπῶν, διότι τὸ ἐκ κληρικῶν καὶ θεολογούντων ἀποτελούμενον ἀκροατήριόν του, περισσότερον ἐνδιαφέρον θὰ ἐπεδείκνυεν εἰς κατανόησιν τῶν βαθυτέρων νοημάτων τῶν τμημάτων ἐκείνων τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἅτινα αὐτῷ περισσότερον γνωστὰ καὶ περισσότερον ζωηρὰ καὶ ἐναργῆ ἦσαν, ἢ ἄγνωστον αὐτῷ γραφικὸν κείμενον.

1. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι καὶ ἡ γνώμη τοῦ W. Fischer (μν. ἔ. σ. 27), ὅτι αἱ «ὁμιλίαι» αὗται εἶναι κατασκεύασμα μοναχῶν τοῦ XV αἰῶνος, εἶναι ἐσφαλμένη, ὡς ἤδη ὁ Ehrhard [μν. ἔ. Κρουμβάχερ—Σωτηριάδου I, 342] παρετήρησεν.

IV. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΞΙΦΙΛΙΝΟΥ ΜΕΘΟΔΟΣ

Ἡ ἑρμηνευτικὴ μέθοδος, ἧς χρῆσιν ποιεῖται ὁ Ξιφιλῖνος, εἶναι ἡ οὕτω καλουμένη ἀναλυτικὴ μέθοδος, ἐν ᾗ διὰ τῆς τριττῆς τῶν εὐαγγελικῶν χωρίων καὶ τῶν λέξεων αὐτῶν ἑρμηνείας, τῆς γραμματικῆς, τῆς ἱστορικῆς καὶ τῆς ἀλληγορικῆς ἢ ἀναγωγικῆς, ἐπιδιώκεται ἡ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως διασάφησις τῶν ἐμπερικλειομένων ὑψηλῶν νοημάτων. Οὕτω λοιπὸν ὁ Ξιφιλῖνος, διδακτικώτατα πορευόμενος, τῷ ἑξῆς σχεδίῳ ἀκολουθεῖ. Ἀναγινώσκει ἐκ τῆς διδαχθησομένης κατὰ τὸ μάθημα εὐαγγελικῆς περικοπῆς ἓν ἢ πλείονα ῥητὰ μετὰ περισσοτέρων ἢ ὀλιγωτέρων νοημάτων καὶ ἱστορημάτων. Εἶτα ἑρμηνεύει γραμματικῶς καὶ κατὰ λέξιν ταῦτα, ὅπου δὲ ἀπαιτεῖται ἱστορική τις διασάφησις ἐπὶ τῇ βάσει ἱστορικῶν πηγῶν, ἐκθέτει ἱστορικῶς πλατύτερον τὸ ἀναφερόμενον καὶ κατόπιν, εἰσερχόμενος εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ βαθύτερον τῆς ὅλης περιόδου ἢ τῶν λέξεων νόημα, προσπαθεῖ δι᾽ ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας, ν᾽ ἀναγάγῃ τοὺς ἀκροατάς του εἰς νοήματα ὑψηλὰ καὶ ἔξω τοῦ κειμένου. Καὶ ἐνιαχοῦ μὲν ἐπιτυγχάνει ὁμολογουμένως ἄριστα. Πολλάκις ὅμως εἰς τοσαύτην ἀλληγορικὴν ἀκρότητα καταντᾷ, ὥστε νὰ ἐκζητῇ λίαν παρακεκινδυνευμένην ἐξήγησιν, ξένην πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἑρμηνευομένης εὐαγγελικῆς περικοπῆς. Ὀνόματα προσώπων, ὀνόματα πόλεων, πολλάκις δὲ καὶ ἀριθμοὶ ἀλληγοροῦνται. Τῆς ἀλληγορικῆς δὲ ταύτης ἑρμηνευτικῆς ἀκρότητος τοῦ Ξιφιλίνου φέρομεν τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα. fol. 397: «τάχα δὲ καὶ τὸ κατὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ μυστήριον ἰῶτά ἐστι· τὸ μετὰ τῆς κεραίας θεωρούμενον, ὃ καὶ τῶν οὐρανῶν μονιμώτερον καὶ τῆς γῆς σταθερώτερον καὶ πάσης τῆς τῶν ὄντων συστάσεώς ἐστι διαρκέστερον. ὅλου τοῦ κόσμου παράγει τὸ σχῆμα. τὸ δὲ ἰῶτα τὸ ἐκ τοῦ νόμου καὶ ἡ κεραία οὐ παρέρχεται. ἡ κάθετος γραμμή, ἡ ἄνωθεν ἐπὶ τὸ βάθος διήκουσα, ἰῶτα λέγεται, ἡ δὲ ἐγκαρσίως λεγομένη διὰ πλαγίου κεραία ὀνομάζεται... ὅτι τὸ ξύλον τὸ διὰ πλαγίου τῷ ἱστῷ ἐπικείμενον... κεραίαν λέγειν ἐστίν, ἐκ τοῦ σχήματος ὀνομάζοντες, ὃ τὸν σταυρὸν ὑπαινίττεται...». fol. 417: «πεντακισχίλιοι δέ, οἱ τὰς πέντε αἰσθήσεις κακῶς διακείμενοι, οἳ καὶ διὰ πέντε ἄρτων θεραπεύονται. ἐπεὶ γὰρ αἱ πέντε αἰσθήσεις ἐνόσουν, ὅσαι αἱ πληγαὶ τοσαῦτα καὶ ἔμπλαστρα. δύο δὲ ἰχθύες, οἱ τῶν ἁλιέων λόγοι· εἷς ἰχθὺς τὸ εὐαγγέλιον, ἕτερος ἰχθὺς ὁ ἀπόστολος· καὶ πέντε ἄρτους, τὴν πεντάτευχον τοῦ Μωσέως νόησον...». fol. 494: «τοῦτο τὸ σχῆμα καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ ἐξύμνησε λέγων· ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός

σου καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, τοῦτο ὕψος· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ᾅδην, τοῦτο βάθος· ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγάς μου κατ᾽ ὄρθρον, ὅ ἐστιν ἡ τοῦ ἡλίου ἀνατολή, τοῦτο πλάτος· εἰ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης—τὰς δυσμὰς οὕτως ὀνομάζων—τοῦτο μῆκος. ὁρᾷς, ὅπως διαζωγραφεῖ τὸ τοῦ σταυροῦ σχῆμα διὰ τῶν λεγομένων;».

Τὴν ἀπὸ τῆς γραμματικῆς ἢ ἱστορικῆς ἑρμηνείας μετάβασιν εἰς τὴν «ὑψηλοτέραν» ἢ τὴν τῆς ἀναγωγῆς, ἀναγγέλλει συνήθως ὁ ἑρμηνευτὴς διὰ τῶν φράσεων. fol. 63: «ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ λέξιν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ θαύματος ἐξητάσαμεν· εἰ καὶ τὴν ἀναγωγὴν—ἔχει γάρ τι βαθύτερον ὁ λόγος...». fol. 68: «ἔστι γὰρ ἐν τῷ νόμῳ καὶ γράμμα καὶ πνεῦμα...». fol. 422: «καὶ ταῦτα μὲν καθ᾽ ἱστορίαν, μάνθανε δὲ καὶ οὕτω τὴν ἀναγωγήν...». fol. 32: «ἀλλ᾽ ἀναπτυχθείσης τοίνυν καὶ τῆς ζητηθείσης αἰτίας διττῶς καὶ κατὰ τὸ γράμμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα...». fol. 425: «νόει δέ μοι ταῦτα καὶ ὑψηλότερον». fol. 427: «ἐξετάσωμεν δὲ καὶ ταῦτα ἀναγωγικῶς». fol. 429: «ὅρα δὲ καὶ τὴν ἀναγωγήν». fol. 466: «ἔστι δὲ καὶ κατὰ θεωρίαν ταῦτα ἐκλαβεῖν». fol. 524: «κατὰ δὲ ἀναγωγὴν ἔστιν εἰπεῖν». fol. 546: «ἴδωμεν δὲ καὶ τὴν ἀναγωγήν». fol. 548: «ἔστι δὲ καὶ ἀνάγοντας εἰπεῖν». fol. 553: «ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω τινὲς ἠλληγόρησαν...». fol. 558: «κατὰ δὲ νοῦν... ἐξετάζων θεωρήσεις ὅτι...». fol. 578: «ἀλλὰ φέρε καὶ ἀναγωγικῶς...». fol. 583: «κατὰ δὲ τὸ νοούμενον...» κ.τ.δ.

Προκειμένου δὲ νὰ κατακλείσῃ τὸ ἑρμηνευτικόν του μάθημα, ὡς ἐν ἐπιλόγῳ, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς αὐτοῦ ἀκροωμένους, διὰ ῥητορικῆς ἀποστροφῆς παραινεῖ εἰς ἐφαρμογὴν τῶν διδαχθέντων.

V. ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΩΝ

Ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ τῆς ἀξίας ἑνὸς ἔργου, δύο τινὰ δέον κυρίως νὰ ἔχωμεν ὑπ᾽ ὄψιν: τὴν ἐποχήν, καθ᾽ ἣν τὸ ἔργον ἐγράφη καὶ τὸν σκοπόν, δι᾽ ὃν ἐγράφη. Οὕτω εἰς δικαιοτέρας καὶ ἀσφαλεστέρας κρίσεις θέλομεν ἀχθῆ καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ ὡς σύνολον ἀξίως καὶ πρεπόντως θέλομεν ἐκτιμήσει. Ταῦτα ὡς ἀρχὴν τιθέντες καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου τοῦ Ξιφιλίνου, ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν δύναται μὲν ἐντονώτερόν πως νὰ τονισθῇ ἡ ποιοτικὴ ἀξία τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἑρμηνευτικῶν διδασκαλιῶν, δι᾽ οὓς κατωτέρω ἐκτενῶς ἐκθέτομεν λόγους, οὐχ ἧττον δὲν δύναται νὰ παροραθῇ ἡ ἱκανότης τοῦ συντάξαντος εἰς ἐπιτυχῆ ἐπιλογὴν τῶν ἀρίστων ἑρμηνευτικῶν περικοπῶν τῶν μεγάλων ἐκκλησια-

στικῶν Πατέρων καὶ εἰς ἐπιδεξίαν χρῆσιν τῆς τε γραμματικῆς καὶ τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας. Ὅτι δ' ἐκτὸς τῆς εἰς ἐπιλογὴν τῶν ἀρίστων τέχνης τοῦ ἡμετέρου ἑρμηνευτοῦ, εἰσήνεγκε καὶ οὗτος ἀρκούντως εἰς ἰδέας καὶ νοήματα, τοῦτο καθίσταται δῆλον, ἐξ ὅσων ὁ ἴδιος λέγει, προκειμένου νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην: Εὐστρ. μν. ἔ. σ. 94: «ἐμοὶ μὲν ἡ παροῦσα ἐκδοχὴ φαίνεται μὲν εὐφυής, οὐκ ἀληθὴς δέ». Εὐστρ. 115: «διὰ ταῦτα καὶ ἡ αἰτία αὕτη οὐκ εὐπαράδεκτός μοι δοκεῖ». Εὐστρ. 336: «ἀλλ' οὔ μοι δοκεῖ τοῦτο ἀληθές». Ὡς δὲ ὀρθῶς ὁ Εὐστρατιάδης ἀποφαίνεται: «εἰ δὲ πολλὰ παρὰ τῶν Πατέρων μετὰ πολλῆς βασάνου καὶ κρίσεως προσέλαβε καὶ πολλὰ τῷ ἱερῷ Χρυσοστόμῳ ὀφείλει, συνεισήνεγκεν ὅμως ἐξ ἰδίων καὶ οὗτος πλεῖστα τὰ καινὰ καὶ λυσιτελῆ, καταλιπὼν ἡμῖν τέλειον τὸ παρὸν ἔργον καὶ ἐπάξιον μεγάλης φιλοπονίας καὶ ἀρτίας ἐπιστημονικῆς μορφώσεως»[1].

Ἀλλ' ἡ ἀξία τοῦ ἑρμηνευτικοῦ τούτου ἔργου καθίσταται ἔτι μεγαλυτέρα, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ τούτου συντάκτης εἶναι εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων ἑρμηνευτῶν τῆς ὀψιαιτέρας βυζαντιακῆς περιόδου, ἀρχαιότερος καὶ τοῦ Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας καὶ τοῦ Εὐθυμίου Ζιγαβηνοῦ καὶ πάντων τῶν ὡς συγγραφέων φερομένων ὁμοίων ἑρμηνευτικῶν ἔργων τῆς ὀψιαιτέρας βυζαντιακῆς περιόδου. «Ἡ ἀρχαιοτάτη συλλογή, λέγει ὁ Ehrhard[2], κυριακῶν ὁμιλιῶν, περιλαμβανουσῶν ὁλόκληρον τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔτος, εἶναι ἡ τοῦ πατριάρχου Κ)πόλεως Ἰωάννου Ξιφιλίνου, ταύτης δὲ ἀρχαιότεραι δὲν σῴζονται τοὐλάχιστον». Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει εἶναι πρέπον ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸν ἡμέτερον πατριάρχην Ἰωάννην Ξιφιλῖνον τὴν ἀρχαιοτέραν τιμὴν τοῦ ὀρθοῦ ἐκλογέως καὶ ἑρμηνευτοῦ, ἐξ οὗ, δὲν εἶναι ἀπίθανον, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἑρμηνευταὶ νὰ ἤντλησαν καί, ἕτοιμον τὸ αὐτοῦ ἔργον εὑρόντες, ἐν πλείστοις νὰ ἐκαρπώθησαν[3].

---

1. Μν. ἔ. προλεγόμενα σ. ιε'.

2. Μν. ἔ. Κρουμβάχερ-Σωτηριάδου Ι, 323. Ὁ Ehrhard ὁμιλεῖ βεβαίως περὶ συλλογῆς «ὁμιλιῶν». Ἀλλ' ἡ σημασία τῆς ἀρχαιότητος δὲν αἴρεται, προκειμένου καὶ περὶ τοῦ ἑρμηνευτικοῦ ἔργου τοῦ Ξ., διότι ὁ Ξ. ἵσταται ἐγγύτερον πρὸς τὰ ἀρχαιότερα ἑρμηνευτικὰ ἔργα, παρ' ὅσον οἱ Θεοφύλακτος καὶ Ζιγαβηνός.

3. Περὶ τοῦ Οἰκουμενίου καὶ τῶν λοιπῶν ἑρμηνευτῶν τῶν μέχρι τῆς XI. ἑκατοντ. ὅρα: Karl Staab, Die Pauluskatenen nach den Handschriftlichen Quellen untersucht [Scripta Pontificii Instituti Biblici]. Roma 1926. Τοῦ αὐτοῦ, Pauluskommentare aus der griechischen Kirche [aus Katenen-Handschriften gesammelt und herausgegeben]. Münster i. W.

VI. ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΞΙΦΙΛΙΝΟΥ

Κατὰ τὸ περιεχόμενον ἐξεταζόμεναι αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἑρμηνευτικαὶ διδασκαλίαι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἐπιλογὴ καὶ συλλογὴ ἑρμηνευτικῶν χωρίων ἀρχαιοτέρων Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἐν αἷς, ἐκτὸς τῆς εἰς ἐπιλογὴν τῶν ἀρίστων δεξιότητος τοῦ πολλὰ ἀναγνώσαντος συγγραφέως, καὶ κριτική τις αὐτενέργεια παρατηρεῖται, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ προσωπικαὶ γνῶμαι ἐκφράζονται. Καὶ βεβαίως, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ κρίνωμεν αὐστηρότερον τὸ ἔργον, παρορῶντες τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐγράφη, ὡς καὶ τὸν σκοπόν, δι' ὃν ἐγράφη, θὰ ἐχαρακτηρίζομεν τοῦτο ἁπλοῦν συμπίλημα ἑρμηνευτικῶν περικοπῶν ἄλλων συγγραφέων. Ἀλλ' ἂν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν—καὶ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ πράξωμεν τοῦτο, ἐὰν θέλωμεν νὰ μὴ ἐκτραπῶμεν εἰς ἄδικα συμπεράσματα—τὰς κρατούσας καθ' ὅλην τὴν μετὰ τὴν ἐν Τρούλλῳ [Σ)βριος 691/Αὐγ. 692] κυρίως σύνοδον βυζαντιακὴν περίοδον ἐκκλησιαστικὰς καὶ θεολογικὰς ἀντιλήψεις, καθ' ἃς αἱ μὲν ἀποφάνσεις τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ αἱ γνωματεύσεις τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἶχον ἀποκρυσταλλώσει τὰς ὀρθὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ θεολογικὰς ἀντιλήψεις ἐν παντὶ τῆς χριστιανικῆς θεολογίας κλάδῳ, ὁ δὲ βουλόμενος νὰ ἑρμηνεύσῃ ἢ ἐκφράσῃ θεολογικήν τινα ἀντίληψιν ὤφειλε νὰ στηρίζηται ἐπὶ ἐκπεφρασμένων ἤδη γνωμῶν τῶν Πατέρων, θέλομεν ἐξάπαντος ἀντιληφθῆ τοὺς λόγους τῆς νεκρᾶς ταύτης ἀπομιμήσεως τοῦ τε πνεύματος καὶ τοῦ γράμματος τῶν ἤδη ὑπὸ τῶν μεγάλων Πατέρων λεχθέντων καὶ θέλομεν ἐπίσης ἐννοήσει πῶς ἄνδρες ἔγκριτοι ἄλλως ἐν τοῖς γράμμασιν, οἷοι οἱ Ξιφιλῖνος, Θεοφύλακτος Βουλγαρίας, Εὐθύμιος Ζιγαβηνὸς κ. ἄ. οὐδὲν ἄλλο πράττουσιν ἢ ἐκλέγουσι καὶ συλλέγουσιν ἑρμηνευτικὰς ὅλας περικοπὰς παρ' ἀνεγνωρισμένων Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἵνα προσαρμόσωσι ταύτας μετὰ ταῦτα καὶ ἀποτελέσωσιν ἑρμηνευτικὸν σύνολον[1].

1933 [Neutestamentliche Abhandlungen τ. XV].—Τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς τοῦ Οἰκουμενίου (VI. αἰ.) ἐπέτυχε νὰ καθορίσῃ ὁ Fr. Diekamp ἐν τῷ ἔργῳ του: Mitteilungen über den neuaufgefundenen Kommentar des Oecumenius zur Apocalypse [Sitzungsberichte d. kgl. preuss. Akad. d. Wiss. zu Berlin 43]. Berlin 1901 σ. 1046—1056.

1. Karl Staab, Die Pauluskatenen nach den handschriftlichen Quellen untersucht [Scripta Pontificii Instituti Biblici]. Roma 1926 σ. 273: «Εἰς πρωτότυπα δημιουργήματα δὲν ἔχει σχεδὸν τίποτε νὰ παρουσιάσῃ ἡ βυζαντιακὴ ἑρμηνευτική. Τὸ ἔργον της διαβλέπει ἐν τούτῳ: τὸ παραδοθὲν ἀγαθὸν νὰ μεταφυτεύσῃ καὶ καταστήσῃ καρποφόρον διὰ τὴν θρησκευτικὴν ζωήν. Τὰ ἐρ-

'Αλλ' ἂν ἐν τῷ προσώπῳ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἐκλογέων ἑρμηνευτῶν τῆς ὀψιαιτέρας βυζαντιακῆς περιόδου δὲν δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν τὴν τιμὴν τοῦ πρωτοτύπως καὶ αὐτενεργῶς προελθόντος ἔργου, ἐμμέσως ὅμως εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὦμεν εὐγνώμονες πρὸς τοὺς ἐπιμελεῖς τούτους συλλογεῖς, διότι πολλάκις ἐν τοῖς ἔργοις των διεσώθησαν ὁλόκληρα ἀποσπάσματα ἐξ ἔργων ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων πάντη ἀπολεσθέντων ἢ ἐν τοῖς πλείστοις ἀγνοουμένων[1]. Μάλιστα ἐν τῇ προκειμένῃ ἑρμηνευτικῇ ἐργασίᾳ τοῦ Ξιφιλίνου τοῦτο ἰδιαιτέρως δέον νὰ ἐξαρθῇ, διότι, ὡς διεπιστώσαμεν ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν οὗτος ἠρύσθη τὴν ἑρμηνευτικὴν αὐτοῦ ὕλην, ὁλόκληρα ἀποσπάσματα ἀρχαιοτέρων ἑρμηνευτῶν, οὐχὶ ἄλλως πως διασωθέντων, διετηρήθησαν ἐν τῷ ἑρμηνευτικῷ τοῦ Ξιφιλίνου ἔργῳ. Ὁ Χρυσόστομος, φέρ' εἰπεῖν, ὅστις ἀπετέλεσε καὶ τὴν βασικὴν πηγὴν τῆς συνθέσεως τοῦ ἑρμηνευτικοῦ του ἔργου, ἐν πολλοῖς συμπληροῦται καὶ διορθοῦται[2] διὰ τοῦ Ξιφιλίνου. Ὁμοίως ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας [ca. 370—444], ὁ Τίτος Βόστρων [V. αἰ.], ὁ Ὠριγένης [ca. 185—254], ὁ Ἀμμώνιος [μέσα V. αἰ.], ὁ Θεόδωρος Μοψουεστίας [ca. 350—428] κ. ἄ.[3].

μηνευτικὰ σχόλια τῆς βυζαντιακῆς ἐποχῆς ἐμφανίζονται πότε ἐν τῇ μορφῇ τῶν σειρῶν καὶ πότε ἐν τῇ μορφῇ καθαρῶν συμπιλημάτων κατὰ διαφόρους ἀποχρώσεις».

1. Πρβλ. Karl Staab, Die Pauluskatenen ἔνθ' ἀν. σ. 208: «Αἱ πλούσιαι ἐξηγητικαὶ ἐργασίαι τῶν ἄλλων μεγάλων Πατέρων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες τοσοῦτο σημαντικαὶ θὰ ἦσαν δι' ἡμᾶς σήμερον, ἑνὸς Ὠριγένους, Ἀκακίου, Διοδώρου, Θεοδώρου Ἡρακλείας, Θεοδώρου Μοψουεστίας, Διδύμου, Γενναδίου, Σεβηριανοῦ Γαβάλων καὶ ἰδίᾳ ἑνὸς Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, θὰ ἐτίθεντο εἰς τὴν ἀφάνειαν καὶ λήθην καὶ θὰ κατεβιβρώσκοντο ὑπὸ τῶν σκωλήκων, ἐὰν αἱ σειραὶ δὲν διέσῳζον εἰς ἡμᾶς ἓν τοὐλάχιστον ἀπόσπασμα ἐκ τῶν ἔργων των. Ὁ Χρυσόστομος κατὰ τὴν ἐπίδρασιν εἶναι ὁ μέγιστος ἑρμηνευτὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, δυστυχῶς ὅμως καὶ ὁ μόνος, οὗτινος τὰ φιλολογικὰ ἔργα διετηρήθησαν ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν χιλιετηρίδα – «aere perennius». Ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως δυνάμεθα νὰ ἐπαινέσωμεν τὴν ἐξέλιξιν ταύτην, ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ὅμως δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν λύπην μας καὶ μόνον».

2. Ἐν ταῖς οἰκείαις θέσεσι δηλοῦμεν τὰς ὁμοιότητας ἢ μή, τὰς συμπληρώσεις ἢ παραλείψεις, ἃς δίδει τὸ ἡμέτερον κείμενον πρὸς τὰ κείμενα τῶν συγγραφέων, ἐξ ὧν ὁ Ξιφιλῖνος ἀντλεῖ, ἀποφεύγοντες οὕτω τὴν παράθεσιν μακροσκελῶν χωρίων.

3. Ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφέρονται καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Μ. Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Εὐσεβίου Καισαρείας, Θεοδω-

Κατωτέρω παραθέτομεν συγκριτικὸν πίνακα τῶν κυριωτέρων πηγῶν, ἐξ ὧν ὁ Ξιφιλῖνος ἠρύσθη τὴν ἑρμηνευτικήν του ὕλην, ἄνευ βεβαίως τοῦ ἰσχυρισμοῦ ὅτι εἶναι πλήρης καὶ τέλειος.

1. Χρυσόστομος.

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	Migne, Patrol. Graeca:
304α	—῾Ομιλ. ΙΔ' εἰς Ματθ. 57,219—220
304β	— » » » » 57,219
304β—305β	— » » » » 57,219 [Πρβλ. J. A. Cramer, Catenae Graecorum Patrum in Novum Testamentum. Oxonii 1844 I, $29_{,5\|20}$].
305α	—῾Ομιλ. ΙΔ' εἰς Ματθ. 57,219 [Κατὰ λέξιν τὰ αὐτά].
305β—306α	—῾Ομιλ. ΙΔ' εἰς Ματθ. 57,220 [Πλείονα ὁ Ξιφιλῖνος, δυνάμενα νὰ συμπληρώσωσι τὸν Χρυσόστομον. Πρβλ. Cramer I, $29_{,25\|33}$ καὶ I, $30_{,1\|15}$].
315α—β	—῾Ομιλ. ΙΔ' εἰς Ματθ. 57,220—221 [῾Ολόκληρος ὁ ἐπίλογος εἰλημμένος κατὰ λέξιν ἐκ τοῦ Χρυσοστόμου].
317α	—῾Ομιλ. Κ' εἰς Ματθ. 57,290
317α	» » » » » »
317α	» » » » » »
317β	» » » » » »—291 [Πληρέστερος ὁ Ξιφιλῖνος].
318α	—῾Ομιλ. εἰς Ματθ. Κ' 57,291 [Σχεδὸν κατὰ λέξιν τὰ αὐτά].
318β	—῾Ομιλ. Κ' εἰς Ματθ. 57,291 [Πρβλ. Cramer I, $48_{,3\|1}$].
319α—β	—῾Ομιλ. Κ' εἰς Ματθ. 57,293—296 [Πιστὴ

ρήτου, Μακαρίου, Μαξίμου, Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, τοῦ ἱστορικοῦ Ἰωσήπου κ. ἄ., ἐξ ὧν θὰ ἠρύσθη, ἴσως, τινὰ ὁ ἡμέτερος ἑρμηνευτής, εἰ καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον ἐκ δευτέρας πηγῆς ἀρυόμενος τὴν ἑρμηνευτικήν του ὕλην, νὰ ποιῆται τούτων μνείαν, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἔχῃ ἀνατρέξει εἰς αὐτὰ τὰ ἔργα τῶν ὧν μνημονεύει συγγραφέων. Μάλιστα δὲν εἶναι ἀπίθανον καὶ ἐξ ἑρμηνευτικῆς τινος σειρᾶς, πλεῖστα ἕτοιμα εὑρών, νὰ παρέλαβε καὶ ἐκαρπώθη.

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	Migne, Patrol. Graeca:
	ἀντιγραφή. Πρβλ. Cramer I, $47,_{29\|34}$].
321α	— Cramer I, $48,_{1\|31}$.
321β—322α	—Ὁμιλ. ΚΑ′ εἰς Ματθ. 57,297—298 [Παρηλλαγμένως].
322α—β	—Ὁμιλ. ΚΑ′ εἰς Ματθ. 57,300 [Πληρέστερος ὁ Χρυσόστομος].
322β—323α	—Ὁμιλ. ΚΑ′ εἰς Ματθ. 57,301—302 [Πληρέστερος ὁ Χρυσόστομος].
335α	—Cramer I, $47,_{15}$
336β	— » I, $48,_{10}$
338β	— » I, $49,_{5}$
344β	— » I, $58,_{5\|32}$. II, $55,_{20\|30}$. II, $56,_{1\|10}$.
345α	—Ὁμιλ. ΚΣΤ′ εἰς Ματθ. 57,333 καὶ 335 [Πρβλ. Θεοφυλ. Βουλγ. 123,781. Πλείονα ὁ Ξιφιλῖνος].
345α—β	—Ὁμιλ. ΚΣΤ′ εἰς Ματθ. 57,336 [Κατὰ λέξιν].
347α—β	» » » » 57,337 [Πλείονα ὁ Ξιφιλῖνος, εἰ καὶ κἄπως παρηλλαγμένως].
348β—349α	—Cramer I, $58,_{21\|24}$.
» »	—Ὁμιλ. ΚΣΤ′ εἰς Ματθ. 57,337 [Σχεδὸν κατὰ λέξιν τὰ αὐτά. Ἔστιν ὅτε ὅμως πλείονα ὁ Ξιφιλῖνος].
349β—350α	—Ὁμιλ. ΚΣΤ′ εἰς Ματθ. 57,334—335 [Πρβλ. Cramer I, $59,_{16\|23}$].
351α—β	—Ὁμιλ. ΚΣΤ′ εἰς Ματθ. 57,338 [Σχεδὸν τὰ αὐτὰ κατὰ λέξιν. Ἔστιν ὅτε ὅμως πλείονα ὁ Χρυσόστομος].
352β—353α	—Ὁμιλ. ΚΣΤ′ εἰς Ματθ. 57,339 [Σημ. Ἡ ἑρμηνεία τῆς κατὰ τὴν πέμπτην Κυριακὴν τοῦ Ματθαίου ἀναγινωσκομένης εὐαγγελικῆς περικοπῆς, ἐπαναλαμβάνεται κατὰ λέξιν ἐν τῇ κατὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ ἀναγινωσκομένῃ ἀντιστοίχῳ περικοπῇ].
355α—β	—Ὁμιλ. ΚΗ′ εἰς Ματθ. 57,352
356α	— » » » » 57,353
358β	— » » » » 57,354

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	Migne, Patrol. Graeca:
361α—β	—Ὁμιλ. ΚΗ′ εἰς Ματθ. 57,351 [Πρβλ. Cramer I, $64_{,9|20}$].
362β	—Ὁμιλ. εἰς Ματθ. 57,355.
364α	—Cramer I, $64_{,31|33}$.
364β	—Ὁμιλ. ΚΘ′ εἰς Ματθ. 57,357 [Cramer I, $_{64}$].
366α	—Ὁμιλ. ΚΘ′ εἰς Ματθ 57,358 [Κατὰ λέξιν].
366α	— » » » » 57,357 [Cramer I, $64_{,22|24}$].
366α—β	—Cramer I, $65_{,19|21}$.
367α	—Ὁμιλ. ΚΘ′ εἰς Ματθ. 57,357
367β—368α	» » » » 57,357
369α	» » » » 57,357
369α—β	» » » » 57,360
371α	» » » » 57,359
372α	» » » » 57,360
372α	» » » » 57,360
372α—β	» » » » 57,360
372β	» » » » 57,359
372β	» » » » 57,360
372β—373β	» » » » 57,358—359
373α—β	» » » » 57,359
374β	» » » » 57,360 [Πλείονα ὁ Ξ.]
374β—375α	» » » » 57,360
375α—376α	» » » » 57,360—361
377α	—Ὁμιλ. ΟΕ′ εἰς Ἰωάν. 59,403 [Πλείονα ὁ Ξιφιλῖνος. Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 124,177D—179D].
378β—381β	—Ὁμιλ. ΟΕ′ εἰς Ἰωάν. 59,403—404 [Πλείονα ὁ Ξιφ. Πρβλ. Θεφ. Βουλγ. 124,180C—181A].
381β—382α	—Ὁμιλ. ΟΕ′ εἰς Ἰωάν. 59,404—405 [Πρβλ. Θεοφ. Βουλγαρ. 124,180 ἑ.].
383β	—Ὁμιλ. ΟΕ′ εἰς Ἰωάν. 59,406
384β	» » » » 59,406 [Πληρέστερος ὁ Ξιφ.].

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	M i g n e, Patrol. Graeca:
385β	—Ὁμιλ. ΟΕ′ εἰς Ἰωάνν. 59,407
385β—386α	» » » » 59,407 [Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 124,181].
386β	—Ὁμιλ. ΟΕ′ εἰς Ἰωάνν. 59,407
390α	—Ὁμιλ. ΙΕ′ εἰς Ματθ. 57,231—232 [Πλείονα ὁ Ξιφ. Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 123,192].
391α	—Ὁμιλ. ΙΕ′ εἰς Ματθ. 57,232 [Πλείονα ὁ Ξ.]
392α—β	» » » » 57,232 [Κατὰ λέξιν].
392β	» » » » 57,233 [Κατὰ λέξιν. Πρβλ. C r a m e r I, $34_{,17\|21}$].
395α—β	—Ὁμιλ. ΙΕ′ εἰς Ματθ. 57,233—234
396α	— » ΙΣΤ′ » » 57,239 ἑ. [Παρηλλαγμένως].
396α—β	—Ὁμιλ. ΙΣΤ′ εἰς Ματθ. 57,241 [Πλείονα ὁ Ξ. Πρβλ. C r a m e r I, $34_{,28\|30}$].
397α—β	—Ὁμιλ. ΙΣΤ′ εἰς Ματθ. 57,242—243 [Κατὰ λέξιν].
398α—β	—Ὁμιλ. ΙΣΤ′ εἰς Ματθ. 57,245 [Πλείονα ὁ Χρυσ. Πρβλ. C r a m e r I, $35_{,11\|20}$. I, $35_{,23\|25}$].
401α	—Ὁμιλ. ΠΑ′ εἰς Ἰωάνν. 59,439 [Πλείονα ὁ Χρυσόστομος. Ἔστιν ὅτε ὅμως πλείονα ὁ Ξιφιλῖνος].
403β	—Ὁμιλ. ΠΑ′ εἰς Ἰωάνν. 59,440
405β	— » ΠΒ′ » » 59,441
407α	— » » » » 59,442—443 [Τὰ ὅμοια].
407β	—Ὁμιλ. ΠΒ′ » » 59,443
409α	— » » » » 59,443
409β	— » » » » 59,443—444
413β—414α	—Ὁμιλ. ΜΘ′ εἰς Ματθ. 57,495—496 [Σχεδὸν κατὰ λέξιν τὰ αὐτά. Ἔστιν ὅτε πλείονα ὁ Ξιφ. Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 123,297 καὶ 123, 816—817. C r a m e r I, $114_{,28\|33}$. I, $115_{,1\|11}$].
414β	—Ὁμιλ. ΜΘ′ εἰς Ματθ. 57,497 ἑ. [Πλείονα ὁ

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	Migne, Patrol. Graeca:
	Ξιφ. Πρβλ. Cramer I, $115,_{13|15}$].
415β	—Ὁμιλ. ΠΘ' εἰς Ματθ. 57,497 ἑ. [Πλείονα ὁ Ξιφ. Πρβλ. Cramer I, $115,_{18|22}$. I, $115,_{15|17}$].
417β	—Cramer I, $115,_{22|24}$. I, $116,_{11|12}$.
418α	—Ὁμιλ. ΜΘ' εἰς Ματθ. 57,499 [Πρβλ. Cramer I, $116,_{18|24}$].
418α	—Ὁμιλ. ΜΘ' εἰς Ματθ. 57,498 [Κατὰ λέξιν].
418β	—Cramer I, $115,_{28|31}$.
»	— » I, $115,_{31|35}$.
419α	— » I, $116,_{1|8}$.
419α	—Ὁμιλ. ΜΘ' εἰς Ματθ. 57,499 [Κατὰ λέξιν. Πρβλ. Cramer I, $116,_{15|18}$].
419β	—Ὁμιλ. ΜΘ' εἰς Ματθ. 57,499 [Cramer I, $116,_{24|30}$. II, $243,_{22|24}$].
421α	—Ὁμιλ. ΜΘ' εἰς Ματθ. 57,499
421β—422α	— » » » » 57,499—500
425α	— » » » » 57,500 [Κατὰ λέξιν. Πρβλ. Cramer I, $117,_{1|16}$].
»	—Ὁμιλ. Ν' εἰς Ματθ. 57,505—506 [Πλείονα ὁ Ξ.].
426β	—Ὁμιλ. Ν' εἰς Ματθ. 57,504—505 [Πλείονα ὁ Ξ.].
429β	—Ὁμιλ. Ν' εἰς Ματθ. 57,505
430β	— » » » » 57,505 [Κατὰ λέξιν. Πρβλ. Cramer I, $118,_{29|30}$].
431α	—Ὁμιλ. Ν' εἰς Ματθ. 57,506 [Κατὰ λέξιν].
431β	— » » » » 57,506 [Πλείονα ὁ Ξιφ.]
432α	— » » » » 57,506
432β—433α	— » » » » 57, 506—507 [Κατὰ λέξιν. Ἔστιν ὅτε ὅμως πλείονα ὁ Ξιφ.]
433β	—Cramer I, $119,_{5|14}$. I, $119,_{14|16}$.
437β	—Ὁμιλ. ΞΑ' εἰς Ματθ. 57, 588—589
440β	—Cramer I, $149,_{5|16}$.
443α—β	—Ὁμιλ. ΞΑ' εἰς Ματθ. 57,593
447α	— » ΞΓ' » » 57,603 [Κατὰ λέξιν.

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	Migne, Patrol. Graeca:
	Ἐνίοτε πλείονα ὁ Ξ.]
447ϐ—448α	—Ὁμιλ. ΞΓ′ εἰς Ματθ. 57,603 [Κατὰ λέξιν. Ἐνίοτε πλείονα ὁ Ξ.].
449ϐ—450α	—Ὁμιλ. ΞΓ′ εἰς Ματθ. 57, 603—604
450ϐ	— » » » » 58,604
451ϐ	— » » » » 58,604—605 [Πλείονα ὁ Ξιφ.].
452ϐ—453α	—Ὁμιλ. ΞΓ′ εἰς Ματθ. 58,605 [Πλείονα ὁ Ξιφ.].
453ϐ	—Ὁμιλ. ΞΓ′ εἰς Ματθ. 58,605 [Πλείονα ὁ Ξιφ.].
454α	—Ὁμιλ. ΞΓ′ εἰς Ματθ. 58, 605—606
455α	— » » » » 58,606
455ϐ	— » » » » 58,606
458ϐ—459α	— » ΜΗ′ » » 58,488 [Κατὰ λέξιν].
459α—ϐ	—Cramer, I, $325_{,9\|20}$.
459β	—Ὁμιλ. ΜΗ′ εἰς Ματθ. 58, 488—489
459ϐ	—Cramer I, $324_{,23\|25}$.
459ϐ—460α	—Ὁμιλ. ΜΗ′ εἰς Ματθ. 58,489
460α	—Cramer I, $325_{,27\|29}$.
460ϐ	—Ὁμιλ. ΜΗ′ εἰς Ματθ. 58,489—490
463α	—Cramer I, $326_{,9\|12}$.
463α—ϐ	—Ὁμιλ. ΜΗ′ εἰς Ματθ. 58,490 [Πλείονα ὁ Χρυσ.].
463ϐ	—Ὁμιλ. ΜΗ′ εἰς Ματθ. 58,491 [Πλείονα ὁ Ξιφ.].
464α	—Ὁμιλ. ΜΗ′ εἰς Ματθ. 58,489
464α	— » » » » 58,490
464ϐ	— » » » » 58,491
466α	— » » » » 58,490 καὶ 493
466ϐ	—Cramer I, $326_{,22\|24}$.
470α—ϐ	—Ὁμιλ. ΞΗ′ εἰς Ματθ. 58,647 καὶ 639. Πρϐλ. Cramer I, $177_{,22\|21}$.
473ϐ—474α	—Ὁμιλ. ΞΘ′ εἰς Ματθ. 58,649 [Παρηλλαγμένως].
» »	—Cramer I, $178_{,5\|10}$.

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	Migne, Patrol. Graeca:
475α	—Ὁμιλ. ΞΘ' εἰς Ματθ. 58, 649—650 [Κατὰ λέξιν].
477α	—Ὁμιλ. ΞΘ' εἰς Ματθ. 58,650 [Παρηλλαγμένως].
480β	—Ὁμιλ. ΚΖ' εἰς Ἰωάν. 59,157—158 [Παρηλλαγμένως].
482α—β	—Ὁμιλ. ΚΖ' εἰς Ἰωάν. 59,158 [Κατὰ λέξιν. Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 123, 1209. Κατὰ λέξιν τὰ αὐτά].
483α—β	—Ὁμιλ. ΚΖ' εἰς Ἰωάν. 59,159 [Πλείονα ὁ Ξ.].
483β	— » » » » 59,159
490β	— » ΝΕ' εἰς Ματθ. 58,539—540 [Πλείονα ὁ Ξ.].
»	—Ὁμιλ. ΝΕ' εἰς Ματθ. 58,541 [Κατὰ λέξιν τὰ αὐτά. Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 123,576. Πλείονα ὁ Ξ.].
491α	—Ὁμιλ. ΝΕ' εἰς Ματθ. 58,541 [Πλείονα ὁ Χρυσ. Ὕστερον κατὰ λέξιν τὰ αὐτὰ καὶ ἔστιν ὅτε πλείονα ὁ Ξιφιλῖνος].
491α	—Ὁμιλ. ΝΕ' εἰς Ματθ. 58,541 [Μέχρι τινὸς κατὰ λέξιν· ὕστερον παρηλλαγμένως].
491α	—Ὁμιλ. ΝΕ' εἰς Ματθ. 58, 541—543 [Πλείονα ὁ Χρυσ.].
491β—492α	—Ὁμιλ. ΝΕ' εἰς Ματθ. 58,543—544 [Πλείονα ὁ Χρυσ.].
493α—β	—Ὁμιλ. ΝΣΤ' εἰς Ματθ. 58,549 [Πλείονα ὁ Χρυσ.].
493β	—Ὁμιλ. ΝΣΤ' εἰς Ματθ. 58,549 [Παρηλλαγμένως].
498α	—Ὁμιλ. ΙΔ' εἰς Ματθ. 57,219 [Κατὰ λέξιν].
504α	— » » » » 57,219 » »
504α—β	— » » » » 57,219 » »
504β	— » » » » 57,219
523β	—Cramer II, $56_{,31\|32}$. II, $51_{,1\|3}$.
542α	— » II, $124_{,20\|22}$.
546β	— » II, $125_{,7\|10}$. [Παρηλλαγμένως].

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	Migne, Patrol. Graeca:
547β	—Cramer II, $125,_{10\|15}$. [Παρηλλαγμένως].
552β	— » II, $126,_{23\|24}$. »
556α—β	—Ὁμιλ. εἰς Ματθ. 57,352
557α—β	— » » » 57,353 [Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 123, 224 καὶ 123, 805. Cramer I, $63,_{29\|31}$. I, $64,_{1\|3}$].
558α—β	—Ὁμιλ. ΚΗ' εἰς Ματθ. 57,352—353
558β	— » » » » 57,354
»	— » » » » 57,355
562β	— » » » » 57,351
563α	— » » » » 57,355
564α	—Cramer I, $64,_{31\|33}$.
566α	—Ὁμιλ. ΚΗ' εἰς Ματθ. 57,355 [Παρηλλαγμένως].
568β	—Ὁμιλ. ΛΕ' εἰς Ματθ. 57, 401—402 [Κατὰ λέξιν τὰ αὐτά. Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 123, 244 καὶ 881. Gramer I, $80,_{25}$].
571α	—Cramer I, $80,_{27\|33}$.
578α	—Ὁμιλ. ΛΕ' εἰς Ματθ. 57,402
»	» ΛΑ' » » 57,370 καὶ 371 [Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 123,229D. Cramer I, $318,_{24\|30}$. I, $319,_{1\|11}$].
580α	—Ὁμιλ. ΛΑ' εἰς Ματθ. 57,371 [Πλείονα ὁ Χρυσ. Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 123, 809A. Cramer I, $69,_{26}$].
583α	—Ὁμιλ. ΛΑ' εἰς Ματθ. 57, 371—372 [Σχεδὸν κατὰ λέξιν τὰ αὐτά].
584α	—Ὁμιλ. ΛΑ' εἰς Ματθ. 57,372 [Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 123,809β].
587β	—Ὁμιλ. ΛΑ' εἰς Ματθ. 57,373.
»	— » » » » 57,373—374[Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 123, 812].
588α	—Ὁμιλ. ΛΑ' εἰς Ματθ. 57,373 [Πρβλ. Θεοφ. Βουλγ. 123, 812D].

2. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας.

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	Migne, Patrol. Graeca:
354β	—Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον παρὰ Cramer II, $67_{,21\|30}$.
354β	—Cramer II, $68_{,7\|12}$.
358β—359α	» II, $69_{,15\|23}$.
359α	» II, $69_{,8\|14}$.
366β	» II, $44_{,27\|29}$.
375α	» I, $66_{,24\|33}$.
499α	» II, $41_{,16\|26}$.
»	» II, $41_{,26\|29}$.
499β	» II, $42_{,6\|25}$.
507β	—Σχόλια εἰς Λουκ. παρὰ Migne, P.G. 72,597
520α	» » » » » » 72,609
521α	» » » » » » 72,609
521β	» » » » » » 72,609
522α—β	» » » » » » 72,609 [Σημ. Ἡ ὅλη περικοπὴ ἔκ τε τοῦ ὕφους καὶ τῆς ὅλης φρασιολογίας, φαίνεται ὅτι παρελήφθη ἐκ τῶν σχολίων τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, μὴ διασωθέντων ἄλλως ἢ διὰ τοῦ Ξιφιλίνου].
522α—β	—Cramer II, $56_{,25\|29}$ [Παρηλλαγμένως].
526β	—Σχόλια εἰς Λουκ. παρὰ Migne, P.G. 72,609
529α—β	» » » » » » 72,624
532α	» » » » » » 72,625 A-B
542α	» » » » » » 72,821D—824A. 72,825
542α	—Cramer II, $124_{,14\|18}$ [Παρηλλαγμένως].
542β	—Σχόλια εἰς Λουκ. παρὰ Migne, P.G. 72,825
543β	» » » » » » 72,828
»	—Cramer II, $124_{,25\|28}$.
544α	» II, $124_{,29\|32}$.
546α	—Σχόλια εἰς Λουκ. παρὰ Migne, P.G. 72,828B
546α—β	» » » » » » 72,828C
553β	» » » » » » 72,828D

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	Migne, Patrol. Graeca:
556α	-Cramer II, $67_{,21\|30}$.
556α	» II, $68_{,7\|12}$.
557α	» II, $69_{,15\|23}$.

3. Ὠριγένης.

471α	—Παρὰ Cramer I, 179 [Πρβλ. τὰ αὐτὰ κατὰ λέξιν ἐν κώδ. Μονάχου 196, φύλλῳ 171].

4. Τίτος Βόστρων.

361α—β	—Ἑρμηνεία εἰς Λουκᾶν παρὰ Cramer II, $70_{,1\|6}$. [Πληρέστερος ὁ Ξιφιλῖνος].
530α	—Cramer II, $65_{,17\|21}$.
531α	» II, $65_{,26\|34}$. II, $66_{,1\|6}$.
577β	» II, $70_{,23\|32}$ [Μέχρι τινὸς κατὰ λέξιν τὰ αὐτά· ὕστερον πλείονα ὁ Ξιφιλῖνος].

5. Ἀμμώνιος.

383β—384α	—Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον παρὰ Cramer II, $350_{,29\|31}$.
383β—384α	—Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον παρὰ Cramer II, $243_{,6\|8}$.

6. Θεόδωρος Μοψουεστίας.

428β	—Cramer I, $118_{,15\|16}$.
»	» I, $118_{,17\|20}$.

7. Ξιφιλῖνος καὶ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας.

Ἡ μεταξὺ θέσεών τινων τῆς ἑρμηνείας τοῦ Ξιφιλίνου καὶ τῶν ἀντιστοίχων τῆς ἑρμηνείας τοῦ Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας σύγκρισις, ἔδωκε τὸ ἑξῆς ἀποτέλεσμα: Ὁλόκληρα ἀποσπάσματα τῆς ἑρμηνείας τοῦ Θεοφυλάκτου εἶναι ἐπὶ λέξει τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τῶν ἀντιστοίχων θέσεων τῆς ἑρμηνείας τοῦ Ξιφιλίνου. Ἀλλ᾽ ἡ τοῦ Ξιφιλίνου ἑρμηνεία εἶναι ἐκτενεστέρα, τοῦ Θεοφυλάκτου διακόπτοντος, ἀποτόμως πολλάκις, τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ. Γεννᾶται νῦν τὸ ἐρώ-

τημα: Ὁ Θεοφύλακτος εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὸν Ξιφιλῖνον ἢ ἀμφότεροι ἤντλησαν ἐκ τρίτης κοινῆς πηγῆς; Ἡ πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Χρυσοστόμου σύγκρισις ἀπέδειξεν ὅτι οὗτος προσέφερεν εἰς ἀμφοτέρους—ἐπὶ λέξει πολλάκις —τὸ τῆς ἑρμηνείας των ὑλικόν. Ἄξιον δὲ σημειώσεως καὶ ἐνταῦθα εἶναι ὅτι ἡ τοῦ Ξιφιλίνου ἑρμηνεία εἰς ὡρισμένα σημεῖα εἶναι ἐκτενεστέρα καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ Χρυσοστόμου, ὡς αὕτη εἶναι ἐκδεδομένη τοὐλάχιστον ἐν τῇ τοῦ Migne Πατρολογίᾳ. Ἡ φρασιολογία, ὅμως καὶ τὸ ὕφος καθόλου ἐν ταῖς περὶ ὧν ὁ λόγος θέσεσι, φαίνεται ὅτι ἀνήκουσιν εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἑρμηνευτήν. Ἐκ τῶν λεχθέντων συμπεραίνεται ὅτι ὅ τε Ξιφιλῖνος καὶ ὁ Θεοφύλακτος θὰ εἶχον ὑπ' ὄψιν των τρίτην τινὰ πηγὴν—πιθανώτατα δὲ σειρὰν [catenae]—,ἐξ ἧς ἐπὶ λέξει παρέλαβον τὴν διὰ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν ὕλην. Ὅτι δὲ οὗτοι δὲν ἤντλησαν ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν πηγῶν, ἀλλ' ἔκ τινος τῶν ἀφθόνων τότε ἐν χρήσει σειρῶν, πιστοῦται ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῇ τοῦ Ξιφιλίνου ἑρμηνείᾳ ἀκολουθεῖται ἡ ἰδία πολλάκις σειρὰ ἑρμηνείας τῆς ὑπὸ τοῦ Cramer [Catenae Craecorum Patrum in Novum Testamentum. Oxonii 1844] ἐκδοθείσης, παραλειπομένου ἁπλῶς τοῦ ὀνόματος τοῦ ἑρμηνευτοῦ ἐν ἑκάστῳ ἀποσπάσματι. Τὸ ἑρμηνευτικὸν δὲ τοῦ Ξιφιλίνου κείμενον ἐν τούτῳ παρουσιάζει διαφέρον, ὅτι διέσωσε πλεῖστα ἀποσπάσματα ἀπολεσθείσης ἑρμηνείας ἀρχαίων ἐξηγητῶν, ὧν τὰ ὀνόματα προσεπαθήσαμεν νὰ ἐξεύρωμεν συγκρίναντες τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ξιφιλίνου εἴτε πρὸς τὰ ἐν τῇ τοῦ Migne Ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ ἐκδοθέντα —ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχον ἐν ἄλλῃ τινὶ ἐκδόσει καὶ δὴ τῇ Βερολιναίᾳ—ἀνάλογα ἑρμηνευτικὰ ἔργα, εἴτε ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ Cramer ἐκδοθείσαις σειραῖς [catenae]. Ἐν τοῖς παρατεθεῖσι πίναξι δύναταί τις νὰ εὕρῃ τὰς συγκριθείσας θέσεις.—Λόγῳ τῆ μεγάλης ἐξαρτήσεως ἀπ' ἀλλήλων τῶν δύο κειμένων, ἤτοι τῆς ἑρμηνείας τοῦ Θεοφυλάκτου καὶ τῆς τοῦ Ξιφιλίνου, ἤχθη ὁ Εὐστρατιάδης [ἔ. ἀ.] εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι συγγραφεὺς τοῦ ἡμετέρου ἑρμηνευτικοῦ κειμένου εἶναι ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας[1]. Ἀλλὰ περὶ τοῦ πραγματικοῦ συγγραφέως τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἑρμηνευτικῶν διδασκαλιῶν ἐγένετο ὁ προσήκων λόγος ἀνωτέρω.

1. Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Θεοφυλάκτου πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἑρμηνευτικὰ πρότυπα ὅρα A. Ehrhard παρὰ Κρουμβάχερ—Σωτηριάδῃ μν. ἔ. I, 264: «τοῦτο ἀμαυρώνει πολὺ τὴν φήμην, ἧς ὁ Θεοφύλακτος ἀπέλαυε τέως ὡς ἑρμηνευτής, διότι γεννᾷ τὴν εὔλογον ὑποψίαν ὅτι ὁ Θεοφύλακτος καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ὑπομνήμασι δὲν ἤντλησεν ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐξηγητῶν, ἀλλ' ὑποδεί-

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	Migne, Patrologia Graeca:
310α	—Θεοφ. Βουλγ. 123, 501D
354β	» » 123, 804D
355α	» » 123, 805A
350α	» » 123, 224 καὶ 123, 805 [Πρβλ. ὁμιλ. ΚΗ′ εἰς Ματθ. ὑπὸ Χρυσ. 57,353. Cramer I, $63,_{29\|31}$. I, $64,_{11\|13}$].
356β	—Θεοφ. Βουλγ. 123,805C
370β	» » 123,225D
377α—β	» » 124,177D—179A [Πρβλ. Χρυσ. ὁμιλ. ΟΕ′ εἰς Ἰωάν. 59,403. Πλείονα ὁ Ξιφιλῖνος].
379β—381β	—Θεοφ. Βουλγ. 124,180—181A [Χρυσ. ὁμιλ. ΟΕ′ εἰς Ἰωάν. 59,403—404].
381β—382α	—Θεοφ. Βουλγ. 124,180 [Πρβλ. Χρυσ. ὁμιλ. ΟΕ′ εἰς Ἰωάν. 59,404—405].
385β—386α	—Θεοφ. Βουλγ. 124,181A [Πρβλ. Χρυσ. ὁμιλ. ΟΕ′ εἰς Ἰωάν. 59,407].
390α	—Θεοφ. Βουλγ. 123,192 [Πλείονα ὁ Ξιφ. Πρβλ. Χρυσ. ὁμιλ. ΜΘ′ εἰς Ματθ. 57, 495—496. Cramer I, $114,_{28\|33}$. I, $115,_{1\|11}$].
437α—β	—Θεοφ. Βουλγ. 123,345
442α	» » 123,445
443α	» » 123,348
458α	» » 123,549 [Cramer I, $324,_{27\|29}$].
480β	—Θεοφ. Βουλγ. 123,1209 [Χρυσ. ὁμιλ. ΞΘ′ εἰς Ἰωάνν. 59,158. Κατὰ λέξιν τὰ αὐτά].
482β	—Θεοφ. Βουλγ. 123,1209 [Τὰ αὐτά].

γματα ἕτοιμα, σμικρά τινα μόνον ἐν αὐτοῖς μεταβαλών, πρὸς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ἐχρησιμοποίησε». Ἔτι ῥιζοσπαστικώτερος εἶναι, οὐχὶ ἀδικαιολογήτως, ὁ Karl Staab, ὅταν ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τοῦ ἔργου του: Pauluskommentare aus der griechischen Kirche. Münster i. W. 1933 σ. VIII λέγῃ: «Ὁ ἀνωφελὴς ῥόλος, ὃν οἱ ἀντιγραφεῖς οὗτοι—ἤτοι ὁ ψευδο-Οἰκουμένιος, ὁ Θεοφύλακτος, ὁ Ζιγαβηνὸς καὶ ἄ.—τοῦ Χρυσοστόμου ἔπαιζον ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ, πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ ὀβελισθῇ».

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	Migne, Patrol. Graeca:
483α	—Θεοφ. Βουλγ. 123,1209—1212 [Τὰ αὐτά].
485β	» » 123,1212 [Τὰ αὐτά].
486β	» » 123,1212
487α	» » 123,1212—1213 [Κατὰ λέξιν τὰ αὐτά. Πρβλ. Χρυσ. ὁμιλ. ΚΗʹ εἰς Ἰωάν. 59,162. Παρηλλαγμένως].
487α	—Θεοφ Βουλγ. 123,1213
490β	» » 123,576 [Πλείονα ὁ Ξιφ.].
498β	» » 123,757 [Παρηλλαγμένως].
507α	» » 123,773 [Πλείονα ὁ Ξιφ.].
507β	» » 123,773
524β	» » 123,784
524β	» » 123,784 [Πλείονα ὁ Ξιφ.].
525β	» » 123,784
539β	» » 123,1041C—1044D
542β—543α	» » 123,973B [Cramer II, $124_{,4\|12}$].
543β	» » 123,973C
543β	» » 123,973D
546β	» » 123,976A
547β	» » 123,976B [Cramer II, $125_{,10\|21}$].
548β	» » 123,976C » II, $125_{,24\|32}$.
549α	» » 123,976C » II, $125_{,33}$.
550β	» » 123,977A » II, $126_{,17\|18}$.
551α	» » 123,977B
552α	» » 123,980C
553α	» » 123,977D—980B. [Cramer II, $126_{,24\|35}$. II, $127_{,1\|19}$].
555α	» » 123,804D
555β	» » 123,805C [Cramer I,

Cod. Monac. gr. 196 fol.:	Migne, Patrol. Graeca:
	$63,_{29\|31}$. I, $64,_{1\|8}$. Πρβλ. Χρυσ. ὁμιλ. ΚΗ′ εἰς Ματθ. 57,353].
556α	—Θεοφ. Βουλγ. 123,805D
558α	—Θεοφ. Βουλγ. 123,805C
559α	» » 123,805D
565α	» » 123,808A
575β	» » 123,881C
576α—β	» » 123,884A
577β—578α	» » 123,808
580α—β	» » 123,809A [Πλείονα ὁ Ξιφ. Πρβλ. Χρυσ. ὁμιλ. ΛΑ′ εἰς Ματθ. 57, 371. Cramer I, $69,_{28}$].
584α	—Θεοφ. Βουλγ. 123,809B [Πρβλ. Χρυσ. ὁμιλ. εἰς Ματθ. ΛΑ′ 57,372].
585α	—Θεοφ. Βουλγ. 123,809D
586α	» » 123,812B
586β—587α	» » 123,812 [Χρυσ. ὁμιλ. ΛΑ′ εἰς Ματθ. 57,374].
587α	» » 123,812
588α	» » 123,812D [Χρυσ. ὁμιλ. ΛΑ′ εἰς Ματθ. 57,373].
591α	» » 123,844D
591β	» » 123,845A
591β—592α	» » 123,845A [Πληρέστ. ὁ Ξ.].
594α	» » 123,848A » » »
594α—β	» » 123,848A » » »
»	—Cramer II, $86,_{24\|32}$.
595α—β	—Θεοφ. Βουλγ. 123,848C—D [Πληρέστερος ὁ Ξιφ.].
»	—Cramer II, $87,_{17\|31}$. II, $88,_{1\|35}$. II, $89,_{1\|27}$.
601β—602α	—Θεοφ. Βουλγ. 123,885B
603β	» » 123,885C
605α	» » 123,885 [Σχεδὸν κατὰ λέξιν].
605α	» » 123,888A [Παρηλλαγμένως].

Cod. Monac. gr. 196 fol.:			Migne, Patrol. Graeca:
606β	—Θεοφ.	Βουλγ.	123,885D
607α	»	»	123,885D—888A
608α	»	»	123,888A
608β	»	»	123,888
610α	»	»	123,888B
610β—611α	»	»	123,888C
611β—612α	»	»	123,889
615α	»	»	123,916D [Cramer II, 107,$_{32\|33}$. II, 108,$_{1}$].
616α	»	»	123,917A—B [Πληρέστερος ὁ Ξιφ.].
622α	»	»	123,917B [Πληρέστ. ὁ Ξ.].
622β	»	»	123,917D
624β	»	»	123,933D [Cramer II, 113,$_{28\|30}$].
624β—625α	»	»	123,936A » II, 113,$_{30\|33}$.
625β	»	»	123,936A » II, 114,$_{1\|7}$.
625β—626α	»	»	123,936B—C
626α—628α	»	»	123,936C—D. 937A [Cramer II, 114,$_{8}$].
629α	»	»	123,937B
629β	»	»	123,937C
629β—630β	»	»	123,937C—D
631α	»	»	123,937D—940A
632α	»	»	123,940B [Cramer II, 114,$_{26\|32}$].

VII. Η ΔΙΑ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΞΙΦΙΛΙΝΟΥ

Αἱ ἑρμηνευτικαὶ διδασκαλίαι τοῦ Ξιφιλίνου παρεδόθησαν εἰς ἡμᾶς δι' εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἐν ὅλῳ κωδίκων. Τοὺς ἡμίσεις τῶν κωδίκων τούτων εἴδομεν καὶ ἐφωτογραφήσαμεν προσωπικῶς, ἐπισκεφθέντες τὰς ἐν αἷς ἀπόκεινται βιβλιοθήκας.

Κώδικες

A 1. Cod. Monac. gr. 262 s. XIII. fol. 1—152
B 2. » Vat. Pal. gr. 221 s. XIII. fol. 1—397
C 3. » » » » 239 s. XIV. fol. 1—192
D 4. » Nanian. gr. 108 s. XIV. fol. 1—145
E 5. » Vind. theol. gr. 131 s. XIV. fol. 1—391
F 6. » Monac. gr. 196 s. XVI. fol. 1—642
J 7. » Nanian. gr. 122 s. XVI. fol. 1—351
H 8. » Vind. theol. gr. 119 s. XVI. fol. 1—186
I 9. » Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] gr. 4702 s. XVI. fol. 1—510
K 10. » » » » » 5425 s. XVII. [=1678] fol. 1—383
L 11. » » » » » 4706 s. XVII. fol. 1—355
M 12. » » » » » 5428 s. XVIII.
N 13. » » » » » 4703 s. XVIII. [1707]
O 14. » » » » » 4704 s. XVIII. [=1707]

15. Cod. Athon. [Μονῆς Βατοπεδίου] gr. 589 s. XIV. [=,ςωοβ'= 1364] fol. 1—306.
16. Cod. Hierosolym. gr. 132 [τῆς κυρίως Πατριαρχ. Βιβλιοθήκης] s. XIV. fol. 1—499.
17. Cod. Taurin. gr. 156 s. XV. fol. 1—403.
18. Cod. Athon. [Μονῆς Λαύρας] gr. 1159 s XV. fol. 1—321.
19. Cod. Constantinop. gr. 456 [Μετοχίου Παναγίου Τάφου] s. XV. fol. 1-268.
20. Cod Mosqu. gr. 262 s. XV. fol. 1—220
21. Cod. Mosqu. gr. 351 s. XV.—XVI. fol. 1—565.
22. Cod. Athon. [Μονῆς Λαύρας] gr. 1403 s. XVI. fol. 1—438.
23. Cod. Constantinop. [Μετοχίου Παναγίου Τάφου] gr. 260 s. XVI. [=1531] fol. 14+1225.
24. Cod. Hierosol. 147 s. XVI. fol. 1—428.
25. Cod. Mosqu. gr. 46 s. XVI. [=1552] fol. 1—407.
26. Cod. Sinaitic. gr. 1791 [Μονῆς ἁγίας Αἰκατερίνης] s. XVI.
27. Cod. Mytilen. gr. 26 [Γυμνασίου Μυτιλήνης] s. XVI. fol. 1—294.
28. Cod. Lugdun. gr. 23 s. XVIII. fol. 1—207.

VIII. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩ ΚΩΔΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΣΕΙΡΑΝ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗΝ

α. Κώδικες, οὓς εἴχομεν ὑπ᾽ ὄψιν

A. 1. Cod. Monac. gr. 262. s. XIII. fol. 1—152[1].

Κῶδιξ ἐκ μεμβράνης παλιμψήστου. Γραφὴ μικρογράμματος καὶ ὁμοιόμορφος. Φύλλα ἐν ὅλῳ 152. Ἀνήκει εἰς τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ XIII. αἰῶνος (Πρβλ. Pius Franchi de' Cavalieri et Johannes Lietzmann, ἔνθ' ἀν. Tabulae Nr. 34 [=1203], 35 [=1209]). Στάχωσις παλαιά. Ὁ κῶδιξ φέρει τὸν τίτλον: «Sermones Graecae», τεθέντα ὑπὸ τοῦ Widmanstetter[2], ἐκ τῆς κατοχῆς τοῦ ὁποίου καὶ περιῆλθεν εἰς τὴν τοῦ Μονάχου Βιβλιοθήκην[3]. Ἔσωθεν τοῦ πρώτου χαρτονίου τῆς σταχώσεως ὑπάρχει ἐπικεκολλημένον φύλλον χάρτου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: Michaelis Patriarchae Constantinop. Sermones in quattuor Evangelia Dominicalia, et in Transfigurat. Dni, et in omnes SS.—Ἀκολουθοῦσι τέσσαρα φύλλα, ἐφ' ὧν ἐπεκολλήθη ἡ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Hardt περιγραφὴ τοῦ κώδικος. Τὰ ἐκ μεμβράνης φύλλα διαφέρουσιν ὡς πρός τε τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος, διὸ καὶ δὲν τηρεῖται ὡρισμένος ἀριθμὸς στίχων ἐν ἑκάστῃ σελίδι. Ὁ κῶδιξ εἶναι κολοβός, ἀριθμεῖται δὲ κατὰ μίαν σελίδα. Ἡ πρώτη σελὶς [φύλλ. 1α] καὶ αἱ δύο τελευταῖαι [φύλλ. 152α καὶ 152β] εἶναι πολὺ δυσανάγνωστοι, μάλιστα ἡ τελευταία σχεδὸν κατεστραμμένη. Ὀπαί τινες ὑπῆρχον ἔν τισι φύλλοις καὶ πρὶν τῆς ὑπὸ τοῦ γράψαντος χρησιμοποιήσεως τούτων, διότι, ὁσάκις ὑπάρχουσιν ὀπαί, διακόπτονται ἐνίοτε αἱ λέξεις καὶ τίθενται οὕτω συγκεκομμέναι πρὸ καὶ μετὰ τὸ ἐκ τῶν ὀπῶν χάσμα. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα παρατηροῦνται ἐν αὐτῷ. Τὸν κώδικα ἀναφέρει καὶ ὁ Constantin Tischendorf ἐν τῷ ἔργῳ του: Anecdota sacra et profana σ. 237, ἀλλ' ἐκ παραδρομῆς ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 252 ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ 262. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Tischendorf παρεδόθη σύντομος τοῦ κώδικος περιγραφή, ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου γεγραμμένη καὶ ἐν τέλει τοῦ κώδικος ἐκ τῶν ὑστέ-

1. Πρβλ. Ign. Hardt, Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae Regiae Bavariae. Monachii 1806 III, 105 ἑ.

2. Πρβλ. Otto Hartig, Die Gründung der Münchener Hofbibliothek durch Albrecht V. und Johann Jakob Fugger. München 1917 σ. 186 ὑποσημ. 10.

3. Otto Hartig, ἔνθ. ἀν. σ. 170 ἑ.

ρων προσκολληθεῖσα, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 30 Αὐγούστου (;) 1856. Ἔχει δ' ἡ περιγραφὴ ἐπὶ λέξει ὡς ἀκολούθως:

A) «Es sind in diesem cod. gr. 262 wenigstens 4 alte Handschriften rescribiert worden; 3 in griech. Uncialen und eine in griech. Minuskelschrift. Von den drei ersten enthält die eine (A), welcher fol. 106—109 angehören, den Schluss der von mir nach einem einzigen Pariser Codex edirten Consummatio Thomae, ferner den Anfang von Actis Thomae und ausserdem 4 Columnen von anderen Actis, wo Eustathius die Hauptrolle spielt.

B) Noch viel mehr Blätter enthalten aber Reste eines Lektionariums, wovon ich eine Seite fol. 97 recto gelesen und hier beigelegt habe.

C) Eine dritte Hs. liegt z. B. 110 und 111, 115 und 116 vor, wovon mehreres schwer leserlich geworden.

Am besten restauriert sich (namentlich auf den Haarseiten, nicht auf den Fleischseiten) A; leidlich auch B; am wenigsten C. Fast alle drei verraten das gleiche Alter, d. h. das 8. bis 9. Jh.

fol. 97.

Κυριος κριτης αγαθος τω οικω ιηλ |
επαγει ημιν κατα το ελεος |
αυτου και κατα το πληθος |
της δικαιοσυνης αυτου |
και ειπεν ουχ ο λαος μου; |
τεκνα ου μη αθετησωσι |
και εγενετο αυτοις εις σωτη |
ριαν εκ πασης θλιψεως αυ |
των † ου πρεσβυς ουδε αγ |
γελος αλλ αυτος ο κσ εσωσεν |
αυτους δια το αγαπαν αυ |
τους και φειδεσθαι αυτων † |
αυτος ελυτρωσατο αυτους |
και ανελαβεν αυτους και |
υψωσεν αυτους πασας τας |
ημερας του αιωνος: |

Ζαχ. 14,4

αναγνωσις $\overset{υ}{\underset{τ}{}}$ ζαχαριου |
ταδε λέγει ο κυριος † ιδου ημερα |
ερχεται κυριου και στησον |
τε οι ποδες αυτου εν τη |
ημερα εκεινει επι το ορος |
των ελαιων το κατεναν |
τι ιλημ εξ ανατολων ηλιου |
και εν τη ημερα εκεινη
εξελευσεται υδωρ ζων εν |
ιλημ το ημισυ αυτου | .

Ἐκτὸς τοῦ Tischendorf τὸν κώδικα ἀναφέρει καὶ ὁ M. Bonnet ἐν τῷ ἔργῳ του: Supplementum codicis apocryph. I. Acta Thomae. Lipsiae 1883. Πρόλογος σ. XVI. Ἐν φύλλῳ 128β ἀναγινώσκει ὁ Bonnet: εκ πετρ[ων]...υδ..η | ρεις ριφησονται χαλαζαι. Ἐκ τῶν λέξεων τούτων ἄγεται οὗτος νὰ πιστεύσῃ ὅτι τι τῶν θύραθεν πεζῶν ἢ ποιητῶν, ἴσως, περιελαμβάνετο ἐν τῷ ὡς ἄνω φύλλῳ.

Περιλαμβάνει δὲ ὁ κῶδιξ τὰ ἑξῆς:

Ἀπὸ τοῦ φύλλου 1—7 ἑρμηνείαν εὐαγγελικῆς περικοπῆς, ἀρχομένην [φύλλ. 1α]: λαβὼν δὲ τοὺς ἄρτους εὐχαριστεῖ, δεικνύων ὅτι...

φύλλ. 7α: α. τῇ κυρ. τοῦ Θωμᾶ. οὔσης ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ...
β. τῇ κυρ. τῶν μυροφόρων. Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας...
γ. τῇ κυρ. τοῦ παραλύτου. ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα...
δ. τῇ κυρ. τῆς Σαμαρείτιδος. ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς εἰς πόλιν...
ε. τῇ κυρ. τοῦ τυφλοῦ. παράγων ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν...
στ. περὶ τοῦ δαιμονιζομένου. ἐλθόντι τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν χώραν...
ζ. περὶ τοῦ πλουσίου, λαζάρου. ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος...
η. περὶ τοῦ τὸν δεῖπνον ποιήσαντος. ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον...
θ.....παραλαβὼν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς...
ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου...
ι. περὶ τοῦ ᾧ (sic) εὐφόρησεν ἡ χώρα. ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα...
ια. εἰς τὴν μεταμόρφωσιν. παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον...
ιβ. τῇ κυρ. τῶν ἁγίων πατέρων. ὅστις ἂν ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ...
ιγ. τῇ κυρ. μετὰ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων. περιπατῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, εἶδε Σίμωνα..:

φύλλ. 7β.: ἐρώ[τησις]+. Διατὶ οὐκ ἀπεστάλη Μιχαὴλ ὁ πρῶτος ἀρχάγγελος | πρὸς τὴν παρθένον, καίτοι τὴν ἡγεμονίαν ἔχων τῆς Ἰουδαίας | ὡς ἐν τῷ Δανιὴλ γέγραπται, ἀλλ' ὁ Γαβριήλ; ἀπό[κρισις]:— | Ἐπειδὴ κατὰ τὴν πρώτην γένεσιν δευτέρα παρήχθη | τοῦ ἀνδρὸς ἡ γυνή, διὰ τοῦτο τῶν ἀρχαγγέλων ὁ | δεύτερος πρὸς τὸ δεύτερον γένος, ὡς εἰκός, ἀποστέλλεται | δευτέραν τοῦ κόσμου μηνύων ἀνάπλασιν. καὶ ἐπειδὴ τὸ τοῦ Γαβριὴλ ὄνομα δύναμις Θεοῦ ἑρμηνεύεται | ἔμελλε σαρκοῦσθαι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅς ἐστι Θεοῦ σοφία | καὶ δύναμις, εἰκότως οὗτος εὐαγγελίζεται τὸ μυστήριον, | ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς ἡμᾶς ἐδίδαξε Μάξιμος καὶ | ἐκ τῶν στοιχείων τῶν ὀνομάτων, ἔκ τε τοῦ ἀριθμοῦ | αὐτῶν πρὸς ὑψηλοτέρας ἐννοίας ἀνάγεσθαι. ἑπτὰ | δὲ στοιχεῖα τὴν κλῆσιν ἀναπληροῦσι (sic) τοῦ Γαβριήλ ἐμφαί|νει τὸ ὄνομα, ὡς ὁ ὑπὸ Γαβριὴλ εὐαγγελιζόμενος | τεχθῆναι Χριστός, αὐτὸς σωτηρία ἥκει τοῦ κόσμου παντός, | τοῦ μετρουμένου ὑπὸ τῆς ἑβδοματικῆς ταύτης | τοῦ χρόνου κινήσεως καὶ περατουμένου ἐν αἰῶσιν | ἑπτά:—

Μετὰ δὲ διάκενόν τι ἀκολουθεῖ ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ 7β:

+ ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῆς ἑρμηνείας τῶν εὐαγγελίων τοῦ | κυροῦ Μιχαὴλ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, **τὰ δὲ προοίμια | ζήτει τοῦ καθ' ἑνὸς εὐαγγελίου πρὸς τὰ μέσα τοῦ βιβλίου ἅτινά εἰσι** | **τοῦ κεραμιώτου σικελίας, ὡς ἐγῷμαι...** [δύο λέξεις ἐν τῷ κειμένῳ ἀπεσβέσθησαν] κλέψας | **ὡς ἐν ὑποθέσεσι ταῦτα, ἀπὸ τῶν προοιμίων τοῦ κῦρ Μιχαήλ:—**

φύλλ. 8α.+κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ:—οὔσης ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων: — Α. προετίθει τις ἑτέροις θαύμασι. Τ. χάρις οὖν, τῷ ταῦτα συμφερόντως οἰκονομήσαντι. αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν +.

φύλλ. 18α.+κυριακὴ τῶν μυροφόρων εὐαγγ. λγ: τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐλθὼν Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας εὐσχήμων βουλευτής. Α. ὁ μακάριος Ἰωσὴφ ἔτι τῷ νόμῳ δουλεύων καὶ τοῦ Χριστοῦ γέγονε μαθητής. Τ. καὶ φωτισθείημεν τῶν ὄντων τὴν γνῶσιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν +.

φύλλ. 26α. κυριακὴ τοῦ παραλύτου. τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα. Α. ἐπὶ τὰ τῆς προβατικῆς κολυμβήθρας διηγήματα καταντήσαντες. Τ. διὰ γὰρ ταύτην τις ἐπιθυμεῖ (Τὸ τέλος ἐλλείπει καὶ ἄρχεται ἡμιτελὲς ἐπίσης προοίμιον).

φύλλ. 30α. [Ἐπὶ τῆς ᾤας ἄνω δεξιᾷ «δεύτερον»]. Α. αὐτὸν τῆς βασκανίας ἰὸν ἐξήμεσε. Τ. ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς ἁγίας πρώτης συνόδου,

τοιοῦτον τὸ πέρας ἐδέξατο. ἡμεῖς δὲ τὴν εὐαγγελικὴν ὑπόθεσιν εἰς μέσον προθήσωμεν καὶ ἐξετάσωμεν οὕτως ἔχουσαν. τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐπάρας ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπε· πάτερ+.

φύλλ. 31α. κυριακὴ τῶν ἁγίων Πάντων. Ματθαίου κεφ. κστ':—Α. οὐκ ἄκαιρον οἶμαι περὶ τῆς τῶν Μασσαλιανῶν μυσαρᾶς αἱρέσεως βραχέα τὰ πρὸς ὑμᾶς διαλέξασθαι. Τ. καὶ ἑτέρως ἔχοντα.

φύλλ. 33α.+ κυριακὴ μετὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων Πάντων:—κεφ. κ. λη' Ματθαῖον. Α. φέρε δὴ τὸ τῆς διδασκαλίας τουτὶ διακόνημα καὶ αὖθις ἀφοσιώσομαι. Τ. καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθές, αὐτὰ δηλώσει τὰ εὐαγγελικὰ ῥήματα οὕτως ἔχοντα:—τῷ καιρῷ ἐκείνῳ περιπατῶν ὁ Ἰησοῦς παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας.

φύλλ. 33α.+. Α. ἐπειδὴ τῆς θείας ἀποῤῥαγέντες ζωῆς. Τ. ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

φύλλ. 33β.+. κυριακὴ Γ' τοῦ Ματθαίου+λθ' κεφ. μζ'+. Α. οὐδὲν φιλαργυρίας δεινότερον. Τ. τὰ προκείμενα προτίθησι ῥήματα+. εἶπεν ὁ κύριος· ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός:—

φύλλ. 34β. κυριακὴ δ' τοῦ Ματθαίου. εὐαγγέλιον μ' κεφ. ξδ'. Α.+ οὐδὲν τῆς ἀδιστάκτου πίστεως ἰσχυρότερον. Τ. τὰ σήμερον ἀναγνωσθησόμενα εὐαγγελικὰ ῥήματα παραστήσει σαφέστερον, οὕτως ἔχοντα. τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἰσελθόντι τῷ Ἰησοῦ εἰς Καπερναούμ.

φύλλ. 35α.+μα' κεφ. ξθ' κυριακὴ ε' τοῦ Ματθαίου+. Α. πηγὴ πάλιν ἡμᾶς, ἀδελφοί, περιβλύζει σωτήριος. Τ. καὶ τὸν θεηγόρον Ματθαῖον προθήσομεν, οὑτωσὶ καὶ σήμερον ἀναφωνοῦντα ἡμῖν+τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐλθόντι τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν+.

φύλλ. 35α.+: κεφ. ροα. μβ. (sic)+ τὸ τῆς μεταμορφώσεως εὐαγγέλιον τὸ ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ λεγόμενον. ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον:—Α. ἑορτὴ ἡμῖν, ὦ φιλολογώτατον ἄθροισμα, ἐπεδήμησε σήμερον. Τ. ἁψώμεθα τῆς εὐαγγελικῆς ὑποθέσεως· ἣ δὴ καὶ οὕτως ἔχει κατὰ ῥῆμα: τῷ καιρῷ ἐκείνῳ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῷ (sic).

φύλλ. 36α. κυριακὴ τοῦ τυφλοῦ. εὐαγγέλιον μγ'. Α.+ ἄπλετόν μοι τὴν τήμερον τὸ τῆς εὐαγγελικῆς ἀβύσσου καθέστηκε πέλαγος. Τ. ἔχει δὲ τὰ τῆς περικοπῆς οὑτωσί: τῷ καιρῷ ἐκείνῳ παράγων ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· ῥαββί, τίς ἥμαρτεν:—Τ. καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν καταξίωσον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν+. [Σημ. Τὰ φύλλα 37—42α ἀποτελοῦσι συνέχειαν τοῦ φύλλ. 29,

διὸ καὶ ὁ ἀντιγραφεὺς ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς ᾤας: «δεύτερον». Τὰ φύλλα ταῦτα περιλαμβάνουσι τὴν ἑρμηνείαν τοῦ εὐαγγελίου τοῦ ἀναγινωσκομένου τῇ κυριακῇ τοῦ παραλύτου].

φύλλ. 42α. κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος: τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἰσέρχεται ὁ Ἰησοῦς. Α. ἔξεισι μὲν τῶν Ἰουδαίων ὁ κύριος, τὴν αὐτῶν βασκανίαν παραμυθούμενος. Τ. καὶ τὴν καταφλέγουσαν δίψαν καταπαῦσαι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν+.

φύλλ. 55α.+ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ παράγων ὁ Ἰησοῦς, εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς. Α. ἔξεισι μὲν ἐκ τοῦ ἱεροῦ ὁ κύριος. Τ. ὅς ἐστι Χριστὸς ὁ κύριος. αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν: —[Σημ. Τὰ φύλλα 55—66 ἀποτελοῦσι συνέχειαν τοῦ φύλλου 36β].

φύλλ. 67α. +κυριακὴ στ΄ τοῦ Ματθαίου: εὐαγγέλιον:—Α. ἐπὶ πολυτελῆ πανδαισίαν. Τ. καὶ προσεκτικοὺς ποιήσῃ πρὸς τὴν ἀκρόασιν. ἀνωτέρω μὲν οὖν τὴν περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολὴν τοῖς ἀκροωμένοις ἐξέθημεν, ἐν ᾗ ἄνθρωπός τις οἰκοδεσπότης εἰσάγεται, ὅστις ἐφύτευσεν:—

φύλλ. 67β. κυριακὴ πρὸ τῆς ὑψώσεως. κατὰ Ἰωάννην. εὐαγγέλιον κβ΄+Α. φέρε δὴ καὶ σήμερον. Τ. ἄγε δὴ τὰ εὐαγγελικὰ παραθέντες ῥήματα διερευνήσωμεν ἐπιμελέστερον. ἄκουε τοιγαροῦν: οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰμὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

φύλλ. 68α. κυριακὴ μετὰ τὴν ὕψωσιν, εὐαγγέλιον ΚΓ΄+Α.+ὥσπερ πολλὰ μέν εἰσι τὰ τὸν γενναῖον στρατιώτην χαρακτηρίζοντα. Τ. καὶ ἡ σήμερον ἀναγνωσθησομένη περικοπή. ἔχει γὰρ οὑτωσί: τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅστις θέλει ὀπίσω μου+.

φύλλ. 68β.:+: κυριακὴ πρώτη τοῦ Λουκᾶ:—Α.+ ἐπειδὴ τῆς θείας ἀποῤῥαγέντες ζωῆς. Τ. τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἑστὼς ὁ Ἰησοῦς παρὰ τὴν λίμνην Γενησαρέτ, εἶδε δύο πλοῖα ἑστῶτα:—

φύλλ. 69α+ κυριακὴ Β΄ τοῦ Λουκᾶ+ Α. οὐδὲν ἀγάπης ἀνώτερον. Τ. πῶς γὰρ δυνατὸν διδάσκειν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε.

φύλλ. 71α.+ εὐαγγέλιον κζ΄. Α. πάλιν ἡμῖν ἡ τῶν εὐαγγελικῶν φρεάτων. Τ. τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐπορεύετο ὁ Ἰησοῦς εἰς πόλιν καλουμένην Ναΐν. καὶ συνεπορεύοντο.

φύλλ. 71β.+ κυριακὴ ἕκτη. εὐαγγέλιον ΚΗ΄: κεφ. ΠΓ +. Α.+ οὐ μόνον αἱ διδασκαλίαι καὶ δημηγορίαι τοῦ σωτῆρος. Τ. τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐλθόντι τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν, ὑπήντησεν.

φύλλ. 72α.+ κυριακὴ ε΄ τοῦ Λουκᾶ + Α. πάντα τὰ θεῖα λόγια χρη-

στὰ καὶ ἐπωφελῆ τοῖς προσέχουσι. Τ. καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον +.

φύλλ. 72β. + κυριακὴ θ' τοῦ Λουκᾶ: κεφ. ρμθ'(!). Α. οὐδὲν φιλαργυρίας δεινότερον. Τ. ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ:—

φύλλ. 73α. + κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ: εὐαγγ. λϐ' κεφ. ριγ'(!) κατὰ Ἰωάννην. Α. ἱκανῶς τῇ προτεραίᾳ ἐπὶ τοῖς τοῦ δεσπότου. Τ. οὔσης ὀψίας τῇ ἡμέρα ἐκείνῃ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων.

φύλλ. 73β. Α. τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ κυρίου. Τ. καὶ τὴν τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων ἀναπτύξωμεν δύναμιν:—τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐλθὼν Ἰωσὴφ ὁ ἀπ' Ἀριμαθαίας εὐσχήμων βουλευτής.

φύλλ. 74α. κυριακὴ τοῦ παραλύτου +. Α. + οὐδὲν τῶν τῆς θείας Γραφῆς ἀνόνητον. Τ. τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα. ἔστη δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ.

φύλλ. 74β. κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος + Α. καὶ πάλιν ὁ πενιχρὸς ἑστιάτωρ. Τ. ἦν ἐκεῖ πηγή:—

φύλλ. 75α. κυριακὴ τοῦ τυφλοῦ. Α. ἄπλετον τὴν τήμερον τὸ τῆς εὐαγγελικῆς ἀβύσσου καθέστηκε πέλαγος. Τ. εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς.

φύλλ. 75α. + κατὰ Ἰωάννην. κεφ. ρντ'(!) + κυριακὴ τῶν ἁγίων Πατέρων + Α. + στρατιῶται μὲν καὶ οἱ περὶ τὰ τακτικά. Τ. τὸν ἐνδομυχοῦντα τῇ καρδίᾳ.

φύλλ. 76α. + κυριακὴ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν:—εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον:—εὐαγγ. ϐ':—Α. + ἔναγχος μέν, ὦ φιλώτατοι, τῇ τοῦ σωτῆρος γεννήσει. Τ. τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀναχωρησάντων τῶν μάγων, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται.

φύλλ. 77α. + τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐλθόντι τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν. Α. καιρὸν λέγει νῦν καθ' ὃν τοὺς οἰκείους μαθητὰς χειμαζομένους ἐν τῇ θαλάσσῃ. Τ. ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

φύλλ. 88α. εἶπεν ὁ κύριος, ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον. Α. τίνος μὲν ἕνεκεν ἐν παραβολαῖς ἐλάλει ὁ κύριος. Τ. τὸ δὲ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ...

φύλλ. 96α. Σημ. Ἡ ἑρμηνεία τῆς ἄνω περικοπῆς καταλήγουσα ἐν τῷ φύλλῳ τούτῳ ἀφέθη ἡμιτελής. Τὰ φύλλα 96β—97α εἶναι ἐντελῶς ἄγραφα. Ἐν τῷ φύλλῳ 97α διακρίνονται κεφαλαῖα γράμματα ἐκ τῆς πρώτης τῶν φύλλων γραφῆς ἐντελῶς δυσανάγνωστα. Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ φύλλου 97β εἶναι κενόν. Ἐν τῷ κάτω μέρει τοῦ φύλλου 97β

ἀναγινώσκομεν:+ὦ πατέρες, ὦ μητέρες καὶ ἀδελφοί· αἱ τῶν ἑορτῶν ἡμέραι μυστηρίων θείων εἰσὶ παραίτιοι καὶ ἑκάστη τούτων τὴν ἰδίαν ἔχει εὐφροσύνην καὶ γνῶσιν. καὶ ἐὰν ἄλλαι πόσῳ μᾶλλον ἡ (ἑορτὴ πασῶν ἑορτῶν), ἡ ἀνάστασις τοῦ κυρίου, ἥτις δηλοῖ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως. ἡ γὰρ ἀνάστασις ζωῆς ἐστιν ἀθανάτου παρεκτικὴ καί..... μὴ ληγούσης καὶ ἀῤῥαβῶνα τῆς μελλούσης ἀναστάσεως ἣν (sic) πλατυτέρως ἀκούσητε παρὰ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου». Εἰς τὸ κάτω δὲ μέρος τῆς ᾤας δι' ἄλλης χειρός: «ΚΕ ΙΥ ΧΕ ὁ ΘC ἐλέ».

φύλλ. 98α.+κυριακὴ ια' τοῦ Λουκᾶ. εὐαγγ. ιστ': εἶπεν ὁ κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην. ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγαν. Α. πολλοῖς τισιν ἐδόκει τὴν αὐτήν. Τ. εἰς τὰς πλατυ καὶ εὐρυ (sic)...

φύλλ. 107α. τῷ καιρῷ ἐκείνῳ παραλαβὼν ὁ Ἰησοῦς τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπεν. ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα. Α. εἰς Ἱεροσόλυμα μέλλων ἀπὸ τῆς. Τ. ἐπιτευξόμεθα χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ κλπ.

φύλλ. 117α. εἶπεν ὁ κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην. ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα. Α. τὴν σήμερον ἡμῖν εἰς ἐξήγησιν. Τ. ἀγαθῶν, ᾧ ἡ δόξα κλπ.

φύλλ. 129α. κεφ. ροα. (!) τὸ τῆς μεταμορφώσεως εὐαγγέλιον τὸ ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ λεγόμενον. ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Α. ἤκουσαν οἱ μαθηταί. Τ. ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα κλπ.

φύλλ. 138α. κυριακὴ τῶν ἁγίων Πάντων. εἶπεν ὁ κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοί. Α. τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος. Τ. ἐκδημήσωμεν ἐν Χριστῷ κλπ.

φύλλ. 147α. κυριακὴ μετὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων Πάντων. κεφ. κ'. λη'. ματθ. τῷ καιρῷ ἐκείνῳ περιπατῶν ὁ Ἰησοῦς παρὰ τὴν θάλασσαν Α. ἐπειδὴ τῆς θείας ἀποῤῥαγέντες. Τ. γενέσθαι Χριστῷ τῷ Θεῷ κλπ.

Β. 2. Cod. Vat. Pal. gr. 221 s. XIII. fol. 1—397[1]

Κῶδιξ βομβύκινος. Ἀποτελεῖται ἐκ φύλλων 397. Εἶναι ὁ ἀρχαιότερος μετὰ τὸν κώδικα τοῦ Μονάχου 262. Ἐγράφη περὶ τὰ τέλη τοῦ XIII. αἰῶνος, ἐξαιρέσει τῶν πρώτων καὶ τελευταίων φύλλων, προστεθέντων μεταγενεστέρως [ἴσως XVI. αἰῶνα]. Δὲν διατηρεῖται εἰς τόσον καλὴν κατάστασιν, διότι λόγῳ τῆς ὑγρασίας ἐξησθένισεν ὁ ἐκ τῆς μελάνης χρωματισμὸς τῶν γραμμάτων, καθισταμένης οὕτω δυσχεροῦς τῆς ἀναγνώσεως. Περιλαμβάνει 53 «ὁμιλίας» τοῦ Ἰωάννου Ξιφι-

1. Πρβλ. Bibliotheca Apostolica Vaticana codicibus manuscriptis recensita (Codices Palatini Graeci). Romae 1885.

λίνου, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἀφιεροῦται εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων, ἡ δὲ τελευταία εἰς τὴν πρώτην κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ καὶ τὴν τῶν προπατόρων ἑορτήν. Ὁ κῶδιξ τελειώνει μὲ τὸ ἰαμβικὸν τετράστιχον: «οὐ μωσαϊκῶς πρὸς σκιὰν μόνον βλέπει, τὰ θεῖα ῥητὰ τοῦ σοφοῦ Ξιφιλίνου—ὑψοῖ δὲ τὸν νοῦν μυστικαῖς θεωρίαις, εὐαγγελικὴν ἀποδισκεύων χάριν», προστεθὲν μεταγενεστέρως [ἴσως τὸν XVI. αἰῶνα]. Τὸ ἰαμβικὸν τοῦτο τετράστιχον, ποιηθὲν ὑπὸ Μητροφάνους ἐν ἔτει 1531, εὑρίσκεται ἐν χφ. ἀποκειμένῳ ἐν τῇ ἐν Χάλκῃ ἱερατικῇ σχολῇ.[1]

C. 3. Cod. Vat. Pal. gr. 239 s. XIV. fol. 1—192[2]

Κῶδιξ χαρτῷος ἐκ φύλλων 192. Ἀνήκει εἰς τὸν XIV. αἰῶνα. Τὰ πρῶτα αὐτοῦ φύλλα εἶναι ἠριθμημένα κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: I, Ia, Ib, Ic, 2 κλπ. Περιλαμβάνει 29 «ὁμιλίας» εἰς τὰ κυριακὰ εὐαγγέλια ὑπὸ Ἰωάννου Ξιφιλίνου. Μόλις διακρίνονται ἴχνη τοῦ τίτλου ὅλων τῶν «ὁμιλιῶν», γραφέντος, ὡς φαίνεται, μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας. Ἡ πρώτη «ὁμιλία» τιτλοφορεῖται «εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ τελώνου καὶ τοῦ φαρισαίου». Ἄρχεται δ᾽ ὡς ἑξῆς: «ἡ εἰς τὸν τελώνην καὶ τὸν φαρισαῖον...». Ἡ δευτέρα εἶναι ἡ εἰς τὸν cod. Palat. gr. 221 ὡς δεκάτη φερομένη. Ἡ τελευταία ἀφιεροῦται εἰς τὴν μετὰ τῶν ἁγίων Πάντων Κυριακήν. Ἄρχεται δὲ οὕτω: «καὶ οἱ τοὺς ἑαυτῶν φίλους...».

D. 4. Cod. Nanian. gr. 108 s. XIV. fol. 1—245[3]

Ὁ κῶδιξ οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ φύλλων 245. Εἶναι γεγραμμένος ἐπὶ βομβυκίνου χάρτου, σχήματος τετάρτου. Εἶναι ἠκρωτηριασμένος κατὰ τὰ δύο πρῶτα φύλλα καὶ εἰς ἱκανὰ ἕτερα κεκολοβωμένος ἐν τῷ μέσῳ ἢ ἐν τοῖς ἄκροις. Ἐγράφη τὸν XIV. αἰῶνα. Μεταγενέστερός τις δὲ προσέθεσε τὰ ἐλλείποντα δύο πρῶτα φύλλα καὶ συνεπλήρωσε τὰ λοιπὰ τῶν ἀκρωτηριάσεων χάσματα περὶ τὰ τέλη τοῦ XVI. ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ XVII. αἰῶνος. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ὕστερον προστεθέντος πρώτου φύλλου ἀναγινώσκει τις τὰ ἀκόλουθα:+ «τὸ παρὸν ὑπάρχει τεὶς ἁγίας ἐκατερύνης τῶν συναϊτῶν, καὶ ὅπ... νὰ ἔχει τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἰούδα». Ἐν δὲ τῷ φύλλῳ 244α ἐν τῇ ᾤᾳ τὰ ἑξῆς:+ «αὕτη ἡ βίβλος τοῦ ξιφιλίνου ὑπάρχει τῆς ἁγίας αἰκατερίνης τῶν συναϊτῶν,

1. Πρβλ. Byzant. Zeitschrift II [1893] 631. A. Ehrhard, παρὰ Krumbacher—Σωτηριάδῃ I, 342.

2. Ἔνθ᾽ ἀνωτ.

3. Πρβλ. Graeci Codices manu scripti apud Nanios patricios Venetos asservati. Bononiae 1789.

καὶ εἴ τις αὐτὴν ξενώσαν (sic) τῆς μονῆς, νὰ ἔχει τὰς ἀρᾶς τῶν τιη΄ θεοφόρων πατέρων». Ὁ κῶδιξ περιλαμβάνει ἐν συνόλῳ 54 «ὁ μ ι λ ί α ς» τοῦ Ἰ ω ά ν ν ο υ Ξ ι φ ι λ ί ν ο υ εἰς τὰ κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκόμενα εὐαγγέλια, αἵτινες, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ἐν τῷ καταλόγῳ του ὁ M i n g a r e l l i u s «οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἑρμηνεία τῶν κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκομένων εὐαγγελικῶν περικοπῶν». Ἐν τῷ φύλλῳ 1α ὑπάρχει καὶ ὁ ἀκόλουθος τίτλος: «τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ἐξιφιλίνου (sic), εἰ [γραπτέον: εἰς] τὴν κυριακὴν τὴν πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον. εὐλόγησον δέσποτα». Μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ τὸ «προοίμιον» τῆς πρώτης «ὁμιλίας», ἀρχόμενον διὰ τῶν λέξεων: «προοιμιάστως [γραπτέον: ἀπροοιμιάστως], ἀγαπητοί, πρὸς ὑμᾶς διαλέξομαι σήμερον...». Τ. «καὶ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ, ἀμήν». Ἐν φύλλῳ δὲ 241α ἄρχεται ἡ 54 «ὁμιλία», τῆς ὁποίας ὁ τίτλος εἶναι: «κυριακὴ ἑνδεκάτη τοῦ Λουκᾶ. Α.: ἁβροτέραν ἡμῖν τὴν τράπεζαν ὁ θεῖος Λουκᾶς, ἀγαπητοί, προτίθησι σήμερον. Τ.: [φύλλ. 245] νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν».

E. 5. Cod. Vind. theol. gr. 131 s. XIV. fol. 1—391[1]

Ὁ κῶδιξ ἐγράφη περὶ τὸν XIV. αἰῶνα ἐπὶ φύλλων χάρτου. Ἀποτελεῖται δ᾽ ἐκ φύλλων 391. Φύλλα τινὰ τούτου εἶναι μεταγενέστερα. Ἡ γραφὴ τῶν μεταγενεστέρων φύλλων εἶναι ὁμοιόμορφος πρὸς τὴν τοῦ κώδικος 119 τῆς ἰδίας βιβλιοθήκης, προδίδουσα οὕτω τὴν αὐτὴν χεῖρα τὴν γράψασαν τὸν μεταγενέστερον κώδικα 119. Ὁμοίου γραφῆς πρὸς τὴν τοῦ 119 κώδικος εἶναι τὰ φύλλα 95 καὶ 153, 228—230, 257—261, 325—333, 387—391. Περιλαμβάνει 25 «ὁ μ ι λ ί α ς» μετὰ «προοιμίων» εἰς διαφόρους κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκομένας εὐαγγελικὰς περικοπάς. Ἡ πρώτη τούτων ἀναφέρεται εἰς τὴν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως

1. Πρβλ. D a n i e l d e N e s s e l, Catalogus, sive recensio specialis omnium codicum mss. Graecorum, nec non linguarum orientalium, Augustissimae Bibliothecae Caesareae Vindobonensis... Accedunt operi non solum locupletissimi indices, chronologicus nempe et alphabeticus, verum etiam selectissima appendix variorum iconismorum et additamentorum, totum hunc catalogum illustrantium. Vindobonae et Norimbergae 1690 I, 216. P e t r i L a m b e c i i, Commentariorum de Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi. 1-8 Liber. Vindobonae 1665 I, 276 et III, 168—170, cod. 43 et 44.—Σ ω φ ρ. Ε ὐ σ τ ρ α τ ι ά δ ο υ, Ὁμιλίαι, Προλεγόμενα σ. κα΄—κγ΄.

Κυριακήν, ἡ δὲ τελευταία εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων. «Ὁμιλίαι» ἐπὶ τῶν περικοπῶν τῶν ἀναγινωσκομένων τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα καὶ τὴν τῆς Πεντηκοστῆς, ἐλλείπουσιν. Ἐπὶ τοῦ πρώτου φύλλου ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: «εὐαγγέλιον κατὰ ματθαῖον», πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὁποίας ὁ Lambecius ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «Homiliae in Evangelia Dominicalia». Γέμει ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ χασμάτων. Ἀσάφειαι ἱκαναὶ ὡς πρὸς τὸ νόημα μαρτυροῦσι τὴν πλημμελῆ ἀντιγραφὴν τοῦ κειμένου. Ὁ κῶδιξ ἀνῆκεν, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῆς ἐν τῷ πρώτῳ φύλλῳ ἰδιοχείρου ὑπογραφῆς τοῦ κατόχου, εἰς τὸν Σεβαστιανὸν Tengnagel, ὅστις ἐδωρήσατο αὐτὸν μετὰ καὶ ἄλλων χφφ. τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης.

F. 6. Cod. Monac. gr. 196 s. XVI. fol. 1—642[1]

Κῶδιξ χαρτῷος, γραφεὶς μετὰ τὸ 1557 ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ φυγάδος τινὸς Ἕλληνος κατ' ἐντολὴν τοῦ διαδεχθέντος τὸν Wolf ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Fugger Stephanus[2]. Ἀποτελεῖται ἐκ φύλλων 642. Διατηρεῖται δὲ εἰς ἀρίστην κατάστασιν. Τὰ τέσσαρα πρῶτα φύλλα τοῦ κώδικος εἶναι ἄγραφα, ὡς καὶ τὰ πέντε τελευταῖα. Τὰ τέσσαρα πρῶτα φύλλα εἶναι ἠριθμημένα διὰ μολυβδίδος ὡς ἑξῆς: I, II, III, IV. Ἐν τῷ IV φύλλῳ εὑρίσκεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή, γραφεῖσα ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς τῆς γραψάσης τὸν κώδικα: «τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς Ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισ | κόπου Κωνσταντινουπόλεως Τοῦ Ξιφι | λίνου Ἐξήγησις Εἰς τὰ ῥητὰ Τῶν | τεσσάρων Εὐαγγελίων Ἤτοι τῶν | ἀναγινωσκομένων Εὐαγγελίων Κα | θεκάστην ἁγίαν Κυριακὴν Τοῦ ὅλου | Ἐνιαυτοῦ:—». Κάτωθι δὲ ταύτης λατινιστὶ ἡ ἐπιγραφή, γραφεῖσα ὑπ' ἄλλης χειρός: «Joannis Xiphilini Patriarchae Constantinopolitani Postilla per totum annum». Τὰ μετὰ ταῦτα φύλλα εἶναι ἠριθμημένα ἄνωθεν δεξιᾷ ἐπὶ τῆς ὤας ὑπὸ μεταγενεστέρας χειρὸς καὶ δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν. Ἀνὰ ὀκτὼ φύλλα, ἐν τῷ κάτω μέρει τῆς ὤας καὶ ἐν τῷ μέσῳ διατηρεῖται ἡ ἀρχικὴ τοῦ γράψαντος σελίδωσις, δι' ἀραβικῶν ἐπίσης ἀριθμῶν γεγραμμένη. Αἱ ἐν ἑκάστῃ σελίδι σειραὶ εἶναι πάντοτε 27, ἰσομετρία δὲ παρατηρεῖται γενικῶς ἐν ταῖς διαστάσεσι τῶν στίχων. Ἐν τοῖς περιθωρίοις καταγράφονται, πότε δι' ἐρυθρᾶς καὶ πότε διὰ συνήθους μελάνης, παραπομπαὶ εἰς χωρία τῆς γραφῆς, ὡς καὶ ὀνόματα ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων καὶ ἄλλων συγγραφέων, ὧν μνεία γίνεται ἐν τῷ κειμένῳ. Τὸ πρῶτον φύλλον ἄνωθεν φέρει

1. Πρβλ. Hardt, ἔνθ' ἀνωτ.
2. Ὅρα Otto Hartig, μν. ἔ. σ. 247.

ἐζωγραφισμένον δι' ἐρυθρᾶς μελάνης σταυρόν, εἰς τὰ τέσσαρα διάκενα τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται τὰ ἀρχικὰ γράμματα τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ [='Ιησοῦς, Χριστός, Θεός, Κύριος]. 'Ακολουθεῖ εἶτα ἡ ἐπιγραφή: «τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν 'Ιωάννου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἐπίκλην Ξιφιλίνου Ἐξήγησις εἰς τὰ ῥητὰ τῶν εὐαγγελίων πασῶν τῶν κυριακῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ:—κυριακῇ πρὸ τῶν φώτων, εὐαγγέλιον»—ἐν δὲ τῇ ᾤᾳ—«κατὰ Μᾶρκον:—». 'Ακολουθεῖ τὸ εὐαγγελικὸν ῥητόν, ὅπερ, ὡς καὶ πάντα τὰ ῥητὰ τοῦ εὐαγγελίου τὰ πρὸς ἐξήγησιν, ἐγκλείεται ἐντὸς εἰσαγωγικῶν καὶ εἶναι ἐμφανέστερόν πως γεγραμμένον. Τὰ ἀρχικὰ δὲ γράμματα ἑκάστης ἑρμηνευτικῆς διδασκαλίας εἶναι καλλιτεχνικῶς καὶ λίαν ἐπιτετηδευμένως ἐζωγραφισμένα δι' ἐρυθρᾶς μελάνης. Πλεῖστα ὀρθογραφικὰ σφάλματα καὶ χάσματα ἱκανὰ παρατηροῦνται ἐν τῷ κώδικι. Περιλαμβάνει 54 «ὁμιλίας». Ἄρχεται διὰ τῆς ἑρμηνείας εἰς τὴν εὐαγγελικὴν περικοπήν, τὴν ἀναγινωσκομένην τῇ Κυριακῇ πρὸ τῶν Φώτων, ὡς ἑξῆς: «ἡ παροῦσα περικοπή...». Αἱ δύο τελευταῖαι ἑρμηνευτικαὶ διδασκαλίαι, αἱ εἰς τὰς Κυριακὰς τὰς πρὸ καὶ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν ἀναφερόμεναι, ἔδει νὰ ὦσιν ἐν ἀρχῇ, ὡς ἐν ἄλλοις κώδιξι συμβαίνει. Περατοῦται δὲ διὰ τῶν στίχων: «οὐ μωσαϊκῶς πρὸς σκιὰν μόνον βλέπει τὰ θύτα (sic) ῥῆτὰ (sic) τοῦ σοφοῦ Ξιφιλίνου. ὑψοῖ δὲ τὸν νοῦν μυστικαῖς θεωρίαις εὐαγγελικὴν ἀποδισκεύων χάριν. τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα».

J. 7. Cod. Nanian. gr. 122 s. XVI. fol. 1—351[1]

Ὁ κατὰ δύο σχεδὸν αἰῶνας τοῦ κώδικος 108 τῆς αὐτῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης νεώτερος κῶδιξ 122, ἀποτελεῖται ἐκ φύλλων 351. Φέρει διπλῆν ἐν ἑκάστῳ φύλλῳ σελίδωσιν καὶ εἶναι γεγραμμένος ἐπὶ χάρτου σχήματος τετάρτου. Ἀνήκει εἰς τὸν XVI. αἰῶνα. Περιέχει δέ τὰς ἐν τῷ Νανιανῷ κώδικι 108 περιλαμβανομένας 54 «ὁμιλίας» τοῦ Ξιφιλίνου. Μερικαὶ «ὁμιλίαι» ἄρχονται διὰ «προοιμίου». Φύλλα τινὰ τούτου εἶναι κατεστραμμένα. Ἐν τῷ συνόλῳ του ὁ κῶδιξ 122 ἐμφανίζεται πληρέστερος τοῦ κώδ. 108, ἂν καὶ ὁ δεύτερος εἶναι ἀκριβέστερος καὶ ἀξιοπιστότερος ἐκείνου. Μετὰ τὴν σελίδα 384 ἐλλείπει ἓν φύλλον, τὰ δὲ τελευταῖα του φύλλα εἶναι σχεδὸν ἐντελῶς κατεστραμμένα. Ἐν τῇ ᾤᾳ τῆς πρώτης σελίδος ἀναγινώσκει τις τὰ ἑπόμενα, προσθήκη ὄντα

1. Πρβλ. Graeci codices manu scripti apud Nanios patricios Venetos asservati. Bononiae 1789 καὶ Σπυρ. Λάμπρου, Νέος Ἑλληνομνήμων τ. 7 [1910] 275.

ὀλίγον τι μεταγενεστέρας χειρός: «ἐχειροτονήθη πατριάρχης ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἰωάννης ὁ Ξιφιλλῖνος (sic) ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ—,αξʹ —ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα καὶ ἔζησε χρόνους ιγʹ, μῆνας γʹ[1] καὶ ἐκοιμήθη ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ υἱοῦ Δούκα». Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ πρώτῃ σελίδι ἐγράφησαν ὑπὸ νεωτέρας τινὸς χειρὸς καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ξιφιλλίνου (sic) τοῦ χρηματίσαντος ὕπατος (sic) τῶν φιλοσόφων· ὕστερον δὲ καὶ εἰς τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης Κωνσταντινουπόλεως ἀνάγεται θρόνον». Μεθ' ὃ ἀκολουθεῖ ὁ τίτλος τῆς πρώτης «ὁμιλίας», ἔχων οὕτως: «ἀπροοιμιάστως, ἀγαπητοὶ» κλπ. Καταλήγει δὲ ὁ κῶδιξ ὡς ἀκολούθως: «οὐ μωσαϊκῶς πρὸς σκιὰν μόνον βλέπει, τὰ θεῖα ῥητὰ τοῦ σοφοῦ Ξιφιλλίνου (sic)—ὑψοῖ δὲ τὸν νοῦν μυστικαῖς θεωρίαις, εὐαγγελικὴν ἀποδισκεύων χάριν—ἐτελειώθη κατὰ μῆνα τὸν Ἰούλλιον (sic)· ,αφϟζʹ ἔτους [=1597]».

H. 8. Cod. Vindob. theol. gr. 119 s. XVI. fol. 1—186[2]

Κῶδιξ χαρτῷος, σχήματος τετάρτου, ἐκ φύλλων 186. Δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέχεια τοῦ κώδικος 131 τῆς ἰδίας Βιενναίας Βιβλιοθήκης, εἰ καὶ πολὺ τούτου μεταγενέστερος [XVI. *ai.*]. Ἐν τῷ πρώτῳ φύλλῳ φέρεται ἡ ἀκόλουθος σημείωσις: «ἐμοῦ Μάρκου τοῦ Φλαγγῆ». Ἐν τέλει δὲ τοῦ κώδικος ὑπάρχει ἐπιστολὴ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 11 Μαρτίου 1550 τοῦ Πέτρου Φλαγγῆ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μᾶρκον. Ἡ ἰδιωτικὴ αὕτη ἐπιστολή, ἧς τὸ περιεχόμενον προδίδει τὴν παντελῆ τοῦ γράψαντος ἀμάθειαν, ἄρχεται ὡς ἑξῆς: «ἔγραφά σου κοπάλε με το αφτόνου λαλοσου πος τάχονα ἔπεμψατα εχι πολλες ημερες στίβες δεκα...». Τέλος: «κόψετα καὶ ὁ θεὸς μετὰ σοῦ. Ἔγραψα τῇ ια Μαρτίου αφο [=1550] χνου [=χρόνου]. Πέτρος Φλαγγῆς. Εἰς τὸν ἀκριβὸ ἀδελφὸν τὸν Μᾶρκον Φλαγγῆ—στιναχοψους (;[3]). Κατὰ ταῦτα ὁ κῶδιξ μέχρι τοῦ 1550 εὑρίσκετο εἰς χεῖρας τοῦ Μάρκου Φλαγγῆ.

I. 9. Cod. Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] gr. 4702 s. XVI. fol. 1—510[4]

Ὁ ἀνωτέρω κῶδιξ σύγκειται ἐκ φύλλων χάρτου 510 Ἐγράφη τὸν

1. Ὁ ἀοίδιμος Σπυρ. Λάμπρος ἐκ παραδρομῆς, φαίνεται, μεταγράφει [Νέος Ἑλληνομνήμων 7 [1910] 275] τὴν τοῦ κώδικος σημείωσιν, ὅτι ὁ Ξιφιλῖνος «ἔζησε χρόνους ιγʹ μῆνας ιγʹ».

2 Πρβλ. Daniel de Nessel, Catalogus κλπ. ἔνθ' ἀνωτ.

3. Ἴσως πρόκειται περὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἔμενεν ὁ Μᾶρκος Φλαγγῆς κατὰ τὸν Εὐστρατιάδην, μν. ἔ. Προλεγόμενα σ. καʹ ὑποσημ. 3.

4. Πρβλ. Spyr. P. Lampros, Catalogue of the Greek manuscripts on mount Athos. Cambridge (1895/1900) II, 261.

XVI. αἰῶνα. Ἐν τῷ πρώτῳ φύλλῳ ὑπάρχει «πίναξ τῶν ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ λόγων». Ἐν φύλλῳ δὲ 2α ἡ ἐπιγραφή: «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ξιφιλίνου Εἰς τὴν Κυριακὴν τὴν πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. Κατὰ Ματθαῖον». Ἄρχεται: «Ἀπροοιμιάστως, ἀγαπητοί, πρὸς ὑμᾶς διαλέξομαι σήμερον...». Ἡ τελευταία τῶν ἐν αὐτῷ περιλαμβανομένων 53 «ὁμιλιῶν» ἀναφέρεται εἰς τὴν «Κυριακὴν ἑνδεκάτην τοῦ Λουκᾶ». Ἄρχεται: «Ἁβροτέραν ἡμῖν τὴν τράπεζαν ὁ θεῖος Λουκᾶς...». Περατοῦται δὲ ὡς ἑξῆς: «Σπουδάσωμεν ἀδελφοί, ἵνα μὴ τῆς κλήσεως εὑρεθῶμεν ἀνάξιοι καὶ τοῦ σωτηριώδους ἐκείνου δείπνου ἀμέτοχοι γενώμεθα καὶ ἀπόβλητοι· ἀλλ᾽ ἐν καθαρῷ συνειδότι τούτου ἐνταῦθα τρυφήσωμεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ὁμοουσίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν». Ἀπὸ τοῦ φύλλου δὲ 507β ἑ. ὑπάρχουσιν Ἰωσὴφ τοῦ Βρυένου (sic), Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου καὶ Ἰακώβου «βραχέα περὶ μακαρισμῶν» κλπ.

K. 10. Cod. Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] gr. 5425 s. XVII. [=1678] fol. 1—383[1]

Κῶδιξ χαρτῷος ἐκ φύλλων 383. Ἐγράφη τῷ 1678, ὡς ἐκ τῆς ἐν τέλει σημειώσεως ἐμφαίνεται: «πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τόδε δι᾽ ἐπιταγῆς τοῦ παναγιωτάτου μου καὶ λογιωτάτου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου εἴληφε τέλος διὰ μοναχοῦ τινος τῶν Σιναϊτῶν Νεκταρίου κατὰ τὸ ,αχοη΄ [=1678] τῆς ἐπιφανείας Χριστοῦ ἰνδ. α΄ ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει». Περιέχει 53 «ὁμιλίας» εἰς τὰς Κυριακὰς τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ μετὰ τοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ τίτλου: «τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ξιφιλίνου».

L. 11. Cod. Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] gr. 4706 s. XVII. fol. 1—355[2]

Ἐξαιρέσει τῶν φύλλων 25—50, 80α—95β καὶ 354β—355β, τὰ ὑπόλοιπα φύλλα εἶναι γεγραμμένα κατὰ δύο στήλας. Ὁ κῶδιξ εἶναι χαρτῷος, ἀποτελεῖται δ᾽ ἐκ φύλλων 355 καὶ ἐγράφη τὸν XVII. αἰῶνα. Περιέχει ἔργα θεολογικοῦ περιεχομένου διαφόρων συγγραφέων. Τὰ φύλλα 283α—355α περιλαμβάνουσι πέντε «ὁμιλίας» εἰς τὰ Κυρι-

1. Πρβλ. Spyr. P. Lampros, ἔνθ᾽ ἀνωτ.
2. Πρβλ. Spyr. Lampros, ἔνθ᾽ ἀνωτ. II,176—177.

ακὰ εὐαγγέλια, ὑπὸ Ἰωάννου Ξιφιλίνου, πατριάρχου Κ)πόλεως. Ἀναφέρονται δὲ αἱ ἐν λόγῳ «ὁμιλίαι» εἰς τὰς ἑξῆς Κυριακάς: α) [fol. 283α] εἰς τὴν ἐνάτην Κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ. β) [fol. 292β] εἰς τὴν ε' Κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ. γ) [fol. 302α] εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ ἀσώτου. δ) [fol. 318β] εἰς τὴν ια' Κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ. ε) [fol. 326β] εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Ἀπόκρεω.

M. 12. Cod. Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] gr. 5428 s. XVIII.[1]

Κῶδιξ νεώτερος, εἰς τὸν XVIII. αἰῶνα ἀνήκων καὶ ἐπὶ φύλλων χάρτου γεγραμμένος. Περιλαμβάνει διαφόρων συγγραφέων ἔργα (ὅρα ἀναλυτικὴν περιγραφὴν παρὰ Σπυρ. Λάμπρῳ ἔνθ' ἀνωτ. II, 262), μεταξὺ τῶν ὁποίων φέρονται καὶ «ὁμιλίαι» τινὲς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἡμετέρου Ξιφιλίνου κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειράν :... 13) Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων... 15) Ἀποσπάσματα λόγων Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου. 16) Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου α) εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς ἑνώσεως· β) εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν ἀλλακτῶν.

N. 13. Cod. Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] gr. 4703 s. XVIII.[2]

Κῶδιξ νεώτερος, γραφεὶς τὸν XVIII. αἰῶνα ἐπὶ φύλλων χάρτου, σχήματος τετάρτου. Ἐξαιρέσει τῶν φύλλων 1—4α, γεγραμμένων κατὰ μίαν σελίδα, τὰ λοιπὰ φύλλα τοῦ κώδικος εἶναι γεγραμμένα κατὰ δύο στήλας. Τὰ πρῶτα φύλλα 1—4α περιέχουσι «Μελετίου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ὁμολογία τῆς πίστεως». Ἀπὸ τοῦ φύλλου 4α ἑ. περιλαμβάνονται 23 «ὁμιλίαι» τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Ξιφιλίνου, ὧν ἡ πρώτη ἀναφέρεται εἰς τὴν Κυριακὴν τὴν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, ἡ δὲ τελευταία εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ τυφλοῦ. Καταλήγει δὲ ὁ κῶδιξ διὰ τῆς ἐπισημειώσεως : «Γράψιμον τοῦ Ἰωσὴφ μοναχοῦ ἐκ πόλεως Σηνόπης (sic), ,αψζ' (=1707)».

O. 14. Cod. Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] gr. 4704 s. XVII.[3]

Ὁ κῶδιξ οὗτος εἶναι ἔργον τῆς αὐτῆς χειρὸς τῆς γραψάσης τὸν ἀνωτέρω 4703 κώδικα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἐν τέλει ἐπισημειώσεως : «1707, ,αψζ' Σεπτεμβρίου εἰς η'. Ἰωσὴφ μοναχοῦ μνήσθητι Κύριε». Ἀπὸ τοῦ φύλλου 18α καὶ μέχρι τινὸς εἶναι γεγραμμένος κατὰ δύο

1. Spyr. Lampros II, 262.
2. Αὐτόθι II, 176.
3. Αὐτόθι II, 176.

στήλας. Ὁ χαρτῷος οὗτος κῶδιξ περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς: 1) Ἀποφθέγματα Πατέρων. 2) Λόγον ἀνεπίγραφον, ἀρχόμενον οὕτως: «Ἐπειδὴ ἐγγὺς τοῦ πάθους ὁ Κύριος, ᾔδει δὲ καὶ τοὺς μαθητὰς κατηφείας πλήρεις ἐσομένους...». 3) [fol. 19α] Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου «ὁμιλίας». Ἡ πρώτη τούτων ἀναφέρεται εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων. Ἄρχεται: «Στρατιῶται μὲν καὶ οἱ περὶ τὰ τακτικὰ ἀσχολούμενοι...». Ἡ τελευταία ἀναφέρεται εἰς τὴν ι' Κυριακὴν τοῦ Λουκᾶ. Α. «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, ἀγαπητοί...». Τ. «...καὶ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας ὁλοψύχως φροντίζωμεν, ἧς» κλπ. 4) Ἀποσπάσματα Ἰωσὴφ τοῦ Βρυεννίου, Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου, Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου κ. ἄ.

β) Κώδικες μὴ χρησιμοποιηθέντες

15. Cod. Athon. [Μονῆς Βατοπεδίου] gr. 589 s. XIV. fol. 1—306[1]

Κῶδιξ χαρτῷος, ἐκ φύλλων 306. Περιέχει: Γρηγορίου Νύσσης ἐκλογὰς μαρτυριῶν πρὸς Ἰουδαίους· περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος. 2) Ἀπὸ τοῦ fol. 21α μέχρι τέλους «Ξιφιλίνου ἑρμηνεία εἰς τὰ κατὰ Κυριακὴν εὐαγγέλια τοῦ ὅλου χρόνου». Ἐν τέλει δὲ τοῦ κώδικος ἡ ἐπισημείωσις: «ἐτελειώθη ἡ παροῦσα εὐαγγελικὴ βίβλος διὰ χειρὸς ἐμῆς τοῦ ἁμαρτωλοῦ Μακαρίου ἐν ἔτει ,ϛωοβ' [=6872 ἤτοι 1364 μ. Χ.] ἰνδ. β'».

16. Cod. Hierosol. gr. 132 [τῆς κυρίως Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης] s. XIV. fol. 1—499[2]

Κῶδιξ χαρτῷος, ἐκ φύλλων 499, γραφεὶς ἀρχομένης τῆς XIV. ἑκατονταετηρίδος. Κείμενον μονόστηλον ἐκ στίχων 30 καθ' ἑκάστην σελίδα. Τὰ δύο τελευταῖα φύλλα εἶναι μεταγενέστερα, τοῦ XV. αἰῶνος. Τὰ πρῶτα 495 φύλλα περιέχουσι «τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Χαλκηδόνος[3] ἑρμηνείαν εἰς τὰς ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ καθ' ἑκάστην

1. Πρβλ. Μητροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου —Γέροντος Ἀρκαδίου ἱεροδιακόνου Βατοπεδινοῦ, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ Βατοπεδίου ἀποκειμένων κωδίκων. Ἐν Κανταβριγίᾳ καὶ Παρισίοις 1924 σ. 116.

2. Πρβλ. Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη. Ἐν Πετρουπόλει 1890 τ. Ι, 223—224.

3. Ὡς ὀρθῶς καὶ ὁ Α. Παπαδόπουλος—Κεραμεὺς παρατηρεῖ [ἔνθ' ἀνωτ. σ. 223], ὁ κῶδιξ οὗτος περιλαμβάνει ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου Χαλκηδόνος τὴν αὐτὴν ἑρμηνείαν, τὴν ὑπ' ἄλλων κωδίκων τῷ Ἰωάννῃ Ξιφιλίνῳ ἀποδιδομένην. Ὅρα περιγραφὴν κώδ. 147 τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης κατωτέρω.

Κυριακὴν ἀναγινωσκομένας τῶν εὐαγγελίων περικοπάς, συλλεγεῖσαν ἐκ διαφόρων θεοφόρων Πατέρων καὶ ἑτέρων ἀνδρῶν σοφῶν κατ' ἐκλογὴν καὶ ἐπίκρισιν, μετὰ καὶ προοιμίων καὶ ἐπιλόγων ἠθικῶν καὶ τῆς πρεπούσης οἰκονομίας τῷ λέγοντι πρὸς πλῆθος συμμιγὲς ἐκ διαφόρων ἠθῶν τε καὶ στάσεων». Α. «Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον. Κυριακῇ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. Ἀπροοιμιάστως, ἀγαπητοί, πρὸς ὑμᾶς διαλέξομαι σήμερον...». [Πρβλ. Fabricii—Harles, Biblioth. Gr. XI, 642]. 2) fol. 495β: Τεμάχιον διαλέξεως Εὐνομίου τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου, ἐπισκόπου Ἰκονίου. 3) fol. 496β: «Διήγησιν Συνεσίου ἐπισκόπου περὶ Εὐαγρίου τινὸς φιλοσόφου καὶ χρυσίου λιτρῶν τριακοσίων». Α. «ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ τῶν καιρῶν Θεοφίλου...».

17. Cod. Taurin. gr. 156 s. XV. fol. 1—403[1]

Χαρτῷος κῶδιξ, ἀποτελούμενος ἐκ 403 φύλλων. Ἀνήκει εἰς τὸν XV. αἰῶνα. Περιέχει «ὁμιλίας» τοῦ Ἰωάννου Ξιφιλίνου, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

18. Cod. Athon. [Μονῆς Λαύρας] gr. 1159 s. XV. fol. 1—321[2]

Κῶδιξ χαρτῷος, ἐκ φύλλων 321. Ἐγράφη τὸν XV. αἰῶνα. Περιέχει 52 «ὁμιλίας» εἰς τὰς Κυριακὰς τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ. Ἡ πρώτη τούτων ἀναφέρεται εἰς τὴν πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως Κυριακὴν καὶ ἄρχεται ὡς ἑξῆς: «Ὁ θεῖος ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος πρῶτος πάντων...». Ἡ τελευταία ἀφιεροῦται εἰς τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν ὕψωσιν καὶ ἄρχεται ὡς ἀκολούθως: «Ὥσπερ πολλὰ μέν ἐστι τὰ τὸν γενναῖον στρατιώτην χαρακτηρίζοντα...». Ὁ κῶδιξ εἶναι ἀνεπίγραφος. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται περὶ τῶν ἑρμηνευτικῶν διδασκαλιῶν τοῦ Ξιφιλίνου, ἐφ' ὅσον ὁ Εὐστρατιάδης παραπέμ-

1. Πρβλ. Albano Sorbelli, Inventario dei manoscritti delle biblioteche d' Italia (Volume XXVIII.). Torino—Firenze 1922. Josephus Pasinus, Codd. mss. Bibliothecae regiae Taurinensis Athenaei per linguas digesti et binas in partes distributi, in quarum prima hebraei et graeci, in altera latini, italici et gallici.... Taurini 1749 I, cod. gr. 40. Σπυρ. Λάμπρου, Οἱ τρεῖς ἑλληνικοὶ κώδικες τῆς ἐν Ταυρίνῳ βασιλικῆς βιβλιοθήκης. Νέος Ἑλληνομνήμων 9 [1912] 466—469.

2. Πρβλ. Σπυρίδωνος μοναχοῦ Λαυριώτου—Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς μεγίστης Λαύρας [τῆς ἐν ἁγίῳ Ὄρει]. Ἐν Κανταβριγίᾳ καὶ ἐν Παρισίοις 1925 σ. 192. Σωφρ. Εὐστρατιάδου, Συμπλήρωμα ἁγιορειτικῶν καταλόγων Βατοπεδίου καὶ Λαύρας [Μνημεῖα ἁγιολογικά]. Ἐν Παρισίοις 1930 σ. 92.

πει εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσας «Ὁμιλίας» [Μητροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρ. Εὐστρατιάδου, Συμπλήρωμα ἁγιορειτικῶν καταλόγων Βατοπεδίου καὶ Λαύρας. Ἐν Παρισίοις 1930 σ. 92].

19. Cod. Constantinop. [Μετοχίου Παναγίου Τάφου] gr. 260 s. XVI. fol. 1—268[1]

Κῶδιξ χαρτῷος, ἐκ φύλλων ἀσελιδώτων 14 καὶ 1225 σελίδων ἠριθμημένων. Κατά τινα ἐν τέλει σημείωσιν ἐγράφη ἐν ἔτει 1531. Τὸ κείμενον εἶναι μονόστηλον, ἐκ σειρῶν 28 ἐν ἑκάστῃ σελίδι. Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἀσελιδώτων φύλλῳ ὑπάρχει τὸ σημείωμα: «τὸ παρὸν ἠγόρασα διὰ δέκα ἀσλανία παρὰ τοῦ ἀρχιδιακόνου τοῦ ποτὲ παναγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κῦρ Διονυσίου Βυζαντίου ἐν Βουκουρεστίῳ, ἔσεται δὲ μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν κτῆμα αἰώνιον τῷ Παναγίῳ Τάφῳ. Χρύσανθος ὁ καὶ ἀρχιμανδρίτης τοῦ Παναγίου Τάφου ἀποφαίνεται:—νῦν δὲ προσέτι λέγομεν, ὁ ἀφαιρησόμενος τοῦτο ποτὲ ἐκ τῆς δεσποτείας τοῦ Παναγίου Τάφου ἔστω τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικος. † Ὁ Ἱεροσολύμων Χρύσανθος». Ἐν fol. 9—13 πίναξ διπλοῦς τῶν ἐν τῷ κώδικι περιεχομένων «ὁμιλιῶν», λήγων εἰς τὸ «εὔχεσθαι (sic) ὑπὲρ τοῦ ποιήσαντος τὸν πίνακα τῆς βίβλου ταύτης Διονυσίου πατριάρχου Κ)πόλεως». Ἐν σ. δὲ 1224 ὑπάρχει ἡ ἑξῆς σημείωσις: «τό γε νῦν πέλει Λαρίσσης Διονυσίου· αὔριον πάλιν ἑτέρου καὶ οὐδέποτέ τινος». Ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ σελίδι ἀναγινώσκει τις τὸ ἀκόλουθον ἰαμβικὸν τετράστιχον:

«οὐ μωσαϊκῶς πρὸς σκιὰν μόνον βλέπει
τάδε τὰ ῥητὰ τοῦ σοφοῦ Ξιφιλίνου.
ὑψοῖ δὲ τὸν νοῦν μυστικαῖς θεωρίαις
εὐαγγελικὴν ἀποδισκεύων χάριν».

Εὐθὺς δ' ἐπακολουθεῖ ἡ τὸ ὅλον κείμενον κατακλείουσα δήλωσις τοῦ ἀντιγραφέως: «ἐγράφη παρὰ τοῦ Ἱερισσοῦ Μητροφάνους +,αφλα' [=1531].—Ὁ κῶδιξ περιλαμβάνει:1) σ. 1—252: Θεοφάνους Κεραμέως ὁμιλίας τεσσαράκοντα 2) σ. 253—326: «Ἀρχὴ τοῦ Χαλκηδόνος. Διὰ χειρὸς τοῦ Δοσιθέου προσετέθη τὸ ὄνομα Νικήτα». 3) σ. 326—433: Θεοφάνους Κεραμέως ὁμιλίας 23, ὧν ἡ πρώτη εἰς

1. Πρβλ. Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη. Ἐν Πετρουπόλει 1915 τ. V, 26—27 [Κατάλογος κωδίκων εὑρισκομένων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κ)πόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου].

τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου. Α. «Σήμερον ἡ Ἐκκλησία δαδουχεῖται...». 4) σ. 434—1224: Ἰωάννου Ξιφιλίνου ὁμιλίας 52, ὧν ἡ πρώτη ἀναφέρεται εἰς τὴν πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως Κυριακήν. Α. «Ἀπροοιμιάστως, ἀγαπητοί, πρὸς ὑμᾶς διαλέξομαι σήμερον...».

20. Cod. Mosqu. gr. 262 s. XV. fol. 1—220[1]

Κῶδιξ χαρτῷος ἐκ φύλλων 220, γραφεὶς περὶ τὸν XV. αἰῶνα. Περιλαμβάνει 38 «ὁμιλίας» τοῦ Ξιφιλίνου εἰς ἰσαρίθμους κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκομένας εὐαγγελικὰς περικοπὰς [πρβλ. κώδικα 351 τῆς ἰδίας βιβλιοθήκης].

21. Cod. Mosqu. gr. 351 s. XV. et XVI. fol. 1—565[2]

Τεῦχος χαρτῷον ἐκ φύλλων 565. Ἐγράφη τὸν XV. αἰῶνα, φύλλα δέ τινα τὸν XVI. Περιέχει «ὁμιλίας» διαφόρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καί τινας τοῦ ἡμετέρου Ξιφιλίνου. Πρβλ. fol. 33—43: «οὐδέν ἐστι τῆς ἀδιστάκτου πίστεως...». fol. 43—51: «ἀγαθὰ μὲν πάντα τὰ θεῖα».

22. Cod. Athon. [Μονῆς Λαύρας] gr. 1403 s.XVI. fol. 1—438[3].

Κῶδιξ χαρτῷος, ποικίλος τὸ περιεχόμενον. Ἀνήκει εἰς τὸν XVI. αἰῶνα, σύγκειται δ' ἐκ 438 φύλλων. Ἀπὸ τοῦ φύλλου 24α μέχρι τοῦ 110α περιέχεται «τοῦ ἁγιωτάτου Ξιφιλίνου ἐξήγησίς τινων εὐαγγελικῶν ῥητῶν». Ἄρχεται: «εἶπεν ὁ Κύριος· ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ». fol. 47α ἑ. πέντε ἐπίσης «ὁμιλίαι» τοῦ Ξιφιλίνου, ἀναφερόμεναι εἰς τὰς ἑξῆς Κυριακάς: τῆς Βαϊφόρου, τοῦ Θωμᾶ [φ. 67], τῶν Μυροφόρων [φ. 78], τῆς Σαμαρείτιδος [φ. 86], τῶν ἁγίων Πάντων [φ. 98—110].

23. Cod. Hierosol. [τῆς κυρίως Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης] gr. 147 s. XVI. fol. 1—428[4]

Κῶδιξ χαρτῷος ἐκ φύλλων 428, ἀνήκων εἰς τὴν XVI. ἑκατονταετηρίδα. Περιέχει «ὁμιλίας» τοῦ Ἰωάννου Ξιφιλίνου, ἀρχιεπισκόπου Κ)πόλεως εἰς τὰς κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκομένας εὐαγγε-

1. Πρβλ. Christianus Fridericus Matthaei, Accurata codicum Graecorun mss. bibliothecarum Mosquensium sanctissimae Synodi [notitia et recensio]. Lipsiae 1805 I, 52.

2. Christ. Frid. Matthaei I,225.

3. Σπυρ. Μοναχοῦ Λαυριώτου-Σωφρ. Εὐστρατιάδου, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 242. Σωφρ. Εὐστρατιάδου, Συμπλήρωμα κλπ. σ. 92 καὶ 97.

4. Πρβλ. Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη. Ἐν Πετρουπόλει 1890 I,249.

λικὰς περικοπάς. Ἡ πρώτη τούτων ἀναφέρεται εἰς τὴν Κυριακὴν τὴν πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως καὶ ἄρχεται: «Ἀπροοιμιάστως, ἀγαπητοί, πρὸς ὑμᾶς διαλέξομαι σήμερον...». Ὁ κῶδιξ καταλήγει διὰ τοῦ ἀκολούθου ἰαμβικοῦ τετραστίχου:

«Οὐ μωσαϊκῶς πρὸς σκιὰν μόνον βλέπει
τὰ θεῖα ῥητὰ τοῦ σοφοῦ Ξιφιλίνου.
ὑψοῖ δὲ τὸν νοῦν μυστικαῖς θεωρίαις
εὐαγγελικὴν ἐπιδιώκων (!) χάριν.

24. Cod. Mosqu. gr. 46 s. XVI. fol. 1—407[1]

Τεῦχος χαρτῷον, ἐκ φύλλων 407. Ἐγράφη ὑπὸ Βενεδίκτου τινὸς τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1552. Περιλαμβάνει 37 «ὁμιλίας» τοῦ Ἰωάννου Ξιφιλίνου, ἀρχιεπισκόπου Κ)πόλεως εἰς ἰσαρίθμους κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκομένας εὐαγγελικὰς περικοπάς. Ἡ πρώτη τούτων ἄρχεται: «Ἀπροοιμιάστως, ἀγαπητοί, πρὸς ὑμᾶς διαλέξομαι σήμερον..», ἡ δὲ τελευταία: «Ὁ μὲν νοῦς τῶν προκειμένων...».

25. Cod. Sinaitic. gr. 1791 [Μονῆς ἁγίας Αἰκατερίνης] s. XVI.[2]

Κῶδιξ χαρτῷος, γραφεὶς τὸν XVI. αἰῶνα. Περιλαμβάνει «Ὁμιλίας» τοῦ Ἰωάννου Ξιφιλίνου εἰς τὰς κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκομένας εὐαγγελικὰς περικοπάς. Ἐν fol. 2α ὁ τίτλος: «τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κ)πόλεως τοῦ Ξιφιλινοῦ (;) εἰς τὴν κυριακὴν τὴν πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως». Α. «Ἀπροοιμιάστως, ἀγαπητοί, πρὸς ὑμᾶς διαλέξομαι σήμερον...». Ἐν τέλει: «Ἰωάννου Δορυανοῦ πόνος καὶ τῷ Θεῷ δόξα. † κτῆμα Νικηφόρου Ναθαναήλου ἱερομονάχου τοῦ Κρητός».

26. Cod. Mytilen. gr. 26 [γυμνασίου Μυτιλήνης] s. XVI. fol. 1—294[3]

Τεῦχος χαρτῷον, ἀποτελούμενον ἐκ φύλλων 294. Ἀνήκει εἰς τὸν XVI. αἰῶνα. Ἦτο ἄλλοτέ ποτε κτῆμα Βενεδίκτου τινὸς ἱερομονά-

1. Christ. Frid. Matthaei μν. ἔ. I, 25.

2. V. Beneševič, Catalogus codicum mss. Graecorum qui in monasterio Sanctae Catharinae in monte Sina asservantur. Tomi III. pars I. Petropoli 1917 σ. 198—199.

3. Πρβλ. Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, Μαυροκορδάτειος βιβλιοθήκη, ἤτοι γενικὸς περιγραφικὸς κατάλογος τῶν ἐν ταῖς ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν βιβλιοθήκαις εὑρισκομένων ἑλληνικῶν χειρογράφων καταρτισθεῖσα καὶ συνταχθεῖσα κατ' ἐντολὴν τοῦ ἐν Κ)πόλει ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου. Μέρος α'. Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς νήσου Λέσβου ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ἐν Κ)πό-

χου. Μεταξὺ τῶν ἄλλων περιλαμβάνει καὶ δύο «ὁμιλίας» τοῦ Ξιφιλίνου, ἤτοι μίαν περὶ ἀγάπης (fol. 264α), ἥτις ἄρχεται: «Πασῶν τῶν ἀρετῶν ἀνωτέρα...»· καὶ ἑτέραν περὶ φιλαργυρίας (fol. 269α), ἀρχομένην: «Τῆς φιλαργυρίας οὐδέν ἐστι...».

27. Cod. Lugdun. gr. 23 s. XVIII. 1—207[1]

Τεῦχος χαρτῷον, ἐκ φύλλων 207. Ἐγράφη τὸν XVIII. αἰῶνα. Περιλαμβάνει: «τοῦ σοφωτάτου Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ξιφιλίνου ὁμιλίας εἰς τὸ εὐαγγέλιον».

Σημ. Ὁ ὑπὸ τοῦ E. Müller [Catalogue des Manuscrits Grecs de la Bibliothèque de l'Escurial. Paris 1848. Παράρτημα σ. 528] μνημονευόμενος κῶδιξ τοῦ Ἐσκουριὰλ Z. II. 3 «Joannis Xiphilini Sermones in Evangelia», ἐκάη μετὰ πλείστων ἄλλων χειρογράφων ἔν τινι πυρκαϊᾷ, ἐκραγείσῃ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἐσκουριάλ, ὡς ἐπληροφορήθην ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς μονῆς, πρὸ τῆς ἐνάρξεως βεβαίως τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐν τῇ δυστυχεῖ ταύτῃ τῶν Ἱσπανῶν χώρᾳ. Εἰς τὸν Ἰωάννην Ξιφιλῖνον δέον ν' ἀποδοθῇ καὶ ὁ ἀνωνύμως φερόμενος cod. Parisin. gr. 214 s. XIV. fol. 1-295 [Henri Omont, Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale. Paris 1898], περιέχων: «Anonymi commentarii in Evangelica Dominicalia» A.: «Ἀπροοιμιάστως, ἀγαπητοί, πρὸς ὑμᾶς διαλέξομαι σήμερον...». Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ὁ cod. Constantinop. gr. 456 s. XV. fol. 1-268 τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου [πρβλ. Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη. Ἐν Πετρουπόλει 1915 τ. V, 26-27] περιλαμβάνει «ὁμιλίας» τινὰς τοῦ Ξιφιλίνου ἀνωνύμως, δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον αἱ ἐν αὐτῷ εὑρισκόμεναι «ὁμιλίαι» τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Χαλκηδόνος νὰ εἶναι αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τοῦ Ξιφιλίνου. Δυστυχῶς δὲν κατέστη εἰς ἡμᾶς δυνατὸν νὰ λάβωμεν φωτογραφικὰ ἀντίτυπα τοῦ κώδικος τούτου, ἵνα κρίνωμεν ἀσφαλῶς ἐπί τε τοῦ περιεχομένου καὶ ἐπὶ τῶν εἰς οὓς ἀποδίδονται αἱ «ὁμιλίαι» συγγραφέων. Δι' ὅσα σχετικῶς λέγομεν, ἐστηρίχθημεν ἐπὶ τῆς περιγραφῆς ἁπλῶς τοῦ κώδικος ὑπὸ τοῦ Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως ἐν τῷ

λει 1884. Τμῆμα δεύτερον. Α'. Κατάλογος τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ γυμνασίου Μυτιλήνης ἀποκειμένων χειρογράφων σ. 140.

1. Jacobus Geel, Catalogus librorum mss., qui inde ab anno 1741 Bibliothecae Lugduno Batavae accesserunt. Lugduni Batavorum 1852

ἀνωτέρω μνημονευθέντι καταλόγῳ του. Ὅμοιαι πρὸς τὰς ἑρμηνευτικὰς τοῦ Ξιφιλίνου διδασκαλίας εἶναι καὶ αἱ ἐν cod. Athen. gr. 300 s. XVI. [= ζπδ'=1576] fol. 1-360 [πρβλ. Ι. καὶ Α. Σακκελίωνος, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις 1892 σ. 51] «ὁμιλίαι» ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου Πατριάρχου Κ)πόλεως τοῦ ἀγαπητοῦ, τοῦ καὶ Χαλκηδόνος ἐπιλεγομένου. Τοὐναντίον αἱ ἐν τοῖς κώδιξι 256 καὶ 261 [XVI. αἰ. ὁμοίως. Πρβλ. Ι. καὶ Α. Σακκελίωνος, ἔνθ' ἀν. σ. 46 καὶ 47] «ὁμιλίαι» ἄλλαι μὲν εἶναι κατὰ λέξιν αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τοῦ Ξιφιλίνου ἑρμηνευτικὰς διδασκαλίας, αἱ πλεῖσται ὅμως διαφέρουσι. Τὸ αὐτὸ παρατηρητέον καὶ ὡς πρὸς τὰ προτασσόμενα τῶν ὁμιλιῶν «προοίμια». Τοῦτο ἀποδεικνύει ἔτι μᾶλλον τὴν σύγχυσιν, ἥτις ἐπεκράτει ὡς πρὸς τὴν αὐθεντίαν τοῦ συντάξαντος τὰς ἐν προκειμένῳ ἑρμηνευτικὰς διδασκαλίας. Ἡ διαφορὰ ὅμως, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν καλῶς εἰς τὸν Ἰωάννην ἀγαπητόν, τὸν καὶ Χαλκηδόνος ἐπιλεγόμενον, ἀποδιδομένων «ὁμιλιῶν» πρὸς τὸ ἡμέτερον ἑρμηνευτικὸν κείμενον [πρβλ. π.χ. τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας 256 καὶ 261 ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸν ὑπ' ἀριθ. 300 ἀφ' ἑτέρου] πείθει ὅτι ὁ συντάξας τοῦτο δὲν εἶναι ὁ Ἰωάννης Χαλκηδόνος, ἀλλ' ὁ Ξιφιλῖνος καὶ ὅτι ἡ σύγχυσις προῆλθε μᾶλλον ἐκ τῆς συνωνυμίας ἀμφοτέρων. Ἐν ὑποσημειώσει ἀνωτέρω κατεχωρίσαμεν καὶ ἄλλους κώδικας, περιλαμβάνοντας «ὁμιλίας» ὁμοίας πρὸς τὰς τοῦ Ξιφιλίνου.

IX. Η ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΤΩΝ ΥΠ' ΟΨΙΝ ΛΗΦΘΕΝΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ ΣΧΕΣΙΣ[1]

Ἡ συγκριτικὴ μεταξὺ τῶν ὑφ' ἡμῶν φωτογραφηθέντων 14 κωδίκων ἔρευνα ἤγαγεν εἰς τὸ ἀκόλουθον συμπέρασμα τῆς ἀμοιβαίας σχέ-

1. Ἤδη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τονίζομεν ὅτι τὸ ἀνωτέρω κεφάλαιον ἀποτελεῖ ἁπλῆν προσπάθειαν εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀμοιβαίας τῶν ὑπ' ὄψιν ληφθέντων χφφ. σχέσεως. Τότε δὲ καὶ μόνον θὰ ἠδυνάμεθα ἀδιαφιλονεικήτως νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἐμφανίζομεν πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς ἀμοιβαίας πάντων τῶν χφφ. σχέσεως, ὅταν ἐν τῇ ἐρεύνῃ ἡμῶν ἦτο δυνατὸν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ὅλην σειρὰν τῶν διασωθέντων χφφ. Δυστυχῶς ὅμως τοῦτο δὲν κατέστη ἡμῖν ἐφικτόν, οὐ μόνον διὰ τὸ πολυδάπανον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀπρόσιτον ἐνίων κωδίκων εἰς ἀπομεμακρυσμένας ἀποκειμένων Μονάς, ἡ μεθ' ὧν ἐπικοινωνία ἀποβαίνει τοῦτ' αὐτὸ ἀδύνατος. Ἐννοεῖται δ' ὅτι εἰς οὐχὶ μικρὰς θυσίας ὑπεβλήθημεν διὰ τὴν ἀπόκτησιν φωτογραφικῶν ἀντιτύπων τῶν 14 κωδίκων, ἐφ' ὧν νῦν στηριζόμενοι ἀπεικονίζομεν τὸ ἐξελικτικὸν τούτων δένδρον, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἀμοιβαία αὐτῶν σχέσις ἐμφαίνεται.

σεώς των. Ὁ πληρέστερος πάντων καὶ ἀκριβέστερος, ὁ μᾶλλον ἐπιμεμελημένος καὶ ὀρθῶς γεγραμμένος κῶδιξ εἶναι ὁ cod. Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] 4702 (I) s. XVI. fol. 1—510. Μετ' αὐτὸν πληρέστεροι ἐμφανίζονται οἱ κώδικες Monac. 196 (F) s. XVI. fol. 1—642 καὶ Nanian. gr. 122 (J) s. XVI. fol. 1—351. Ὁ ἀρχαιότερος δὲ πάντων εἶναι ὁ cod. Monac. gr. 262 (A) s. XIII. fol. 1—152. Ἡ μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω κωδίκων σύγκρισις, ὡς καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς σχέσις τῶν λοιπῶν, ἔδωκε τὸ ἑξῆς ἀποτέλεσμα. Ὁ cod. Monac. gr. 262 (A) εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις προσέδωκεν εἰς τὰς ἑρμηνευτικὰς διδασκαλίας τὴν μορφὴν τῶν «ὁμιλιῶν» διὰ τῆς προσθήκης ξένων «προοιμίων», πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον «κλαπέντων» ὑπὸ τοῦ ἀγνώστου ἀντιγραφέως καὶ προσαρμοσθέντων ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὰς ἀντιστοίχους κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκομένας εὐαγγελικὰς περικοπάς. Ἀφοῦ δὲ πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ μετὰ ταῦτα κώδικες παρέλαβον κατὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ cod. Monac. gr. 262 (A) σειρὰν τὰ ἐν λόγῳ «προοίμια», ἕπεται ὅτι ὁ κῶδιξ 262 (A) ἀπετέλεσε τὸ πρῶτον ὑπόδειγμα τῆς μορφοποιήσεως τῶν ἑρμηνευτικῶν διδασκαλιῶν εἰς «ὁμιλίας». Ἀλλ' ὁ cod. Monac. gr. 262 (A) δίδει μὲν τὰ «προοίμια» καὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἑκάστης τῶν κατὰ Κυριακὴν ἑρμηνευτέων περικοπῶν, δὲν περιλαμβάνει ὅμως πάσας τὰς «ὁμιλίας», ἀλλὰ μόνον ἐννέα ἐξ αὐτῶν καὶ δύο προσέτι ἡμιτελεῖς. Ὡς συγγραφέα δὲ θεωρεῖ ἕνα τινὰ τῶν τεσσάρων πατριαρχῶν Κ)πόλεως, τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μιχαὴλ» φερομένων. Ὅθεν δὲν δύναται ὁ κῶδιξ οὗτος νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς μοναδικὴ πηγή, ἐφ' ἧς ἡ μετὰ ταῦτα παράδοσις τῶν χφφ. ἐστηρίχθη. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν ἀκόλουθον, μετὰ μεγίστης πιθανότητος, δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν γνώμην. Ὑπῆρχεν ἐν ἀρχῇ πρωταρχικός τις κῶδιξ πλήρης καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πραγματικοῦ συγγραφέως, ἤτοι τοῦ Ἰωάννου Ξιφιλίνου, ὅστις ὅμως οὐδὲν περὶ «προοιμίων» ἀνέφερεν. Ὁ κῶδιξ οὗτος (X) ἀπωλέσθη. Ἐξ αὐτοῦ δὲ θὰ προῆλθον δύο ἕτεροι κώδικες, ὁ εἷς ἀνωνύμως (Y), ὁ δὲ ἕτερος μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ξιφιλίνου (Z), παραδοθέντες. Ἐκ τοῦ ἀνωνύμου θὰ προῆλθεν ὁ cod. Monac. gr. 262 (A), ὁ ἀντιγραφεὺς τοῦ ὁποίου οὐ μόνον τὴν μορφὴν τῶν «ὁμιλιῶν» δὲν ἐδίστασε νὰ προσδώσῃ διὰ τῆς προσθήκης ξένων «προοιμίων», ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δῆθεν συντάκτου αὐτῶν δὲν ἠμέλησε νὰ καταχωρίσῃ: «ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῆς ἑρμηνείας τῶν εὐαγγελίων τοῦ κυροῦ Μιχαήλ, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως». Τὸ μόνον δὲ ἄθικτον, ὅπερ ἄφησεν, εἶναι ἡ λέξις «ἑρμηνεία», μὴ σκεφθείς,

φαίνεται, νὰ μεταβάλῃ ταύτην εἰς «ὁμιλίας».—Μετὰ τὸν κώδικα τοῦ Μονάχου 262 (A) ἀρχαιότερος ἐμφανίζεται ὁ cod. Vat. Pal. gr. 221 (B) s. XIII. fol. 1—397. Ὁ κῶδιξ οὗτος παρέλαβε τὰ «προοίμια» ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Μονάχου 262 (A) καὶ προσήρμοσε πρὸς τὰς κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τούτου εὐαγγελικὰς περικοπάς. Ἀλλ᾽ ἀφοῦ ὁ κῶδιξ τοῦ Μονάχου 262 (A) ἐννέα μόνον καὶ δύο κεκολοβωμένας τῶν «ὁμιλιῶν» περιέχει, ἕπεται ὅτι ὁ cod. Vat. Pal. gr. 221 (B), ὡς περιέχων «ὁμιλίας» ἀναφερομένας εἰς πάσας τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, πρέπει νὰ εἶχεν ὑπ᾽ ὄψιν του ἄλλον τινὰ προγενέστερον καὶ πληρέστερον κώδικα, μάλιστα μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ξιφιλίνου, ἀφοῦ καὶ οὗτος δίδει ἡμῖν τὸ ὄνομα τοῦ πραγματικοῦ συντάκτου τῶν ἑρμηνευτικῶν διδασκαλιῶν. Ἐκ τοῦ cod. Vat. Pal. gr. 221 (B) καί τινων ἄλλων διαμέσων ἀγνώστων ἡμῖν κωδίκων (W καὶ V), ἐχόντων ὑπ᾽ ὄψιν τόν τε cod. Vat. Pal. gr. 221 (B) καὶ τὸν τὸ ὄνομα τοῦ Ξιφιλίνου φέροντα, πλὴν ἀπολεσθέντα κώδικα Z, παρήχθη ἡ ὅλη ἀκολουθοῦσα μετὰ ταῦτα σειρὰ τῶν μεταγενεστέρων κωδίκων.

Τὰ λεχθέντα κατοχυροῦμεν καὶ διὰ τῶν κάτωθι ἐκ τοῦ κειμένου ἀποδεικτικῶν θέσεων.

Ὁ κῶδιξ Monac. gr. 262 (A), Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] 4702 (I) καὶ Nanian gr. 122 (J) δὲν περιέχουσι τὸ «προοίμιον», τὸ προσηρτημένον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς «Κυριακῆς δευτέρας τοῦ δρόμου, μετὰ τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων», τὸ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μονάχου 196 (F) [fol. 303α] περιεχόμενον καὶ ὡς ἑξῆς ἀρχόμενον: «ἄγε δὴ καὶ ἡμεῖς τοῦ καιροῦ καλοῦντος καὶ τοῦ λόγου προτρέποντος...». Ἀντ᾽αὐτοῦ οἱ τρεῖς πρῶτοι κώδικες περιέχουσιν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς ἰδίας περικοπῆς, τῆς ἀναγινωσκομένης κατὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω Κυριακήν, τὸ ὡς ἑξῆς ἀρχόμενον «προοίμιον»: «ἐπειδὴ τῆς θείας ἀποῤῥαγέντες ζωῆς διὰ τὴν παράβασιν...», περιεχόμενον ἐν τοῖς κώδιξι Monac. gr. 196 (F) [fol. 496β] καὶ Vat. Pal. gr. 239 (C) [fol. 131α] «τῇ Κυριακῇ πρώτῃ τοῦ Λουκᾶ».

Οἱ κώδικες Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] 4702 (I), Monac. gr. 196 (F) καὶ Nanian. gr. 122 (J) περατοῦνται διὰ τοῦ ἰαμβικοῦ τετραστίχου:

οὐ μωσαϊκῶς πρὸς σκιὰν μόνον βλέπει
τὰ θεῖα ῥητὰ τοῦ σοφοῦ Ξιφιλίνου.
ὑψοῖ δὲ τὸν νοῦν μυστικαῖς θεωρίαις,
εὐαγγελικὴν ἀποδισκεύων χάριν.

Ἑπομένως πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν κατη-

γορίαν, εἰ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἀκριβέστερος ἐμφανίζεται ὁ cod. Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] 4702 (I)[1].

«Προοίμιον» τῆς ἑρμηνείας τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς, τῆς ἀναγινωσκομένης «τῇ Κυριακῇ τετάρτῃ τοῦ Ματθαίου». Περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου.

Cod. Monac. gr. 196 (F) fol. 344α

Οὐδὲν τῆς ἀδιστάκτου πίστεως ἰσχυρότερον· οὐδὲν τῆς πρὸς Θεὸν πεποιθήσεως κραταιότερον. ὁ ταύτῃ κεχρημένος παῤῥησίαν ὅτι πλείστην ἔχει πρὸς τὸν Θεὸν καὶ θαῤῥούντως αὐτῷ προσερχόμενος, ῥαδίως ἀνύει τὸ βουλητόν. ἐν ταύτῃ ζῶσι κατὰ τὸν προφήτην οἱ δίκαιοι· «ὁ γὰρ δίκαιος, φησίν, ἐκ πίστεως ζήσεται»· ταύτης χωρίς, οὐ δυνατὸν εὐαρεστῆσαι Θεῷ....

Cod. Monac gr. 262 (A) fol. 346-35α

. .καὶ θαῤῥούντως προσερχόμενος ἀνύει τὸ βουλητόν....

....οὐ δυνατὸν εὐεργετεῖν Θεόν...

Cod. Vat. Pal. gr. 239 (C)

Οὐδὲν τῆς ἀδιστάκτου καὶ καθαρᾶς πίστεως ἰσχυρότερον. οὐδὲν τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος καὶ πεποιθήσεως κραταιότερον· ὁ πιστεύων εἰς Θεόν, πολλὴν ἔχει τὴν πρὸς Θεὸν παῤῥησίαν καὶ μετὰ θάῤῥους αὐτῷ προσερχόμενος, εὑρίσκει ὅσα πρὸς τὸ συμφέρον ζητεῖ. ἐν τῇ πίστει, καθὼς ὁ προφήτης λέγει, ζῶσιν οἱ δίκαιοι· «ὁ γὰρ δίκαιος, φησίν, ἐκ πίστεως ζήσεται». χωρὶς τῆς πίστεως, οὐ δυνατόν ἐστιν εὐαρεστῆσαι Θεῷ.

«Προοίμιον» «Κυριακῆς πρώτης τοῦ Λουκᾶ».

Cod. Monac. gr. 196 (F), fol. 496α

Ἐπειδὴ τῆς θείας ἀποῤῥαγέντες ζωῆς διὰ τὴν παράβασιν, κατήχθημεν εἰς ἀτιμωτάτην διαγωγήν....

Cod. Vat. Pal. gr. 239 (C), fol. 131α

Ἐπειδὴ τῆς θείας καὶ πρώτης καὶ μακαρίας ζωῆς ἀποῤῥαγέντες διὰ τὴν παράβασιν τοῦ προπάτορος, κατήχθημεν εἰς ἀτιμωτάτην διαγωγήν....

1. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ἰαμβικοῦ τετραστίχου περατοῦται καὶ ὁ cod. Vat. Pal. gr. 221 (B), ἀλλὰ τοῦτο εἶναι προσθήκη μεταγενεστέρας χειρός. Ὅρα περιγραφὴν τοῦ κώδικος ἀνωτέρω, ὡς καὶ περὶ τοῦ συντάκτου τοῦ ἐν λόγῳ τετραστίχου.

Cod. Monac. gr. 196 (F)	Cod. Monac. gr. 262 (A) καὶ Vat. Pal. gr. 239 (C), fol. 131α
fol. 496α : τὸ τῶν οἰκείων χειρῶν πλάσμα	τὸ τῶν οἰκείων πλάσμα χειρῶν
» » : καταδουλωθέντες	καταδουλούμενοι
» » καὶ A : ἐχρῆν	(C) [fol. 131α] ἔπρεπε

Cod. Monac. gr. 196 [F] καὶ Nanian. gr. 122 [J]	Cod. Monac. gr. 262 [A], fol. 72α
F fol. 541α : Πάντα μὲν τὰ θεῖα λόγια	πάντα τὰ θεῖα λόγια
» » » ὁ λόγος γὰρ ἠθικὸς	λόγον γὰρ ἠθικὸν
» » » ἀλλήλοις	ἀλλήλων
» » » πλουσίας	πλουσίους

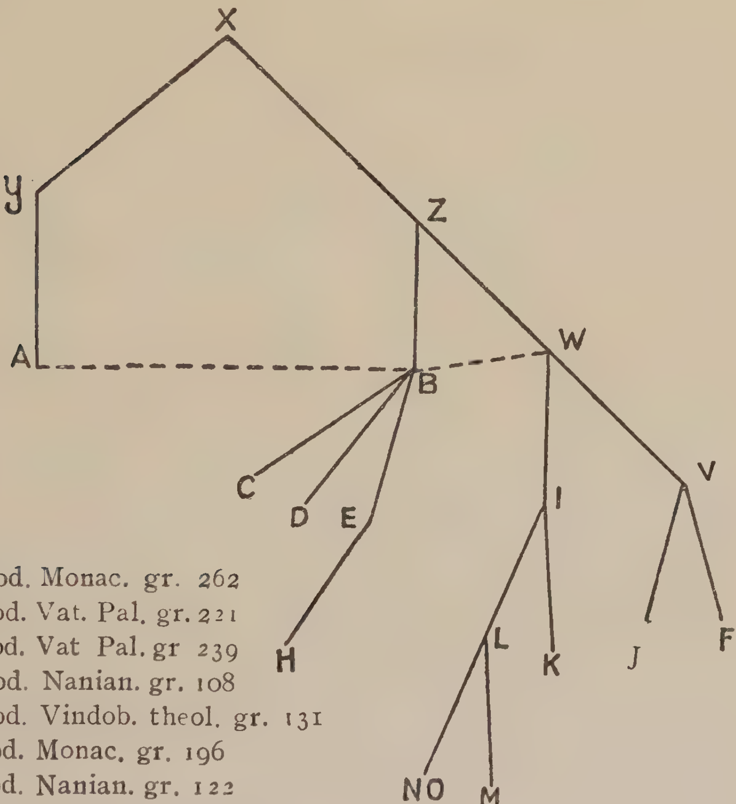
«Προοίμιον» «Κυριακῆς, ἐν ᾗ ἡ μνήμη τελεῖται τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ὁμολογητοῦ. εὐαγγέλιον κατὰ Λουκᾶν». Ἡ ἰδία ἐπιγραφὴ καὶ τὸ αὐτὸ «προοίμιον» ὡς ἐν κώδικι Monac. gr. 196 [F], fol. 566β καὶ ἐν cod. Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] 4702 [I], fol. 446α καὶ Nanian. gr. 108 [D], fol. 218β. Ἥ τε ἐπιγραφὴ καὶ τὸ «προοίμιον» ἐλλείπουσιν ἐκ τοῦ cod. Monac. gr. 262 [A].

Cod. Monac. gr. 196 [F]	Cod. Nanian. gr. 108 [D] fol. 218β
fol. 566β : τὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν ὁμολογίας ὁμολογήσαντα...	τὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν ὁμολογήσαντα πίστεως...
F. fol. 566β καὶ D : ὀῤῥωδήσαντες	I : ὀῤῥωδήσας
» » » » » : εἰς τὸ παππαδικῶν ἔθνος	» : εἰς τὸ παππαδόκων ἔθνος
» » » : σημαίνει D [fol. 218β] καὶ	» : συμβαίνει

Οἱ κώδικες Vat. Pal. gr. 239 [C], Nanian. gr. 108 [D], Vindob. theol. gr. 131 [E] καὶ Vindob. theol. gr. 119 [H], ἐξαιρέσει ὀρθογραφικῶν τινων σφαλμάτων, ὀφειλομένων κυρίως εἰς τὴν ἀνεπιστασίαν καὶ γραμματικὴν ἑκάστου ἀντιγραφέως ἀμάθειαν, δὲν παρουσιάζουσι μεταξύ των οὐσιώδεις διαφοράς. Οἱ κώδικες ἐξ ἄλλου Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] 4706 [L], 5425 [K], 4703 [N], 4704 [O] καὶ 5428 [M] ἵστανται ἐγγύτερον πρὸς τὸν cod. Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] 4702 [I] καὶ τοὺς εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν ἀνήκοντας κώδικας Monac. gr. 196 [F] καὶ Nanian. gr. 122 [J]. Ἡ ὁμοιότης ἔγκειται ἔν τε τῇ ἀκολουθουμένῃ σειρᾷ τῶν «προοιμίων», ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ἑρμηνευομένων

εὐαγγελικῶν περικοπῶν καί, ἐξαιρέσει ἐπουσιωδῶν περὶ τὴν γραφὴν σφαλμάτων, ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λεχθέντων, ὡς ἑξῆς δυνάμεθα νὰ σχεδιαγραφήσωμεν τὸ ἐξελικτικὸν τῆς τῶν κωδίκων προελεύσεως δένδρον, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἀμοιβαία σχέσις αὐτῶν ὑποδηλοῦται.

A=Cod. Monac. gr. 262
B=Cod. Vat. Pal. gr. 221
C=Cod. Vat Pal. gr 239
D=Cod. Nanian. gr. 108
E=Cod. Vindob. theol. gr. 131
F=Cod. Monac. gr. 196
J=Cod. Nanian. gr. 122
H=Cod. Vindob. theol. gr. 119
I=Cod. Athon. [Μονῆς Ἰβήρων] 4702
K= » » » » 5425
L= » » » » 4706
M= » » » » 5428
N= » » » » 4703
O= » » » » 4704

X. ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ VIII. ΞΙΦΙΛΙΝΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

[2 Ἰαν. 1064—2 Αὐγ. 1075][1]

Ὁ Ἰωάννης Ξιφιλῖνος ἐγεννήθη ἐν τῇ ὀνομαστῇ διὰ

1. Ἐκτενῆ βιογραφίαν τοῦ Ξιφιλίνου θέλομεν προσεχῶς δημοσιεύσει, ἐν ᾗ λεπτομερῶς καὶ μετ' ἐπιστασίας ἐξετασθήσεται ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ὡς νομικοῦ, μοναχοῦ καὶ πατριάρχου, καθὼς καὶ ἡ ἐν γένει κατάστασις τῆς ἐποχῆς του, πολιτική, κοινωνική, ἐκκλησιαστικὴ κλπ. Βιβλιογραφία: Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη. Ἐν Παρισίοις 1874 τ. IV καὶ V. Paulus de Lagarde, Johannis Euchaitorum Metropolitae quae in codice Vaticano Graeco 676 supersunt. Gottingae 1882. W. Fischer, Studien zur byzantinischen Geschichte des 11. Jahrhunderts [Wissenschaftliche Beilage zu dem Programm der Gymnasial-und Realschul-Anstalt zu Plauen i. V. 1883. Progr. Nr. 495]. Plauen i. V. 1883· κύριον ἔργον, γεγραμμένον μετὰ πολλῆς ὀξυνοίας καὶ βαθύτητος, ἀποτελέσαν τὸ πρῶτον ἡμῶν βοήθημα τῆς ἐκθέσεως τῆς προσωπογραφίας τοῦ Ξιφιλίνου. Ι. Βαλαωρίτου, Ἰωάννης ὁ Νομοφύλαξ καὶ ἡ περὶ ἐπανιδρύσεως τῆς ἐν Κ/πόλει Νομικῆς Σχολῆς Νεαρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου. Ἐφημερὶς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς Νομολογίας 5 [1885] 328 ἑ. Μ. Ι. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ Πίνακες [36—1884]. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1890 σ. 328—333. Karl Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Litteratur. München 1897² σ. 170 ἑ.[ὅρα καὶ ἑλληνικὴν τοῦ ἔργου μετάφρασιν ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας. Ἐν Ἀθήναις 1897/1900 [Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ] 3 τόμοι I, 340. ἑ.]. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Fontes historiae imperii Trapezuntini. Petropoli 1897. K. Kekelidze, Johannes Xiphilinos, Fortsetzer des Symeon Metaphrastes, ἐν Christianskij Vostok [Ἡ χριστιανικὴ Ἀνατολή], ἐκδιδ. ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐν Πετρουπόλει. Σειρὰ ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς [ἔτος I. St. Petersburg 1912] τ. I τεύχη II καὶ III σ. 325—347. [Πρβλ. Byzantinische Zeitschrift XXII (1913) 583]. V. V. Latyšev, Menologien des Joannes Xiphilinos. Bulletin de l'Acad. impér. des sciences de St. Pétersbourg 1913 σ. 231—240. E. A. Černousov, Eine Seite aus der Kulturgeschichte von Byzanz. Ἀνάτυπον ἐκ τῶν Zapiski der Kais. Universität zu Charkov 1913. [Ἐπαινεῖ κυρίως τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Εὐχαΐτων συνταχθεῖσαν Νεαρὰν τοῦ Μονομάχου ἐπὶ τῇ ἐπανιδρύσει τῆς Ἀκαδημίας]. Ch. Zervos, Un philosophe néoplatonicien du XIe siècle: Michael Psellos, sa vie, son œuvre, ses luttes philosophiques, son influence. Paris 1920. M. Leumann, Der Name Ξιφιλῖνος. Byzantin. Zeitschrift XXIX [1929/30] 4. Ὅρα αὐτόθι καὶ τὰς ὑστερογράφους παρατηρήσεις τοῦ Aug. Heisenberg. Ὡς ἄγνωστόν τινα Ἰωάννην νομοφύλακα ἀναφέρει τὸν ἡμέτερον Ξιφιλῖνον ὁ W. Ernst Heimbach, Jus Graeco-Romanum. Ersch und Gruber Enzyclopädie. I. Section 86, 388. Ἐπίσης ὁ J. A. B. Mortreuil, Histoire du droit byzantin. 3 τ. Paris 1843/47 III,

τὴν ἐμπορικήν της κίνησιν πόλει τῆς Τραπεζοῦντος[1]. Οἱ γονεῖς του

232—235. 471. 476. H. v. Wittken, Die Entwicklung des Rechtes nach Justinian in Byzanz. Halle 1928 (Diss.). Τὰ σχόλια τοῦ Ξιφιλίνου εἰς τὰ Βασιλικὰ συνεξέδωκεν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκδόσει του: Basilicorum Libri LX. Lipsiae 1833—1897 τ. I—VII ὁ W. Ernst Heimbach πότε ἀνωνύμως καὶ πότε ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωάννου νομοφύλακος. Ὅρα π. χ. I, 791. 800. II, 13. 19. 20. 25. 27. 52. 89. 93. 109. 393. 396. 400. 424. 457. 665. 674. 711. 712. 715. III, 385. 424. 448. 451. 665. 735. 758. IV, 59. 83. 94. V, 358. 361. 448. 463. Κυρίως ὅρα περὶ τοῦ Ἰωάννου νομοφύλακος VI, 198—199. Τέσσαρα συνοδικὰ διατάγματα τοῦ Ξιφιλίνου ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ Joh. Leunclavius, Juris graecoromani tam canonici quam civilis tomi II...cura M. Freheri... Francofurti 1596 I, 214 ἑ. Ἐπανεξεδόθησαν δὲ πολλάκις μετὰ ταῦτα· π. χ. ὑπὸ Ῥάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων... Ἀθήνῃσιν 1852/59 I—VI. V, 51—56 καὶ III, 349. C. E. Zachariae von Lingenthal, Jus Graeco-Romanum III, 331. I, 182. Migne, P. G. 119,755—762, 119,855—860. Ὁ V. Laurent ἐξέδωκεν ἀνέκδοτον σιγίλλιον τοῦ Ξιφιλίνου, «Ἑλληνικὰ» ἔτος Ζ'—τεῦχος 2. 1934 σ. 288 ἀριθ. 635: Les Bulles métriques dans la sigillographie Byzantine. Ὁ Gustav Schlumberger, Sigillographie de l' empire byzantin, Paris 1884 σ. 572, προκειμένου περί τινος σιγιλλίου τοῦ πρωτοπροέδρου Κωνσταντίνου Ξιφιλίνου, θέτει τὸ ἐσφαλμένον ἐρώτημα: «S'agirait-il ici du Constantin Xiphilin, originaire de Trébizonde, qui, d' abord moine au mont Athos (?), fut nommé patriarche par l' empereur Constantin X. Ducas le 2 Janvier 1064 [Muralt, Oriens Christianus II, 8]?—Προφανῶς συγχέεται ὁ Ἰωάννης Ξιφιλῖνος, ὁ κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἡμερομηνίαν ἐπὶ Κωνσταντίνου Δούκα πατριάρχης ἀναγορευθείς, πρὸς τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον, τὸν καὶ πρωτοπρόεδρον. Πρβλ. William Fischer, μν. ἔ. σ. 33 ὑποσημ. 6. E. Kurtz-Fr. Drexl, Michaelis Pselli scripta minora. Milano 1936. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ περιλαμβάνεται καὶ «χρυσόβουλλον.. σταλὲν πρὸς τὸν Ῥόμπερτον παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Δούκα». Ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ τούτῳ προσυπογράφεται καὶ ὁ ἡμέτερος Ξιφιλῖνος ὡς «Ἰωάννης ἐλάχιστος ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης». Τὸ χρυσόβουλλον συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ «μηνὶ αὐγούστῳ ἰνδ. ιβ' ἔτους ,σφπβ' [=1074]». Ὅρα Franz Dölger, Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565—1453. 2 Teil: Regesten von 1022—1204 [Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit. Herausgeg. von den Akademien der Wissenschaften in München und Wien. Reihe A: Regesten]. München und Berlin 1925 σ. 19 Nr. 1003. Αὐτόθι καὶ περαιτέρω βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω χρυσοβούλλου.

1. Ὁ Ἰωάννης Εὐχαΐτων ὀνομάζει τὴν Τραπεζοῦντα «ἐπίσημον» καὶ «μητρόπολιν ἔθνους οὐκ ἀνωνύμου» [Paulus de Lagarde, Johannis Euchaitorum σ. 210]. Βιβλιογραφία: Κλασσικὸν περὶ Τραπεζοῦντος ἔργον παραμένει μέχρι σήμερον ἀκόμη τὸ τοῦ Jacob Philipp Fallmerayer, Geschich-

ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἄσημοι. Διῆγον ἐν Τραπεζοῦντι βίον ταπεινὸν καὶ ἀφανῆ. Ἡ μήτηρ τοῦ Ξιφιλίνου, «ἡ μακρότερον τἀνδρὶ χρόνον ἐπιβιώσασα» καὶ εἰς γῆρας βαθὺ καταντήσασα, «διὰ τὴν ἐς τὸ καλὸν συντονίαν τοῖς πᾶσιν ἐγνωρίζετο»[1]. Ὁ πατὴρ καὶ ὁ πάππος του δὲν ἦσαν ἀμέμπτου διαγωγῆς[2]. Ὁ πατήρ του «ταχὺ τὴν ζωὴν» ἀφείς, ἐγκατέλιπε σύζυγον καὶ τέκνα ἄνευ εἰσοδημάτων ὑλικῶν ἢ ἄλλης τινὸς προστασίας. Οὕτως ἡ πᾶσα τῆς οἰκογενείας συντήρησις καὶ διατροφή, ὡς καὶ ἡ τῶν μικρῶν ὀρφανῶν ἐκπαίδευσις καὶ ἀνατροφή, περιῆλθεν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰς χεῖρας τῆς μητρὸς τοῦ Ξιφιλίνου. Πρῶτον μέλημα τῆς πτωχῆς χήρας ἦτο, ὅπως ἐκ τῶν ἐνόντων φροντίσῃ διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων της. Ὁ Ἰωάννης, ἴσως ὁ πρεσβύτερος τῶν ἄλλων, περατοῖ τὴν στοιχειώδη καὶ μεσαίαν παίδευσίν του ἐν Τραπεζοῦντι. Εὐφυὴς φύσει, ἅτε «νοῦν εὐτυχήσας ὀξὺν»[3] «ῥαδίως τοὺς τῆς παιδεύσεως λόγους ἐδέχετο, δεχομένης τῆς φύσεως ὁμαλῶς τὰ

te des Kaiserthums von Trapezunt. München 1827. Τοῦ αὐτοῦ, Original-Fragmente, Chroniken, Inschriften und andere Materialien zur Geschichte des Kaiserthums Trapezunt. München 1843/49. Τοῦ αὐτοῦ, Fragmente aus dem Orient. München 1845. Τοῦ αὐτοῦ, Νέα ὕλη περὶ Τραπεζοῦντος, ἐν Abhandl. d. Bayer. Akad. d. Wiss. 3 Kl. III. Abt. 3. München 1843. Ἐκλογὴ τῶν ἔργων του ὑπὸ Hans Feigl-Ernst Molden, Jacob Philipp Fallmerayer. Schriften und Tagebücher. In Auswahl herausgegeben und eingeleitet. München-Leipzig 1913 τ. I-II W. Fischer, Trapezunt und seine Bedeutung in der Geschichte. Zeitschrift f. allgem. Geschichte 3 [Stuttgart 1886] 13-39. Τοῦ αὐτοῦ, Trapezus in 11. und 12. Jahrhundert. Mitteilungen des Instituts f. österreich. Geschichtsforsch. 10 [1889] 177—207. Τρυφ. Ε. Εὐαγγελίδου, Ἱστορία τῆς Ποντικῆς Τραπεζοῦντος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς (756 π.Χ.—1897). Ἐν Ὀδησσῷ 1898. [Αὐτόθι καὶ παλαιοτέρα βιβλιογραφία]. William Miller, Trebizond, the last Greek empire. London 1926. F. I. Uspenskij, Očerki iz istorii Trapezuntskoj imperii [Σκίτσα ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος]. Leningrad. Izd. Akademii Nauk SSSR 1929 σ. 162 ἑ. [Πρβλ. κριτικὴν F. Epstein, Byzant. Zeitschrift 31 (1931) 101—102]. N. Bees, Sur quelques évêchés suffragants de la Metropole de Trébizonde [Traduit du grec par P. Graindor et H. Gregoire]. Byzantion I (1924) 117-137. Περισπούδαστον ἔργον περὶ τῆς Ἐκκλησίας Τραπεζοῦντος ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Χρύσανθος [Ἀρχεῖον Πόντου τ. 4 καὶ 5 (1936) 1—904] μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ πολυτίμων τοπογραφικῶν χαρτῶν. Αὐτόθι καὶ πλουσιωτάτη βιβλιογραφία.

1. Ψελλ. ἐπιτ. εἰς Ξιφ. παρὰ Σάθᾳ μν. β. IV, 425.

2. Ψελλ. ἀπολογία ὑπὲρ τοῦ νομοφύλακος παρὰ Σάθᾳ V, 182.

3. Αὐτόθι V, 194.

μαθήματα»[1]. Ἡ φιλομαθὴς διάθεσίς του, αὐξανομένη ὁσημέραι, ἐνέπνευσεν αὐτῷ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπιδοθῇ εἰς ἀνωτέραν καὶ εὐρυτέραν μόρφωσιν. Ζήλῳ λοιπὸν πρὸς τὰ γράμματα κινούμενος, ἔρχεται ἐπὶ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ III. Ἀργυροῦ [1028-1034] εἰς Κ)πολιν[2], ἔνθα καὶ ἐπιδίδεται εἰς τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν σπουδῶν του, τύχῃ ἀγαθῇ, οἰκειοῦται πρός τινας ἄλλους ὁμοϊδεάτας του καὶ ἐξ ἴσου φιλομαθεῖς, τοὺς Κωνσταντῖνον Ψελλόν, Ἰωάννην Εὐχαΐτων, Νικήταν Βυζάντιον, ὕστερον δὲ καὶ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Λειχούδην, πάντας ὕψιστα μετὰ ταῦτα καταλαβόντας κοινωνικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Ἅμα τῷ πέρατι τῶν σπουδῶν του ἐπιδίδεται μετὰ τοῦ φίλου του Ψελλοῦ εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος. Ὁ εὐφυέστατος Ψελλός, εἰκοσιπενταέτης μόλις ὤν, κατορθώνει νὰ προσληφθῇ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Μονομάχου [1042-1055], ὡς ἰδιαίτερος αὐτοκρατορικὸς γραμματεύς. Ἀλλὰ ὁ κοινῇ μετὰ τοῦ Ξιφιλίνου τὴν περὶ τοὺς λόγους ἐπιμέλειαν καὶ σπουδὴν ἄλλοτε ἀσκῶν συμπαθὴς Ψελλός, δὲν ἀνέχεται αὐτὸς μὲν ν' ἀπολαύῃ τῆς ὑψίστης ταύτης τιμῆς τοῦ ἐν τοῖς παλατίοις μετὰ πάσης μεγαλοπρεπείας διάγειν, ὁ δὲ φίλος του Ἰωάννης Ξιφιλῖνος νὰ στερῆται τῆς δόξης ταύτης[3]. Μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως τῶν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι καθηκόντων τοῦ Ψελλοῦ προσκαλεῖται ἐπισήμως καὶ ὁ Ξιφιλῖνος εἰς τὰ ἀνάκτορα. Εὐθὺς ὑψοῦται εἰς αὐτοκρατορικὸν δικαστὴν ἐν τῷ ἀπὸ τοῦ τόπου «ἐπὶ τοῦ Ἱπποδρόμου» ἢ «ἐς τὸν Ἱππόδρομον» καλουμένῳ ἀνωτάτῳ δικαστηρίῳ. Τὸ δικαστήριον τοῦτο ἀπετέλει εἶδός τι σημερινοῦ Ἀρείου Πάγου[4]. Ἐκτὸς τῆς θέσεως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ δικαστικοῦ, κατέλαβεν ἅμα ὁ Ξιφιλῖνος τὴν θέσιν τοῦ «ἐξάκτωρος»[5]. Ἐν ἔτει 1045, τῇ ἐπιδράσει

1. Αὐτόθι V, 186. 188.

2. Émile Renauld. Michel Psellos Chronographie. Paris 1926/28 τ. I, 32/52. W. Fischer μν. ἔ. σ. 5.

3. Ψελλ. ἐπιτ. εἰς Ξιφ. παρὰ Σάθᾳ IV, 431: «οὐδὲ γὰρ ἤνεγκα κοινῇ μετέχων ἐκείνῳ τῆς περὶ τοὺς λόγους ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς, ἐμὲ ἐν τοῖς βασιλείοις ὑψοῦσθαι, ἐκεῖνον δὲ ταύτης ἀπολελεῖφθαι τῆς χάριτος». Μιχαὴλ Ἀτταλ. [ἔκδ. Bonn] 92,15 ἑ.

4. Περὶ τοῦ δικαστηρίου τούτου, ὡς καὶ περὶ τοῦ «τοῦ βήλου» ὅρα C. E. Zach. v. Lingenthal, J. Gr. Rom.² Berlin 1896 1,44. W. Fischer σ. 8 ὑποσημ. 5.

5. Paulus de Lagarde, Johannis Euchaitorum 198 § 187, 8. Περὶ τοῦ «ἐξάκτωρος» ὅρα W. Fischer, μν. ἔ. σ. 8 ὑποσημ. 6.

τῆς περὶ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον Μονομάχον [1042—1054] ἐπιστημονικῆς ὁμηγύρεως, ἐπανιδρύεται ἡ περίφημος Ἀκαδημία, ἥτις μετὰ πολλὰς διαμάχας περὶ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ σκοποῦ, οὗτινος τὴν πραγμάτωσιν ὤφειλε νὰ ἐπιδιώκῃ, εἰς δύο μεγάλα τμήματα διαχωρίζεται: τὸ φιλοσοφικὸν καὶ τὸ νομικόν. Τοῦ πρώτου τὴν διεύθυνσιν ἀνέλαβεν ὁ φιλοσοφικώτατος Ψελλός, τοῦ δὲ δευτέρου ὁ νομομαθὴς Ξιφιλῖνος. Ὁ πρῶτος ἐτιτλοφορήθη «ὕπατος τῶν φιλοσόφων», ὁ δὲ δεύτερος «νομοφύλαξ». Ἐν τῷ νομικῷ τῆς Ἀκαδημίας τμήματι ἀνέπτυξεν ὁ Ξιφιλῖνος πολυμερῆ δρᾶσιν, διακριθεὶς ὡς ἄριστος νομοδιδάσκαλος. Ἕνεκα ὅμως ταπεινῶν διαβολῶν ἀνακαλοῦνται ὅ τε Ξιφιλῖνος καὶ ὁ Ψελλὸς εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἡ ἐν τοῖς ἀνακτόροις διαμονὴ ἀμφοτέρων καθίσταται ὁσημέραι ἐπὶ μᾶλλον στενόχωρος. Μάλιστα ἀφ' ὅτου καὶ ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς ἤρχισε νὰ τείνῃ εὐήκοον οὖς εἰς τὰ ἀπύλωτα στόματα τῶν χθαμαλῶν συκοφαντῶν, πολιτικὰ κυρίως ἀναμενόντων ὀφέλη ἐκ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν διανοουμένων τούτων αὐτοκρατορικῶν συμβούλων, ἡ ἐν τῇ αὐλῇ παραμονή των κατέστη τοῦτ' αὐτὸ ἀνυπόφορος. Ὁρκίζονται κρύφα ν' ἀπαρνηθῶσι διὰ παντὸς τὴν τύρβην τοῦ κόσμου διὰ τῆς εἰς ἐρημητήριόν τι ἀπομακρύνσεώς των. Ὁ Ξιφιλῖνος πρῶτος, βαρέως τετρωμένος ὑπὸ τῶν ἀδίκων κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεων, ἀναχωρεῖ τῶν ἀνακτόρων, ὁπόθεν ἐλθὼν ἐν ἔτει 1054 εἴς τινα ἐν Κ)πόλει Μονὴν λαμβάνει τὴν μοναχικὴν κουράν. Βραχὺ μετὰ ταῦτα ἀναχωρεῖ μακρὰν τοῦ κόσμου εἴς τινα ἐν τῷ περιφήμῳ Βιθυνικῷ ὄρει Ὀλύμπῳ Μονήν, ἔνθα ψυχῇ τε καὶ σώματι ἐπιδίδεται εἰς τὴν τοῦ πνεύματος ἄσκησιν. Ἐν ἔτει 1055, ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Μονομάχου [1042—1055], πραγματοποιεῖ τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ Ψελλός. Ὑπείκων καὶ οὗτος εἰς τὴν σκληρὰν τῶν περιστάσεων ὤθησιν, ἔρχεται εἰς τὸν αὐτὸν Ὄλυμπον, ὅπου καὶ ὁ φίλος του Ξιφιλῖνος εὑρίσκετο. Ἀλλ' ὁ μετὰ τὴν κουρὰν Μιχαὴλ μετονομασθεὶς Ψελλὸς δὲν δύναται ν' ἀποχωρισθῇ παντελῶς τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν. Ἡ ἄσκησις φαίνεται αὐτῷ βαρεῖα καὶ ἀκατόρθωτος. Ἐν τέλει ὁ κόσμος καὶ τὰ θέλγητρά του νικῶσιν καὶ ἕλκουσιν αὐτὸν ὀπίσω εἰς τὴν τύρβην τῆς πολυανθρώπου πρωτευούσης. Οὔτε αἱ τοῦ φίλου του Ξιφιλίνου παραινέσεις καὶ ἐπιπλήξεις, οὔτε αἱ τῶν λοιπῶν ἐν Ὀλύμπῳ μοναχῶν μομφαὶ καὶ ἐπιθέσεις δύνανται ν' ἀνακόψωσι τὴν ὁριστικῶς πλέον ληφθεῖσαν ἀπόφασίν του εἰς ἐπιστροφὴν ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁ εὐφυέστατος Ψελλός, σύρων μεθ' ἑαυτοῦ τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα καὶ ὡπλι-

σμένος ἤδη διὰ φαινομενικῆς μοναχικῆς καλοκαγαθίας, δὲν βραδύνει καὶ πάλιν ῥαγδαίως εἰς τὰ ὕψιστα πολιτικὰ ἀξιώματα ν' ἀνέλθῃ, ἀποκτήσας, ἐπὶ Μιχαὴλ Δούκα [1071—1078] κυρίως, δύναμιν πολιτικὴν τεραστίαν[1].

Ὁ Ξιφιλῖνος ὅμως μένει. Εἶναι κατὰ πολὺ ἰσχυρότερος τὴν θέλησιν ἀπὸ τοῦ κατὰ τὰ ἄλλα ἀσυγκρίτως ἀνωτέρου του Ψελλοῦ. Φύσει πρὸς τὴν ἄσκησιν ῥέπων, παραμένει ἐν Ὀλύμπῳ, ἔνθα σπανίαν αναλαμβάνει μεταξὺ τῶν συνασκητῶν του ἀσκητικὴν δρᾶσιν. Διὰ τῆς μορφώσεώς του ἑλκύει κατ' ἀρχὴν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἀπαιδεύτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μοναχῶν τοῦ Ὀλύμπου, διὰ δὲ τοῦ ἐναρέτου βίου του ἀποκτᾷ σὺν τῷ χρόνῳ τεραστίαν μεταξύ των ἐπιβολήν. Οὗτος ἀποβαίνει νῦν ὁ διδάσκαλος καὶ ἀναμορφωτής των. Ἡ καλῶς ἐννοουμένη ἄσκησις ἔγκειται κατὰ τὸν Ξιφιλῖνον οὐχὶ ἁπλῶς εἰς τὰς στερήσεις καὶ τοὺς κατὰ σάρκα ἀγῶνας, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν τοῦ πνεύματος κάθαρσιν καὶ ἐξευγένισιν καὶ ἐξύψωσιν, μέσα διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ὁποίας εἶναι σὺν τῇ πίστει καὶ ταπεινοφροσύνῃ, ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἔργων τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, ἡ ἐμβάθυνσις εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καθόλου νομοθεσίαν καὶ ἡ ἐν τοῖς πράγμασιν ἀπόδειξις καὶ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρετῶν τούτων διὰ τῆς οἰκειοθελοῦς καὶ ἀδιάστου ὑποταγῆς καὶ πειθαρχίας εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχάς[2]. Οὕτω λοιπὸν διῆγεν ἐν Ὀλύμπῳ ὁ Ξιφιλῖνος, διδάσκων καὶ πνευματικῶς οἰκοδομῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος διδασκόμενος καὶ καρπούμενος πνευματικῶς.

Μετὰ ἐννέα ἐτῶν περίπου ἐν Ὀλύμπῳ διαμονήν, ἀνακαλεῖται ὁ Ξιφιλῖνος εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1063, ἵνα αναλάβῃ τὰ ἡνία τῆς ὀρθοδοξίας ἀπὸ τοῦ ἐνδόξου τῆς Κ/πόλεως θρόνου, θανόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ προκατόχου καί ποτε φίλου του Κωνσταντίνου Λειχούδη [1059/63]. Ἑκὼν ἄκων ἐγκαταλείπει τὴν μοναχικὴν σκήτην τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐλθὼν εἰς Κ/πολιν ἀναδέχεται μεγαλοπρεπῶς τὴν πατριαρχικὴν μίτραν[3].

Ὡς πατριάρχης Κ)πόλεως ὁ Ξιφιλῖνος ἐπέδειξε πολυμερεστάτην δρᾶσιν. Ποιμενάρχης αὐστηρός, ἐζήτει πανταχοῦ μεθ' ὅλου τοῦ ἀσκη-

---

1. W. Fischer, μν. ἔ. σ. 44.

2. Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐξάγονται ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Ψελλοῦ ἐν τῷ πρὸς τὸν Ξιφιλῖνον ἐπιταφίῳ λόγῳ του: Σάθα, IV, 439—440 ἑ. Μιχαὴλ Ἀτταλ. [ἔκδ. Bonn] 92,15ἑ.

3. Ψελλ. ἐπιτ. εἰς Ξιφ. παρὰ Σάθᾳ IV, 447. Μιχαὴλ Ἀτταλ. [ἔκδ. Bonn.] 93,1 Σκυλ. [Ἔκδ. Bonn.] II, 658.

τικοῦ φανατισμοῦ του νὰ ἐπιβάλλῃ ἀρχὰς ὑγιεῖς καὶ αὐστηρῶς ἐκκλησιαστικάς. Τὸ πρώτιστον μέλημά του ἦτο ἡ ἐξύψωσις τοῦ ὑπ' αὐτὸν κλήρου εἰς ἐπίπεδον ἠθικῶς ἀνώτερον συνῳδὰ τῇ ὑψηλῇ καὶ ἰδιαζούσῃ κλήσει του. Τὸ ἄκαμπτον καὶ ἡ σκληρότης, μεθ' ἧς ἐπεζήτει τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἀρχῶν του, ἤγειραν τὴν μῆνιν καὶ τὸν χῶλον πολλῶν[1]. Ἀλλὰ παρὰ τὰς ἀντιδράσεις καὶ τοὺς ἀντιπερισπασμοὺς κατώρθωσε νὰ εἰσαγάγῃ ρυθμικωτέραν καὶ κανονικωτέραν ζωὴν ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν ἱερατικῶν τοῦ ὑπ' αὐτὸν κλήρου καθηκόντων. Ἡ δὲ βυζαντιακὴ Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἡμετέρου πατριάρχου Ἰωάννου Ξιφιλίνου, ᾐσθάνθη ἀληθῶς τὴν ἀπὸ μακροῦ ἤδη ἐλλείπουσαν δύναμιν καὶ ζωήν[2]. Ἐπίσης ὡς διδάσκαλος οὐδαμῶς ὑστέρησεν ὁ Ξιφιλῖνος. Ἀκολουθῶν τῷ εὐαγγελικῷ ῥήματι «ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν» [Ματθ.5,$_{19}$], ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν τοῦ ποιμνίου του διαφώτισιν καὶ τὴν διά τε τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων καθοδήγησιν τούτου εἰς τὸ πράττειν τὸ ἀγαθὸν καὶ χριστιανικῶς πολιτεύεσθαι[3].

Ἡ δρᾶσις ὅμως τοῦ Ξιφιλίνου ἐκτείνεται οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πεδίου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ κοινωνικῇ σφαίρᾳ. Τὸ πρόσωπόν του ἀπέβη πηγὴ ἐλέους καὶ βοηθείας. Οἱ ἀδικούμενοι, οἱ πάσχοντες, οἱ ὑπὸ ποικίλων στερήσεων καταπιεζόμενοι, οἱ συρόμενοι εἰς τὰ δικαστήρια διὰ τὴν πληρωμὴν ὀγκωδεστάτων καὶ ἐπαχθεστάτων φόρων, κατέφευγον πρὸς αὐτόν, μόνον ἱκανὸν νὰ ἐπέμβῃ μετὰ σθένους πρὸς τὰς ἀνωτάτας δικαστικὰς καὶ ἄλλας πολιτικὰς ἀρχάς, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐναντιοῦται, ἐφ' ὅσον διέβλεπεν ὅτι διὰ τοῦ ἠπίου τρόπου δὲν ἠδύνατο ν' ἀποσπάσῃ τὸ ὑπὲρ οὗ ἐπρέσβευεν αἶτημα[4]. Ὁ πνευματικὸς λοιπὸν ἀρχηγέτης καθίσταται νῦν ὁ συναντιλήπτωρ ἅμα καὶ βοηθὸς τῶν καταπιεζουσῶν τὸ ποίμνιόν του δυσχερῶν περιστάσεων.

---

[1] Ψελλ. ἐπιτ. εἰς Ξιφ. IV, 450.

[2] W. Fischer, μν. ἔ. σ. 27.

[3] Αὐτόθι IV, 451.

[4] Ψελλ. ἐπιτ. εἰς Ξιφ. παρὰ Σάθᾳ, IV, 449: «γίνεται γοῦν τοῖς μὲν εὐεργετημάτων πηγή, τοῖς δὲ βίου καθηγητὴς καὶ τοῖς μὲν τὰ ἀμφίβολα λύει, τοὺς δὲ δεσμεῖ τῷ πνεύματι, τοῖς μὲν εἰς νουθεσίαν καθίσταται βίου ὑψηλοτέρου καὶ κρείττονος, ὑπὲρ δὲ τῶν πρεσβεύει καὶ ὑπὲρ ἑτέρων παῤῥησιάζεται οὐ πρὸς ἄρχοντας μόνον καὶ τοὺς θρασυτέρους τῶν δικαστῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλέα παρ' οὗ τῆς ἀρχιερωσύνης ἠξίωται, μᾶλλον δὲ πρὸς αὐτὴν βεβίασται· καὶ γὰρ ἢ καὶ προσέκειτο τούτῳ ὡς πράῳ καὶ ἀγαθῷ βασιλεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀντέκειτο εἴ που αὐτὸν παρολισθαίνοντα ἴδοι τοῦ δέοντος».

Μετὰ τῆς ὑπὲρ τῶν πτωχῶν φροντίδος συνέδεεν ἅμα καὶ τὴν πρὸς τὴν τέχνην ἀγάπην, ἣν ἐπέδειξεν ὡς ἀνακαινιστὴς πλειόνων ἐκκλησιαστικῶν κτιρίων[1].

Μετὰ 11 ἐτῶν καὶ ἑπτὰ μηνῶν πατριαρχίαν [2 Ἰαν. 1064 - 2 Αὐγ. 1075] ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον εἷς τῶν ἐνδόξων πατριαρχῶν, τῶν λαμπρυνάντων τὸν οἰκουμενικὸν τῆς ὀρθοδοξίας θρόνον. Ἐπιτάφιον εἰς αὐτὸν ἀφιέρωσεν ὁ φίλος του Μιχαὴλ Ψελλός, ἐν ᾧ ζωηρῶς ἱστορεῖται ἡ πολυμερὴς δρᾶσις τοῦ Ξιφιλίνου[2].

Συγγράμματα: Ταῦτα διακρίνομεν εἰς νομικά, φιλοσοφικά, θεολογικὰ καὶ κανονικά.

α. Νομικά: Διεσώθησαν μόνον τὰ σχόλια εἰς τὰ Βασιλικὰ [παρὰ Heimbach, Basilicorum Libri LX. Lipsiae 1833/97 I. –VII. ἔνθ' ἀνωτ.].

β. Φιλοσοφικά: Ὁ Ψελλὸς ἐν τῷ πρὸς τὸν Ξιφιλῖνον ἐπιταφίῳ λόγῳ του ἀναφέρει ὅτι ἔγραψε «περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς», «περὶ τροφῆς», «περὶ ἀνθρώπων φύσεως», «περὶ ζῴων» καὶ «ἐπίγραμμα τῶν μετεώρων». Τὰ φιλοσοφικὰ ὅμως συγγράμματα τοῦ Ξιφιλίνου ἀπωλέσθησαν ἅπαντα. Ὁ Ξιφιλῖνος ἦτο ἀριστοτελικός, διὸ δριμέως ἀντετέθη πρὸς τὸν πλατωνίζοντα φίλον αὐτοῦ Μιχαὴλ Ψελλόν, πρὸς ὃν ὅμως δὲν ἠδύνατο καὶ ν' ἀντιπαραβληθῇ, ἅτε κατὰ πολὺ τούτου εἰς φιλοσοφίας λόγον ὑστερῶν.

γ. Θεολογικά: 1. Διδασκαλίαι, ἤτοι ἑρμηνεία τῶν κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκομένων εὐαγγελικῶν περικοπῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ [25 ἀνέκδοτοι ἑρμηνευτικαὶ διδασκαλίαι ἐκδοθήσονται ὑφ' ἡμῶν. Περὶ τοῦ ἔργου ἐγένετο ἐκτενὴς ἔρευνα ἀνωτέρω. Πρβλ. καὶ Εὐστρατιάδου, μν. ἔ.].

2. «Διήγησις θαυμάτων τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Εὐγενίου τοῦ Τραπεζουντίου, συγγραφεῖσα παρὰ Ἰωάννου τοῦ γεγονότος πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ξιφιλίνου» [Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Fontes historiae Trapezuntini. Petropoli 1897 σ. 33-51].

3. Συναξάριον τῶν ἐν Τραπεζοῦντι μαρτύρων Εὐγενίου, Κανδιδίου, Βαλεριανοῦ καὶ Ἀκύλα ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν ὑπὸ χφ. τῆς Χάλκης [πρβλ. Krumbacher-Σωτηριάδου, Ἱστορία τῆς βυζ. λογοτεχνίας. Ἐν Ἀθήναις 1897/1900 1,342. Ἐπίσης Byzantin. Zeitschrift

[1] Αὐτόθι

[2] Παρὰ Σάθᾳ, Μεσ. Βιβλ. IV, 421—462.

II [1893] 631. Εὑρίσκεται δὲ καὶ ἐν τοῖς κώδιξι Parisin. gr. 1467 s. XII.-XIV. fol. 334-346, Athon. gr. 3688 s. XV. fol. 39-45 κ.ἄ.].

δ. Κανονικά: 1. Δύο συνοδικὰ διατάγματα περὶ μνηστείας ὑπὸ ἡμερομηνίαν 26 Ἀπριλίου 1066 καὶ 19 Μαρτίου 1067 [Leunclavius, Jus Gr.-Rom. I, 211-214. Ῥάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα V, 51-54].

2. «Ψηφίσματος ἴσον τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κυρίου Ἰωάννου, πρός τινα μητροπολίτην, περὶ κεκωλυμένων γάμων, ἐκτεθέντος παρὰ Νικήτα διακόνου καὶ χαρτοφύλακος» [Leunclavius, Jus Gr.-Rom. II, 26. C.E. Zachariae v. Lingenthal, Jus Gr. Rom. III, 331. Ῥάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα V, 55]. Διὰ τοῦ ἐν λόγῳ ψηφίσματος ἀπαγορεύεται ὁ τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ ἐξ ἀγχιστείας γάμος κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν 2+5, γενόμενος δὲ τυχὸν καθίσταται ἄκυρος διὰ τὴν προκαλουμένην «σύγχυσιν τῶν ὀνομάτων». [Πρβλ. Jos. Zhishman, Das Eherecht der orientalischen Kirche. Wien 1864 σ. 344 ἑ.].

3. «Σημείωμα» πατριαρχικὸν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 16 Φεβρουαρίου 1065, ἀπαγορεῦον τοῖς κληρικοῖς ν' ἀναλαμβάνωσιν ὡς συνήγοροι ἐν δικαστηρίοις τὴν ὑποστήριξιν πολιτικῶν ἢ ἄλλων ὑποθέσεων [Leunclavius, Jus Gr.-Rom. I,214. C. E. Zachariae v. Lingenthal, Jus Gr.-Rom. I, 182 Ῥάλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα III, 349].

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΜΙΑΣ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

I.

AIF Λουκ. 12, 16—21.

»Εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην. ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου »εὐφόρησεν ἡ χώρα. καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων· τί ποιήσω, ὅτι »οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;

[Οὐδὲν φιλαργυρίας δεινότερον· οὐδὲν φιλοχρηματίας αἰνότερον· οἴκους γὰρ ὁλοκλήρους ἀνέτρεψε καὶ πόλεις ἐκ βάθρων κατέστρεψε καὶ πολέμους χαλεποὺς ἀνεῤῥίπισε καὶ ἀδελφοὺς κατ' ἀλλήλων ἐξέμηνε καὶ πατέρας κατὰ τέκνων ἐξεπολέμησε καὶ τὴν ἡμερωτάτην τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἐξεθηρίωσε καὶ μυρίους κινδύνους προυξένησε καὶ πρὸ τῶν κινδύνων τούτων τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν ἐλυμήνατο καὶ αἰσχρὰν ταύτην καὶ δυσειδῆ καὶ παντὸς ἔρημον ἀγαθοῦ ἀπειργάσατο. αὕτη τὸν ταύτῃ νοσοῦντα πλεονέκτην καὶ ἅρπαγα τίθησι καὶ οὐ μόνον τῆς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπολαύσεως καὶ τρυφῆς τοῦτον ἀποστερεῖ, ἀλλὰ καὶ τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παραδίδωσι καὶ εἰς τὴν γέενναν συνωθεῖ. διά τοι τοῦτο καὶ οἱ μὲν θύραθεν σοφοὶ ἀκρόπολιν τῶν κακῶν ταύτην ἐκάλεσαν, ὁ δὲ μακάριος Παῦλος πολλῷ κρεῖττον καὶ ἐμφαντικώτερον ῥίζαν πάντων ὠνόμασε τῶν κακῶν· πρὸς δὲ καὶ δευτέραν εἰδωλολατρείαν αὐτὴν ἀπεφήνατο, ὡς πείθουσαν χρήμασι πεποιθέναι καὶ μὴ τῇ εἰς Θεὸν ἐλπίδι θαῤῥεῖν· καὶ ὅτι, καθάπερ οἱ εἰδωλολάτραι τὰ κτίσματα σέβονται καὶ οὐ τὸν Θεόν, οὕτω καὶ ὁ φιλάργυρος τῷ χρυσῷ πείθεται καὶ οὐ τῷ

A fol. 117α—128β. I fol. 477β—489α. F fol. 600β—612β. Ὡς πρότυπον λαμβάνεται ὁ cod. I.

16—18 1 Τιμ. 6,10.

5 Κυριακῇ θ' τοῦ Λουκᾶ. Προοίμιον IFJ Κυριακῇ Γ' τοῦ Ματθαίου λθ. κεφ. μζ. A. 8—20 καὶ σ. 74 στίχ. 24—31 «καὶ τὴν ἡμερωτάτην... οὕτως ἔχουσαν» om. A καὶ μεταβαίνει εἰς ἄλλο κείμενον. Τό τε «προοίμιον» καὶ ἡ ἐπιγραφὴ Κυριακῇ θ' τοῦ Λουκᾶ κεφ. ρμθ (sic) περιέχεται ἐν A φ. 72β
11 τὸν ταύτῃ] ταύτην A 12 πλεονέκτην καὶ] πλεονέκτην δὲ A
16 πολλῶν A 19 οἱ om. A

Τὰ σήμερον ἡμῖν εἰς ἐξήγησιν προκείμενα ῥήματα ἑτέρας ἀκολουθίας ἐξέχεται· κεῖται γὰρ πρὸ αὐτῶν· «εἶπεν δέ τις αὐτῷ ἐκ τοῦ ὄχλου· διδάσκαλε, εἰπὲ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ᾿ ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ἄνθρωπε, τίς με κατέστησεν κριτὴν ἢ μεριστὴν ἐφ᾿ ὑμᾶς; εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς· ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ». διδάσκων γὰρ ἡμᾶς πῶς δεῖ καταφρονεῖν τῶν βιωτικῶν καὶ ὅτι οὐ δεῖ περισπᾶσθαι περὶ τὰ γήινα, ἀποπέμπεται τὸν προσκαλούμενον αὐτὸν εἰς τὸ τὴν πατρῴαν κληρονομίαν μερίσασθαι καί φησι· «τίς με κατέστησε κριτὴν ἢ μεριστὴν ἐφ᾿ ὑμᾶς;» τοὐτέστιν, ἵνα προσκαίρων πραγμάτων μεριστὴς γένωμαι οὐκ ἦλθον καὶ τὰς περὶ χρημάτων ἔριδας διαλύω, ἀλλ᾿ ἵνα ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ποιήσωμαι. ἐπεὶ γὰρ ἐκεῖνος, καταλιπὼν αἰτεῖν τὰ πρὸς ψυχικὴν σωτηρίαν συντείνοντα, ᾐτεῖτο τὰ μηδὲν χρησιμεύοντα καὶ περὶ γηίνων καὶ προσκαίρων πραγμάτων μεριστὴν αὐτὸν ἠξίου γενέσθαι, τούτου χάριν, ὡς ὀχληρὸν καὶ μηδὲν θέλοντα μαθεῖν τῶν δεόντων, ἀποπέμπεται. καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς ἡμερότητος. πείθει δὲ πάντως διὰ τούτου πάντας, τούς τε τότε καὶ νῦν ἀκούοντας, καταφρονεῖν τῶν γηίνων καὶ παρερχομένων καὶ μηδὲν ζητεῖν, ὃ μὴ πρὸς ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς ἀφορᾷ· μὴ φιλονεικοῦντας ἀδελφοῖς, εἴκοντας δὲ μᾶλλον αὐτοῖς, κἂν πλεονεκτεῖν βούλωνται. «ἀπὸ γὰρ τοῦ αἴροντος τὰ σά», φησί, «μὴ ἀπαίτει». διδάσκων οὖν ὁ Κύριος τὴν πλεονεξίαν ἐκφεύγειν—πλεονεξία δ᾿ ἐστί, τὸ ἐπέκεινά τι κεκτῆσθαι τῶν ἀναγκαίων καὶ ζωαρκῶν—φησίν, ὅτι

Χριστῷ· κἀκεῖνα διαπράττεται, ὅσα ὁ χρυσὸς ἐπιτάττει καὶ οὐχ ὅσα ὁ Θεὸς ἐγκελεύεται. σπουδάσωμεν οὖν, ἀγαπητοί, τὴν τοιαύτην νόσον ὡς ῥίζαν πάντων τῶν κακῶν πρόῤῥιζον ἐκτεμεῖν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ὡς ἄν, καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, πάντα τὰ ἐκ ταύτης φυόμενα δεινὰ διαδράσωμεν καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι διαφευξώμεθα κόλασιν. ταύτης γὰρ καὶ ὁ Κύριος τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀπαλλάξαι βουλόμενος καὶ εἰς τὴν προτέραν ἀποκαταστῆσαι εὐγένειαν, τὴν προκειμένην συνείρει παραβολήν, οὕτως ἔχουσαν:]

7—17 Θεοφ. Βουλγ. Migne P. G. 123, 884B ἑ. Πρβλ. Cramer, Catenae Graecorum Patrum in Novum Testamentum. Oxonii 1884 II,13—31.

10—11 τοὐτέστιν, οὐκ ἦλθον... γένωμαι A τῶν χρημάτων A 15 ἠξίου μεριστὴν αὐτὸν A 17 διὰ τούτων A 19 τῆς om. A 22 ἐξφεύγειν F

«οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστι», τουτέστιν οὐ συνεκτείνεται τὸ τῆς ζωῆς μέτρον τῇ περιουσίᾳ· οὐ γὰρ δὴ ὁ ἔχων πολλὰ ἤδη που καὶ εἰς μακρὸν ζήσεται, οὐδὲ σὺν τῇ προσθήκῃ τῶν χρημάτων καὶ προσθήκη ζωῆς ἐπεισέρχεται, οὐδὲ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου μακροζωία τις ἕπεται. τοῦτο δὲ λέγει ὁ Κύριος, τοὺς τῶν φιλοπλουτούντων ἀνατρέπων λογισμούς. ἐπειδὴ γὰρ οἱ πολλοὶ θησαυρίζουσι χρήματα, ἵνα τούτοις χρῶνται γηράσαντες, καὶ φιλόψυχοι καὶ φιλόζωοι γίνονται, ὡς ἐπὶ μακρὸν βιώσεσθαι μέλλοντες, ἄθλιε, φησί, καὶ ταλαίπωρε· μὴ γὰρ ἐκ τοῦ ἔχειν προσγενήσεταί σοι καὶ τὸ μακρόβιον; τί τοίνυν κακοπαθεῖς προδήλως ὑπὲρ τῆς ἀδήλου ἀπολαύσεως; ἄδηλον μὲν γὰρ εἴ γε φθάσῃς εἰς γῆρας, οὗ ἕνεκα θησαυρίζεις· πρόδηλον δ' ὅτι νῦν δαπανᾷ περὶ τὸν πορισμὸν τῶν χρημάτων.

Ταῦτα γοῦν εἰπὼν καὶ διδάξας ὅτι οὐ τῇ περισσείᾳ τῶν χρημάτων καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ζωὴ συμπαρεκτείνεται πρὸς βεβαίωσιν τούτων ἐπιφέρει παραβολὴν τοῖς ἤδη ῥηθεῖσι κατάλληλον. ἐπεὶ δὲ παραβολῆς ἐμνήσθημεν, φέρ' ἴδωμεν τίς ἡ διαφορὰ τῆς παραβολῆς κατὰ τὸν σκοτεινὸν λόγον καὶ τὰς τῶν λόγων στροφὰς καὶ τὰς τῶν σοφῶν ῥήσεις καὶ τὰ αἰνίγματα. παραβολὴ μὲν οὖν ἐστι λόγος ὁμοίωσιν ἐμφαίνων κατά τι δύο τινῶν πρὸς ἄλληλα· οἷόν ἐστι τό, «ἠγρύπνησα καὶ ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματος»· καὶ τό, «ἐγεννήθην ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ», ὁμοίωσίν τινα δεικνύει τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὰ εἰρημένα πτηνά. τὰ γάρ τοι στρουθία καὶ οἱ νυκτικόρακες, τὰς οἰκουμένας τῶν οἰκιῶν φεύγοντες, ταῖς ἐρήμοις καὶ καταλελειμμέναις οἰκίαις προστρέχουσι· τὰ γὰρ οἰκόπεδα ἐρείπιά τινες εἰρήκασιν. ὁ γοῦν Σωτὴρ καὶ αὐτὸς ἐν ἐρήμοις, φεύγων τὸν ὄχλον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐδίδασκεν· ἢ καὶ ἄλλως· παραβολή ἐστι λόγος ὡς περὶ γενομένου τινός, μὴ γεγονότος δέ.

Ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα παραβολαί εἰσι. σκοτεινοὶ δὲ λόγοι

13—15 Θεοφ. Βουλγ. Migne P. G. 123, 885B 19 Ψαλμ. 100,7 20 Ψαλμ. 101,6 27 Ματθ. 13,3. Λουκ. 8,5

5 ἔπαιται F λέγει] λέγεται F 11 δῆλον F 13 περὶ τῇ περισσείᾳ F 16 πρὸς τὸν A 20 ἐγενέθην A 21 τινα om. A 23 οἰκείων F 24 οἰκείαις F 27 post γεγονότος δέ addit A: δυναμένου δέ γενέσθαι. τροπικῶς δὲ παραβολή ἐστι δηλωτικὴ πραγμάτων... τῶν ἐν τῇ παραβολῇ λελεγμένων, ὡς τό, «ἐξῆλθεν ὁ σπείρων»· οὐ γὰρ γέγονε κατὰ λέξιν ὡς λέγομεν γεγονέναι τὰς τῆς ἱστορίας, πλὴν δυνατὸν γενέσθαι καὶ κατὰ τὸ ῥητόν.

εἰσὶν αἱ παρὰ τοῖς ἔξω λεγόμεναι ἀλληγορίαι, αἳ ἄλλο μέν τι δηλοῦσι διὰ τῆς λέξεως, ἄλλο δέ τι παριστῶσι κατὰ τὸν νοῦν· οἷόν ἐστι τό, «φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων»· ἐνταῦθα γὰρ τὰ ἄπειρα πλήθη ὕδατα λέγει διά τε τὸ ταραχῶδες αὐτῶν καὶ ἠχητικόν· λέγει οὖν ὡς ἤρκεσε καὶ μόνῃ τῇ φωνῇ τοὺς Ἀσσυρίους τροπώσασθαι. ὅτι δὲ ὕδατα λέγεται τὰ ἔθνη ἄκουε καὶ τοῦ Ἀββακούμ· «ἐπεβίβασας», φησί, «τοὺς ἵππους σου, ταράσσοντας ὕδατα πολλά»· ἐνταῦθα γὰρ τὰς τῶν ἐθνῶν ἀγέλας ὕδασι παρεικάζει· ἵππους γε μὴν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καλεῖ. καὶ σκόπει πῶς τὸ σχῆμα τῆς τροπῆς ὁ λόγος τετήρηκε· πρότερον χαλινοὺς ὀνομάσας, ἵππους ὕστερον ἐκάλεσεν, οἷς αὐτὸς ἐποχεῖται Χριστός, ἐνιζήσας ὥσπερ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν. ὅτι τοίνυν ἔμελλον παιδαγωγῆσαι πρὸς πίστιν οὐ μόνον τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τῶν ἑτέρων ἐθνῶν πλείστην τε ὅσην καὶ ἀμέτρητον πληθὺν ὁ προφήτης παρίστησι· θαλάσσῃ μὲν γὰρ ἀπεικάζει τὸν κόσμον, ὕδασι πολλοῖς δὲ τὰς τῶν ἐθνῶν ἀγέλας τὰς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν. ἵππους γε μήν, ὡς ἔφην, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ἐκάλεσεν, οἳ πᾶσαν περινοστοῦντες τὴν ὑπ᾽ οὐρανόν, μονονουχὶ ῥέγχοντας καὶ ἐνηρεμοῦντας τῇ πλάνῃ τῆς εἰδωλολατρείας ἐτάραττον. τεθορυβήκασι δὲ καλοῦντες εἰς δέος, ὡς εἰς κόλασιν βαδιουμένους καὶ τὴν διὰ πυρὸς δίκην ὑποστησομένους, εἰ μὴ μετανοεῖν ἕλοιντο καὶ τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς ἐπιγνῶναι Θεόν. οὐκοῦν τὸ ταραττόμενον ὕδωρ ἡ πληθύς ἐστιν ἡ κατὰ τὸν κόσμον· θαλάσσῃ γὰρ ὁ ἀνθρώπινος βίος παρέοικεν, ὅτι πολλὴ τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων ἡ τύρβη καὶ ἡ πρὸς τὸ ἄνω τε καὶ κάτω καὶ εἰς πᾶν ὁτιοῦν ἀνάχυσίς τε καὶ κίνησις, πολὺ δὲ τὸ ὕδωρ τὸ ταραττόμενον ὡς πρός γε τὸν Ἰσραήλ· οἱ μὲν γὰρ ἔθνος ἦσαν ἕν, τὰ δέ ἐστι παντὸς ἀριθμοῦ κρείττονα. καθόλου δὲ οἱ προφητικοὶ λόγοι σκοτεινοὶ καὶ συνεσκιασμένοι εἰσί.

Στροφαὶ δὲ λόγων αἱ ἐκ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἀντιθέσεις τυγχάνουσιν· οὐ καταδεχόμενοι γὰρ τὸ ἁπλοῦν τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας οἱ ἐκ τῆς διαλεκτικῆς πρὸς τὰς ἀντιλογίας ἠκονημένοι περιτρέπειν ἐπιχειροῦσι τὴν ἰσχὺν τῆς ἀληθείας τῇ πιθανολογίᾳ τῶν σοφισμάτων. στροφὰς δὲ λόγων οὐκ ἀφυῶς τινες ἐξειλήφασι

---

4 Ψαλμ. 28,3 7 Ἀββακ. 3,15

6 Ἀμβακοὺμ F ἀπεβίβασας F 7 τὰς om. F 9 πῶς om. F 11 ὅτι] ὅτε AF 14 γὰρ om. F 19 εἰμὶ F 20 ἐπιγνῶσι F 22 πραγμάτων] προβάτων(!) A 23 πρὸς] παρὰ F 24 πολὺ καὶ A

καὶ τὰ καλούμενα ὑπερβατά, οἷόν ἐστιν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· «τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ, ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως». εἶτα· «λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται». καὶ πάλιν· «ὅτι ἐσίγησα, ἐπαλαιώθη τὰ ὀστᾶ μου ἀπὸ τοῦ κράζειν με ὅλην τὴν ἡμέραν»· ἀναστρέψας γάρ τις οὕτως ἐρεῖ· «ὅτι ἐσίγησα ἀπὸ τοῦ κράζειν με ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐπαλαιώθη τὰ ὀστᾶ μου», ἵνα σημάνῃ τοῦτο· ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς πρὸς σὲ κραυγῆς καὶ δεήσεως καὶ αἰνέσεως ἐπαυσάμην, διὰ τοῦτο ἐξηράνθη τὰ ὀστᾶ μου· τότε γὰρ ὅτε ὕμνουν σου τὸ ὄνομα διὰ τῶν πράξεων, ὦ Θεέ, ἐλιπαίνετό μου τὰ ὀστᾶ· ὀστᾶ δέ μοι τὰς ψυχικὰς δυνάμεις ἐκλάμβανε.

Αἴνιγμα δὲ λόγος μετ᾽ ἐπικρύψεως, σημαίνων τὸ ἀληθὲς ἢ καὶ ἀπόῤῥητόν τι καὶ μυστικόν, ὥς τό· «ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ στόματος ἰσχυροῦ γλυκύ»· καὶ ἐν τοῖς Κριταῖς· «πορευόμενα ἐπορεύθησαν τὰ ξύλα τοῦ χρῖσαι ἐφ᾽ ἑαυτῶν βασιλέα». τίνα γὰρ τὰ τρία καρποφόρα ξύλα; ἡ συκῆ, ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, μὴ βουληθέντα βασιλεύειν τῶν οὐκ ἀξίων τῆς αὐτῶν βασιλείας ξύλων. καὶ τίς ἡ ἀκανθώδης ῥάμνος; «καὶ πῦρ ἐξ αὐτῆς ἀφεῖσα κατεσθίειν τὰς κέδρους τοῦ λιβάνου», τοῦ σοφοῦ ἐστιν εἰδέναι, ἀναφέροντος ταῦτα μὲν ἐπὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν δὲ ῥάμνον ἐπὶ τὸν ἀντικείμενον. ἔστι δὲ καὶ ἐν ταῖς Βασιλείαις αἴνιγμα τοιοῦτον· «ὁ καὶ ἐν τῷ λιβάνῳ ἀπέστειλε πρὸς τὴν κέδρον τὴν ἐν τῷ λιβάνῳ λέγων· δὸς τὴν θυγατέρα τῷ υἱῷ μου εἰς γυναῖκα». εὕροις δ᾽ ἂν καὶ ἐν τοῖς Προφήταις αἰνίγματα, ὡς ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ· «ὁ ἀετὸς ὁ μέγας, ὁ μεγαλοπτέρυγος· ὁ μακρὸς τῇ ἐκτάσει, πλήρης πτίλων» καὶ τὰ ἑξῆς.

Ῥήσεις δὲ σοφῶν εἰσιν οἱ ἔντεχνοι καὶ ποικίλοι λόγοι τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων, περὶ ὧν εἴρηται· «ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν»· καὶ τό, «ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν». ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ταῦτα πρὸς διάκρισιν παραβολῆς καὶ αἰνίγματος καὶ τῶν ἄλλων, ὧν ἀρτίως ἐμνήσθημεν, ἱκανῶς ὑμῖν διευκρίνηται, φέρε δὴ καὶ τὰ εὐαγγελικὰ ἐξετάσωμεν ῥήματα.

---

1 Ψαλμ. 44,5 2 Ψαλμ. 31,3 11 Κριτ. 14,14 12 Κριτ. 9,8 15 Κριτ. 9,14 19 IV. Βασιλ. 9 22 Ἰεζ. 17,3 25 1 Κορ. 3,19

1 καὶ τὰ om. F σου om. A 2 ἐν καρδίᾳ... εἶτα om. A 4—6 ἀναστρέψας... ὀστᾶ μου om. F 8 ὦ om. F 11 τοῦ om. A in marg. Σαμψών, Κριταὶ F 16 ἀφιεῖσα A σοφιστοῦ F 17 ἀναφαίροντος F 18 ἐν τοῖς Βασιλείοις F 19 ὁ καὶ] ὁ γὰρ F 22 ὁ αὐτὸς ὁ μέγας F 24 οἱ ἔντεχνοι λόγοι καὶ ποικίλοι A 26 σοφῶν καὶ τὴν σύνεσιν F

»Ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα· καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων· τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;

Ἀνόητον ἡμῖν ὑπογράφει τὸν πλούσιον καὶ ἄπληστόν τινα καὶ ἀκόρεστον. ὁ μὲν γὰρ Θεὸς τὰ ἑαυτοῦ ἐποίει καὶ τὴν οἰκείαν εὐσπλαγχνίαν ὑπέφαινεν· οὐ γὰρ ἓν γήδιον τοῦ πλουσίου, ἀλλὰ «πᾶσα» ἡ χώρα εὐφόρησεν, ἐπειδὴ ἡ τοῦ ἄρθρου προσθήκη τὸ καθόλου δηλοῖ· οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι εὐφόρησε «χώρα» τοῦ πλουσίου—οὕτως γὰρ ἂν μέρος τι τῆς χώρας ἐννοήσαιμεν—, ἀλλ' «ἡ» χώρα· ὥστε δείκνυσιν ὅτι ἅπασα εὐφόρησεν. ὥσπερ γάρ, ἐὰν εἴπω «ἄνθρωπος» τρέχει ἄνευ τοῦ ἄρθρου, τινὰ δηλῶ καὶ οὐ πάντα ἄνθρωπον, καὶ ἐὰν εἴπω ὅτι ὁ ἄνθρωπος ζῷον λογικόν ἐστι, ταὐτόν ἐστιν ὡς ἂν εἰ ἔλεγον «πᾶς ἄνθρωπος» λογικὸν ζῷόν ἐστι, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐν τῷ εἰπεῖν «ἡ χώρα» μετὰ τοῦ ἄρθρου τὴν ἅπασαν δηλοῖ γῆν. ὁ μὲν οὖν Θεὸς τὰ ἑαυτοῦ ἐνεδείξατο δι' οἰκείαν ἀγαθότητα· ὁ δὲ οὕτως ἦν περὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἄκαρπος, ὥστε πρὶν ἢ λαβεῖν συνεῖχε καὶ πρὶν ἢ συνάξαι τοὺς καρποὺς ἀπετίθει. οὔπω εἶχε καὶ τοῖς ἐνδεέσιν ἐβάσκανεν. οὐκ ἐμνήσθη τῆς κοινῆς φύσεως· οὐχ ἡγήσατο δέον τὸ περισσεύειν καταμερίσαι τοῖς χρήζουσιν. αἱ ἀποθῆκαι διεῤῥήγνυντο τῷ πλήθει τῶν ἀποκειμένων στενοχωρούμεναι, ἡ δὲ μισάνθρωπος αὐτοῦ καρδία οὐκ ἐνεπίμπλατο, ἀλλ' ἀεὶ τὰ νέα τοῖς παλαιοῖς προστιθεὶς καὶ ταῖς κατ' ἔτος εὐκαρπίαις τὴν εὐπορίαν προσαύξων, κόρον οὐκ ἐλάμβανε· τὰ μὲν παλαιὰ κατέχων διὰ μισανθρωπίαν, τὰ δὲ νέα προσθεὶς διὰ πλεονεξίαν, καίτοι μὴ ἐξαρκῶν ταῦτα διὰ τὸ πλῆθος ὑποδέχεσθαι. διὸ καὶ εἰς ἀμηχανίαν ἐμπεπτωκώς, «τί ποιήσω», φησίν, «ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;» ἄνθρωπον δὲ ἀκούων τὸν πλούσιον, σάρκινόν μοι νόει καὶ ὅλον ἐμπαθῆ καὶ κάτω ῥέποντα. ἔστι γάρ τι καὶ τοιοῦτον ἐν τῇ Γραφῇ σημαινόμενον, ὡς τό, «υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκάρδιοι;» καί, «ἐγὼ εἶπα, Θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες· ὑμεῖς δὲ ὡς ἄν-

---

3–5 Θεοφ. Βούλγ. Migne P. G. 123,885C 15—17 Θεοφ. Βουλγ. Migne P. G. 123,885C 28 Ψαλμ. 4,2 29 Ψαλμ. 81,6

3 τὸν om. A 7 τοῦ om. A 8 τῆς om. A δείκνυσθαι A 9 post εὐφόρησεν addit A: ἐπειδὴ ἡ τοῦ ἄρθρου προσθήκη τὸ καθόλου δηλοῖ 10 κἂν δὲ A 11 λογικὸν ζῷον A 14 δι' οἰκείαν, ὡς εἴπομεν A 15 πρὶν ἢ] πρινὴ F 17 κοινῆς] καινῆς F 19 τῷ πλήθει om. A 20 ἐνεμπίμπλαντο F 27 γάρ τοι F τῇ om. F.

θρωποι ἀποθνήσκετε καὶ ὡς εἷς τῶν ἀνθρώπων πίπτετε». ὅρα δέ μοι πῶς καὶ πρὸ τῆς εὐφορίας πλούσιος ἦν· ὁ γὰρ πανάγαθος Θεός, καίπερ εἰδὼς τὸ ἀκοινώνητον αὐτοῦ καὶ ἄσπλαγχνον, οὐκ ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τῇ ἀγνωμοσύνῃ τοῦ τρόπου κατέκρινεν, ἀλλ' ἀεὶ τῷ προϋπάρχοντι πλούτῳ πλοῦτον ἕτερον προσετίθει αὐτῷ, εἴ πως ποτὲ κόρον ἐμποιήσας τῇ τούτου ψυχῇ πρὸς τὸ μεταδοτικὸν καὶ φιλάνθρωπον αὐτὸν ἐκκαλέσαιτο. τοιοῦτος γὰρ ὁ πανοικτίρμων Θεός. μέχρι τέλους ἐπιμένει πάντας εὐεργετῶν καὶ ἀναμένων τὴν ἑκάστου διόρθωσιν. κἂν ἐστί τις πονηρὸς καὶ ἔλαβέ τινα δωρεὰν ἀπ' αὐτοῦ, οὐκ ἀφαιρεῖται ταύτην διὰ τὴν πονηρίαν αὐτοῦ. διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα εὐφορεῖ ἡ τοῦ πλουσίου χώρα, καίτοι μηδὲν ἀγαθὸν ἐκ τῆς εὐφορίας ποιήσειν μέλλοντος. τί δήποτε; ἵνα τὴν οἰκείαν ἐπιδείξῃ χρηστότητα ἤ τῇ δαψιλείᾳ τῶν δωρεῶν κόρον ἐμποιήσῃ τῷ ἀκορέστῳ καὶ πρὸς συμπάθειαν τὸν ἀσυμπαθῆ, ὡς εἴπομεν, ἐκκαλέσηται, ἢ τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ ἀπελέγξῃ καὶ πᾶσι καταφανῆ κατεργάσηται. διττῶς γὰρ αἱ δοκιμαὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐπάγονται, ὥς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, ἢ διὰ δυσπραγίας ἢ εὐπραγίας. αἱ μὲν γὰρ θλίψεις βασανίζουσαι τὰς καρδίας, ὥσπερ χρυσὸν ἐν καμίνῳ διὰ τῆς ὑπομονῆς τὸ δόκιμον αὐτῶν ἀπελέγχουσιν, αἱ δὲ εὐθηνίαι τοῦ βίου, ἀντὶ πειρατηρίου τοῖς πολλοῖς γινόμεναι, τὴν ἀχάριστον αὐτῶν γνώμην δήλην τιθέασιν. ὁμοίως γάρ ἐστι χαλεπόν ἔν τε συμφοραῖς καὶ περιστάσεσιν ἀταπείνωτον ἔχειν τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς καὶ ταῖς τοῦ βίου περιφανείαις μὴ πρὸς ὕβριν καὶ ἀλαζονείαν ἐκπεσεῖν. παράδειγμα δὲ τοῦ πρώτου εἴδους τῶν πειρασμῶν ὁ γενναῖος Ἰώβ, ὃς πᾶσαν τὴν τοῦ διαβόλου βιαίαν ἐπίθεσιν οὕτω στεῤῥῶς καὶ ἀτρέπτως ὑπήνεγκεν, ὡς λαμπρότερος ἐκ τῶν πειρασμῶν ἀναφανῆναι καὶ δοκιμώτερος, τοῦ δὲ δευτέρου αὐτὸς οὗτος ὁ νῦν προκείμενος πλούσιος. παρατηρητέον δὲ κἀνταῦθα πῶς ἀνώνυμος καὶ οὗτος εἰσάγεται καθάπερ κἀκεῖνος, ὃς «πορφύραν καὶ βύσσον ἐνεδιδύσκετο, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς»· ἄγνωστοι γὰρ ἀεὶ καὶ ἀνώνυμοι παρὰ τῷ Θεῷ οἱ ἀσυμπαθεῖς τε καὶ ἄσπλαγχνοι. ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἀγαθός μᾶλλον δὲ αὐτοαγαθότης καὶ παντὸς ἀγαθοῦ παροχεύς τε καὶ αἴ-

---

16 Μεγ. Βασιλ., Ὁμιλ. εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου· «Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομήσω» ἐν Migne, P. G. 31,261
17 Σοφ. Σαλομ. 3,6 Ἰακ. 1,3 21 Ῥωμ. 5,4

1 ἀποθνήσκεται F ἀνθρώπων] ἀρχόντων F μοι om. A 3 τῇ om. A 7 τοιοῦτον F 8 τις om. F 9 οὐκ] καὶ F 15 κατεργάσηται om. A 23 δὲ om. A 27 ἀνωνύμως F οὗτος] ἐκεῖνος F 30 ὁ ἀγαθὸς Θεὸς F

τιος, ἡ δὲ κακία καὶ πονηρία ἐναντία τῇ ἀγαθότητι καὶ διὰ τοῦτο ἀσύμβατος ταύτῃ καὶ διεστηκυῖα παντάπασιν, εἰκότως καὶ ὁ ταύτης ἐργάτης ἄγνωστος τῷ Θεῷ καὶ ἀνώνυμος.

«Εὐφόρησεν ἡ χώρα». οὐ τὴν γεωργίαν σκηπτὸς παρηνώχλησεν· οὐκ ἐμβολαὶ χαλάζης διέφθειραν καλάμην σίτου συντρίβουσαι καὶ τὸν στάχυν πατάσσουσαι καὶ κληματίδας ἀμπέλου μαστίζουσαι· οὐ βροῦχος, οὐκ ἐρυσίβη τοὺς καρποὺς ἐλυμήνατο· οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐκ γῆς ἐπελθὸν τοὺς ἐπὶ ταῖς γεωπονίαις ἱδρῶτας ἀχρείους ἀπέδειξεν, ἀλλὰ πάντα, Θεοῦ προστάξαντος, παρεσκεύασεν ἐπιτηδειότατα γῆς, ὄμβρων σύμμετρος φορά, ἀέρος κατάστασις εὔκρατος, ἡλίου θάλψις τὸ εὔκαρπον ἔχουσα, τἆλλα πάντα, οἷς τὰ γεώργια πληθύνεσθαι πέφυκε καὶ γεωργῶν εὐθηνίαν ἔχουσι κάματοι.

Καὶ τὰ μὲν παρὰ Θεοῦ τοιαῦτα· τὰ δὲ παρὰ τοῦ πλουσίου οἷα; ἤθους πικρότης· τρόπου σκληρότης· τὸ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ἀκοινώνητον. ἔνθεν τοι καὶ τὰ νέα τοῖς παλαιοῖς ἀεὶ προστιθεὶς καὶ μὴ συμμεριστὰς τῶν περιττῶν τοὺς δεομένους ποιούμενος, εἰς τὴν ἀδιέξοδον ταύτην ἀμηχανίαν ἐνέπιπτε· «τὶ ποιήσω»; φεῦ τῆς ἀπληστίας! ἡ χώρα τριβόλους οὐκ ἤνεγκε καὶ οὗτος ἀκάνθας φροντίδων ἐβλάστησεν· ἐκείνη λαμπρὰ προσέφερε δράγματα καὶ οὗτος ἀνήνυτα διελογίζετο πράγματα· ἐκείνη εὐφόρει καὶ οὗτος ἠπόρει, λέγων· «τὶ ποιήσω»; τίς οὐκ ἂν ἐλεήσοι τὸν οὕτως ὑπὸ φροντίδων πολιορκούμενον καὶ λογισμοῖς ἀτόποις βαλλόμενον; δείλαιος τῆς εὐφορίας, ἐλεεινὸς τῶν παρόντων ἀγαθῶν, ἐλεεινότερος τῶν προσδοκωμένων. οὐ προσόδους αὐτῷ φέρει ἡ γῆ, ἀλλὰ στεναγμοὺς φύει· οὐ καρπῶν εὐπορίαν συνάγει, ἀλλὰ φροντίδας καὶ λύπας καὶ ἀμηχανίαν δεινήν· ὅμοια τῷ πένητι καὶ οὗτος ἀπολοφύρεται καὶ τοιαύτας ἀφίησι φωνάς, οἵας καὶ ὁ διὰ πενίαν στενοχωρούμενος· «τὶ ποιήσω»; οὐκ ἔχω πῶς τραφήσομαι καὶ πῶς ἐνδύσομαι· πῶς τὴν γυναῖκα καὶ τὰ φίλτατα διαθήσομαι. ὅρα οὖν τίνας οἱ πλούσιοι καρποῦνται τὰς ἡδονάς· λύπας ἑαυτοῖς ἐκ τῶν χρημάτων συνάγουσιν. ἀγαθῶν ὄντων πολλῶν μυρίαις φροντίσι συντήκονται καὶ ὑπ᾽

26—31 Θεοφ. Βουλγ. Migne P. G. 123,885C

5 ἐμβολὴ F 6 βροῦλος F 9—10 post προστάξαντος addit A ὥσπερ ἐκ συνθήματος εἰς ἓν συνελθόντα, τὴν εὐετηρίαν τῇ χώσᾳ πολλὰ τῆς γῆς A 10 ὄμβρος F 20 καὶ οὗτος ἀνήνυτα διελογίζετο πράγματα] καὶ οὗτος ἀνήνυτον διελογίζετο πραγμάτων A 25 εὐφορίαν AF in margine: εὐπορίαν A 29 διαθέσομαι F τινὰς F

ἀπορίας πολλῆς συνεχόμενοι, δυσφοροῦσι καὶ ἄχθονται. πόθεν οὖν τις ἕξει τὰς ἡδονάς, εἰ μὴ πλοῦτος δοῦναι ταύτας δυνήσεται, ὅς μᾶλλον εἰς ἀπορίας πολλὰς κατατείνει τὸν ἄνθρωπον; «τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου»; καλή γε ἡ τοῦ πλουσίου ἀνάπαυσις. εἴ γε καὶ ὁ πένης φησὶν «τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω», τί τοίνυν πλείω συνάγομεν ἐκ τοῦ μὴ πλείω συνάγειν; ἀνάπαυσιν μὲν γὰρ οὐ κερδαίνομεν· καὶ δῆλον ἀπὸ τῶν φροντίδων· ἁμαρτιῶν δὲ ὅτι μόνον πλῆθος ἑαυτοῖς ἐπισωρεύομεν. ἀλλ'ὦ πλούσιε, ζητῶν καθ'ἑαυτὸν τὶ ποιήσεις, κακὸν παραλαμβάνεις τὸν σύμβουλον καὶ ἀλόγιστον. τί γὰρ ἑαυτῷ συμβούλῳ ἄφρονι κέχρησαι; δεῦρο δή μοι συμβούλους τοὺς προφήτας παράλαβε καὶ ἐρεῖ σοι ἔνθεν μὲν ὁ θεῖος Δαυΐδ· «μακάριος ὁ συνιὼν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα» καί, «χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτείρων καὶ κιχρῶν»· ἔνθεν δὲ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας· «πτωχοὺς ἀστέγους εἰσάγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου». ζητεῖς ὅπου συνάξεις τοὺς καρπούς; ἐγώ σοι δείξω ἀσφαλεῖς ἀποθήκας· τὰς τῶν πενήτων γαστέρας φημί, πολλὰ δυναμένων χωρεῖν, καὶ ἀκαταλύτους καὶ ἀφθάρτους· οὐράνιαι γάρ εἰσι καὶ θεῖαι, εἴ περ ὁ τρέφων πένητα, Θεὸν τρέφει. οὐκ ἐγώ σοι τοῦτο λέγω, ἀλλ' ὁ προφήτης· «ἐσκόρπισε γάρ, φησίν, ἔδωκε τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα». οἷον δὲ καὶ τὸ τοῦ ἄφρονος ῥῆμα· «ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου»; ὢ τῆς ἀνοίας! οὐκ ἐνόμιζεν ἔχειν ταῦτα ἐκ Θεοῦ· οὐ γὰρ ὡς Θεοῦ οἰκονόμος περὶ ταῦτα διέκειτο, ἀλλ' οἰκείων πόνων ταῦτα γεννήματα ᾤετο. διὸ καὶ ἑαυτῷ ταῦτα σφετεριζόμενος, «τὰ γεννήματά μου καὶ τοὺς καρπούς μου καὶ τὰ ἀγαθά μου» ἔλεγεν· οὐδένα γάρ, φησίν, ἔχω κοινωνόν. Οὐκ ἀγνοῶ δὲ ὡς καὶ τὰ κατὰ τὸν πλούσιον τοῦτον, οὗπερ ἡ χώρα εὐφόρησε, τοῖς πρὸ ἡμῶν ἠλληγόρηται, πλὴν ἐπιπολαίως πως καὶ διὰ βραχέων τῆς ἀναγωγῆς ἐξελάβοντο. φέρε οὖν ἡμεῖς, ὡς οἷόν τε, ἐκτεῖναι τὴν ἀναγωγὴν πειρασώμεθα. εἰ δέ που καὶ κατά τι τὸν λόγον ἐκβιασώμεθα, θαυμαστὸν οὐδέν· οὐδὲ γὰρ πάντα ἀναγαγεῖν δυνατόν.

«Ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα». πλούσιος μὲν

---

11 Ψαλμ. 40,1 **13** Ἡσ. 58,7 **17** Ψαλμ. 111,9. 2 Κορ. 9,9 **19-24** Θεοφ. Βουλγ. Migne P.G. 123,888A

1 ἄχθουσι F τις om. F 2 πλοῦτος ταύτας δοῦναι A 4 μου om. A 5 post οὐκ ἔχω addit A: καὶ ὁ πλούσιος «τί ποιήσω ὅτι οὐκ ἔχω» 7 μόνον πλῆθος om. A 9 ἄφρονι] καὶ ἄφρονι A 15 ἀκαταλύτως καὶ ἀφθάρτως A 20 ἔχειν ταῦτα om. A οὐ γάρ] ἢ γὰρ AF 22 αὐτῷ F 26 ἐξελάβωμεν F 27 καὶ om. F.

οὖν ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἄλλος τις νοηθείη ἂν τοῖς τῆς ἀναγωγῆς τρόποις ἢ ὁ ἰουδαϊκὸς λαός· οὗτος γὰρ καὶ νόμον ἔλαβε παρὰ Θεοῦ τὸν γραπτὸν καὶ διδασκάλους πολλοὺς καὶ πόλιν ἁγίαν καὶ ὀχυρὰν εὐτύχησεν, ἀλλὰ καὶ χρῖσμα καὶ προφητείαν καὶ ἐπαγγελίαν. τί μοι λέγω ; καὶ βασιλείαν καὶ κράτος ἐθνῶν. τούτου εὐφόρησεν ἡ χώρα, τοὐτέστιν ἡ συναγωγὴ ἢ ἡ πόλις Σιών, ἡ ἁγία καλουμένη. εὐφόρησε δὲ πῶς; μεγάλους ἄνδρας ἔχουσα καὶ ἐκλεκτοὺς τῷ Θεῷ καὶ θεοφιλεῖς καὶ κατὰ καιροὺς τοιούτοις καρποῖς θάλλουσα· ἐννόει μοι Μωσέα, Ἀαρών, Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ, τοὺς Κριτάς, τὸν Δαυΐδ, τὸν Σαλομῶντα· ἁπλῶς τοὺς ἀγαθοὺς τῶν βασιλέων, τοὺς προφήτας. ὅρα δὲ πῶς εἶπε «τινὸς» ἀορίστως καὶ οὐχὶ ἐξ ὀνόματος, ὅτι παρὰ τῷ Θεῷ ἤδη ἀπόβλητος ἦν ὁ ἰουδαϊκος λαὸς καὶ οὐχὶ ἄξιος μνημονεύεσθαι. οὗτος οὖν ὁ μωρὸς λαὸς καὶ ἀνόητος, ἐπεὶ βαρύς τις ἐδόκει καὶ φορτικὸς αὐτῷ πᾶς προφήτης ἐλέγχων, παιδεύων, νουθετῶν, «διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ», τοὐτέστιν οὐκ ἐδέχετο τὰς συμβουλὰς τῶν θεαρέστων ἐκείνων ἀνδρῶν· οὐκ ἐπείθετο τοῖς λόγοις τῶν προφητῶν, οὐδὲ τῆς σοφῆς ἐκείνης παραινέσεως ἤκουε, λεγούσης· «ἔλεγχε σοφὸν καὶ ἀγαπήσει σε», ἀλλὰ μᾶλλον ἐβουλεύοντο τοὺς προφήτας ἀνελεῖν, λέγοντες· «ἀνέλωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστός ἐστιν». οὗτοι γὰρ ἦσαν οἱ κωλύοντες αὐτὸν χρῆσθαι ταῖς καθ' ἡδονὴν αὐτοῦ πράξεσιν· οὗτοι ἀπέτρεπον συνάγειν τοὺς καρποὺς αὐτῶν καὶ ἀποτιθέναι καὶ συγκλείειν ἑαυτοῖς μόνοις τὰ γεννήματα τῆς γῆς, πῇ μὲν λέγοντες «ὁ τιμιουλκῶν σῖτον δημοκατάρατος», πῇ δὲ «οὐαὶ οἱ λέγοντες πότε διελεύσεται ὁ μὴν καὶ ἐμπολήσομεν καὶ τὰ Σάββατα καὶ ἀνοίξομεν θησαυρούς». οὗτοι οὖν, μὴ δυνάμενοι χρῆσθαι τῷ σκοπῷ αὐτῶν ἀκωλύτως καὶ πλεονεκτεῖν καὶ τοὺς πένητας ἀδικεῖν καὶ συνάγειν πάντα εἰς τὴν ἑαυτῶν σαγήνην, ἐβουλεύοντο τὰς ἀποθήκας καθελεῖν, ἃς εἶχον· τῷ ὄντι γὰρ ἀποθῆκαι θείων ῥημάτων καὶ πράξεων ἀγαθῶν ἦσαν οἱ προφῆται. ἐρεῖς δὲ τάχα καρποὺς καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν τὰς πονηράς· ὁ μὲν γὰρ πονηρὸς λογισμὸς καὶ ἡ κακίστη ἐνθύ-

---

17 Παροιμ. 7,8 Ἡσ. 3,10 22 Παροιμ. 11,26. Πρβλ. Λεξ. «Ἡ Σούδα» [Περὶ τοῦ ὀρθοῦ τίτλου ὅρα Fr. Dölger, Der Titel des sog. Suidaslexikons. München 1936. Sitzungsberichte d. Bayer. Ak. d. Wiss. Philos.—histor. Abt. Jahrg. 1936, Heft 6] ἐν λέξει «τιμιουλκῶν» ἔκδ. Ada Adler IV, 556 Ἀμμὼς 8,5.

1 τοῖς τοῖς ἀναγωγοῖς AF 2 ὁ ἰουδαϊκὸς] ἰουδαϊκὸς F 6 ἡ ἁγία] ἢ ἁγία A 18 ἀναιλεῖν F 19 αὐτοὺς F 21 ἀποτιθῆναι A 23 ἐμπολήσομεν om. A 24 καὶ ἀνοίξομεν] ἀνοίξομεν F.

μησις, σπόρῳ τινὶ ἐοίκασι. τὰ δὲ ἔργα καὶ τὰ τούτων ἀποτελέσματα, καρποῖς. σκόπει δὲ ὅτι καλῶς εἴρηται «τοὺς καρπούς μου»· τῷ ὄντι γὰρ τὰ πονηρὰ καὶ ἀποτρόπαια ἔργα, καρποί εἰσι τῶν ποιούντων αὐτά· τὰ δὲ ἀγαθά, καρποὶ Θεοῦ, ὅτι καὶ ἐκ Θεοῦ τὰς ἀφορμὰς ἔχουσιν. ἀλλ' ἴδωμεν καὶ τὰ ἑξῆς καὶ τῶν διανοημάτων τοῦ πλουσίου καταγνωσόμεθα.

»Καὶ εἶπε· τοῦτο ποιήσω· καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας »οἰκοδομήσω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γεννήματά μου καὶ τὰ ἀγα- »θά μου.

Ἀπορῶ τί πρότερον κατηγορήσω τοῦ ἀνθρώπου τούτου. πότερον, τὸ ἀκοινώνητον καὶ ἀμετάδοτον, ἢ τὸ ἀνόητον ἢ τὸ ἄπληστον καὶ ἀκόρεστον ; πᾶσι γὰρ τοῖς τοιούτοις κατέχεται πάθεσιν. ὄντως ἡ φιλαργυρία μάταιόν τι πρᾶγμα καὶ ἀσυλλόγιστον πέφυκε. «καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω». καλὴ ἡ συμβουλή, ἀξία σοι τοῦ φρονήματος. ἐὰν δὲ πλέον εἰς τὸ μέλλον εὐφορήσῃ ἡ χώρα καὶ πάλιν καθαιρήσεις καὶ πάλιν οἰκοδομήσεις. καὶ πότε παυθῇς τῆς οἰκοδομίας, ἄνθρωπε ; ἀλλ' ὄντως καλῶς ποιεῖς καθαιρῶν τὰ καθαιρέσεως ἄξια καὶ τὰς ἀποθήκας σου καταβάλλων εἰς ἔδαφος, ὥσπερ ἐπεισελθών τις πολέμιος. ἀλλὰ «μείζονας οἰκοδομήσω», φησίν. ἄδηλον εἰ μὴ καθῃρημένας παραδώσεις τοῖς μετὰ σέ. τί οἶδας ἐάν, ἐν ὅσῳ οἰκοδομεῖς σύ, ἐπελθὼν ὁ θάνατος, κενὰς τὰς ἐλπίδας ἐλέγξειε ; «καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα». ὢ τῆς ἀπηνείας καὶ τῆς ὠμότητος ! ταῖς χρείαις τῶν πτωχῶν ἐπιτίθεται. ἀναμένει σιτοδείαν, ἵν' ἀνοίξῃ σιτοδοχεῖα. τίνος γὰρ ἕνεκε καὶ ζητεῖ καθαιρεῖν καὶ οἰκοδομεῖν καὶ εὐρυτέρας ἀποθήκας ποιεῖν, ἢ πάντως διὰ προσθήκην χρυσοῦ ; λιμὸν γενέσθαι ἐκδέχεται καὶ δι' εὐπορίαν ἰδίαν κοινὴν ἰδεῖν ἐπείγεται ἔνδειαν. ἀλλ' ὦ μιαρώτατε, ἄκουε τῆς Γραφῆς, λεγούσης· «ὁ τιμιουλκῶν σῖτον, δημοκατάρατος». ὥστε οὐκ ἐχρῆν σε συμφορῶν ἀνθρωπίνων κάπηλον γίνεσθαι, οὐδὲ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ποιεῖν περιουσίας χρημάτων ὑπόθεσιν. «τὰ γεννή-

---

13-15 Θεοφ. Βουλγ. Migne, P. G. 123, 885D 27 Παροιμ. 11,26

1 τὰ τούτων] τούτων F 2 σκόπει δὲ om. A 3 τὰ πονηρὰ] πονηρὰ F 5 ἀλλ' ἴδωμεν] ἀλλὰ γὰρ ἴδωμεν A 13 τι om. F 15 δὲ om. F 16 καὶ πάλιν] πάλιν F 16 οἰκοδομίας] οἰκοδομῆς A] οἰκονομίας F 18 ἐπεισελθόντες F 20 οἰκοδομεῖς σὺ] οἰκοδομεῖς, φησιν F 22 ταῖς χρείαις] καὶ ταῖς χρείαις A 24 ζητεῖν A 26 ἰδεῖν om. F 28 γενέσθαι F.

ματά μου καὶ τὰ ἀγαθά μου». οὐδένα, φησίν, ἔχω κοινωνόν· οὐδένα μεριστὴν ποιοῦμαι· οὐ τοῦ Θεοῦ εἰσιν, ἀλλ᾽ ἐμά. μόνος οὖν ἀπολαύσω τῶν προσόντων μοι. τὸν Θεὸν κοινωνὸν οὐ προσλήψομαι εἰς τὴν τούτων ἀπόλαυσιν· ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ περὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν λόγος τούτῳ τετράνωται· ἀγαθὰ γὰρ νομίζει τὰ ἀδιάφορα· τῶν γὰρ πραγμάτων τὰ μέν ἐστι καλά, τὰ δὲ κακά, τὰ δὲ μέσα, ὧν ἔνια πολλοῖς μὲν εἶναι δοκεῖ κακά, οὐκ ἔστι δέ, ἀλλὰ λέγεται μόνον καὶ ὑποπτεύεται. ἀλλ᾽ ἵνα σαφέστερον ὃ λέγω ποιήσωμαι, καὶ ἐπὶ παραδειγμάτων τὸν λόγον γυμνάσωμεν. ἡ πενία δοκεῖ μὲν πολλοῖς εἶναι κακόν, οὐκ ἔστι δέ· ἀλλ᾽ εἴ τις νήφει καὶ φιλοσοφεῖ, κακῶν ἀναιρετικόν. ὁ πλοῦτος πάλιν δοκεῖ μὲν πολλοῖς εἶναι καλόν, οὐκ ἔστι δὲ ἁπλῶς καλόν, εἰ μή τις εἰς δέον αὐτῷ χρώμενός ἐστιν· εἰ γὰρ ἁπλῶς καλὸς ἦν ὁ πλοῦτος, ἔδει καὶ τοὺς ἔχοντας αὐτὸν εἶναι καλούς. εἰ δὲ οὐ πάντες οἱ πλουτοῦντες ἐνάρετοι, ἀλλ᾽ οἱ καλῶς τῷ πλούτῳ κεχρημένοι, εὔδηλον ὅτι οὐκ αὐτὸς καθ᾽ ἑαυτὸν ὁ πλοῦτος καλόν, ἀλλ᾽ ὕλη τίς ἐστιν ἀρετῆς ἐν τῷ μέσῳ κειμένη. πάλιν, εἰ ἡ πενία κακὸν ἦν, ἔδει πάντας τοὺς ἐν πενίᾳ εἶναι κακούς. εἰ δὲ πολλοὶ τῶν ἐν πενίᾳ ὄντων τῶν ἐπουρανίων ἐπελάβοντο, οὐκ ἄρα ἡ πενία κακόν. εἴωθε δὲ καὶ ἡ Γραφὴ οὐ μόνον τὰ ὄντως κακὰ ὀνομάζειν, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὴν πολλῶν ὑπόνοιαν κακὰ καλούμενα, ὡς ὅταν λέγῃ ὁ Θεὸς διὰ τῶν προφητῶν· «ἐγὼ ὁ ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακά». οὐ περὶ πονηρίας τοῦτο λέγει, ἀλλὰ περὶ συμφορῶν. καὶ πάλιν· «οὐκ ἔστι κακία ἐν πόλει, ἣν Κύριος οὐκ ἐποίησε», κἀνταῦθα κακίαν τὰς νόσους τὰς θεηλάτους προσαγορεύων πληγάς. καὶ ἀγαθὰ δὲ πάλιν οὐ μόνον τὰ κυρίως, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀδιάφορα οἶδε καλεῖν, ὡς ὅταν λέγῃ· «ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε»· οὕτω γάρ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς ὠνόμασε, ὥσπερ οὖν καὶ νῦν ὁ πλούσιος· «συνάξω ἐκεῖ τὰ ἀγαθά μου».

Κατὰ δὲ τὴν ἀναγωγὴν ἔλεγε, φησίν, ὁ ἰουδαϊκὸς λαός· «τί ποιήσομεν»; ἕως ἂν ὦσιν οἱ ἐλέγχοντες ἡμᾶς, οὐ δυνάμεθα πράττειν ἃ θέλομεν καὶ εἰς φῶς ἐξάγειν τὰ ἑαυτῶν ἐνθυμήματα, ἀλλ᾽ἐὰν ἀνέλωμεν τοὺς προφήτας (τοῦτο γάρ ἐστι τό, «καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας»),

1-3 Θεοφ. Βουλγ. Migne, P. G. 123, 885D καὶ 888A 20 Ἡσ. 45,7 Ἀμμὼς 3,6 25 Ἡσ. 1,19.

2 μερίτην F 3 μοι om. A 8 γυμνάσωμεν om. F 11 πολλοῖς om. F 16 ἢ ἡ πενία κακὴ ἦν F post κακὸν addit A: εἰ 17 οὐρανίων A 17 post ἄρα addit A: ἔσται 19 καλούμενα] τελούμενα F 21 λέγων F 24 διάφορα A εἶδε F.

τὰς ἑαυτῶν βουλὰς στήσομεν καὶ ποιήσομεν τὰ πρὸς εὐφροσύνην ἡμῖν. τί δ'ἐστι τὸ «μείζονας οἰκοδομήσω»; τοῦτο ἐκ τούτου δηλοῦται, τοῦ ἀεὶ καὶ καθ'ἡμέραν προβαίνειν τοῖς φαύλοις αὐτοὺς ἐνθυμήμασι καὶ μηδέποτε ἵστασθαι τὰ πονηρὰ διαλογιζομένους, ἀλλὰ προκόπτειν ἐπὶ τὸ χεῖρον. ὅρα δὲ πῶς εἴρηται τὸ «καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας»· οὐ γὰρ εἶπεν ἁπλῶς «ἀποθήκας», ἀλλ' ἀποθήκας «μου». καλῶς καὶ τοῦτο· αὐτῶν γὰρ ἦσαν οἱ πατέρες καὶ οἱ προφῆται. ἐκεῖναι μὲν οὖν αἱ ἀποθῆκαι παρὰ Θεοῦ ἦσαν αὐτοῖς, ὁ δὲ ἄφρων λαός ταύτας μὲν ἐβούλετο καθελεῖν, ἑτέρας δέ, ὥς γε ἐδόκει αὐτῷ, μείζονας οἰκοδομεῖν, τοὺς τὰ καθ' ἡδονὴν αὐτῷ λέγοντας ψευδοπροφήτας καὶ ψευδοδιδασκάλους, οἳ ἐχαρίζοντο τῷ λαῷ πολλὰ καὶ τὰ καταθύμια σφίσιν ἔλεγον κολακεύοντες. τάχα δ' ἐρεῖς καθελεῖν αὐτοὺς καὶ τῶν θείων θυσιαστηρίων πολλὰ καὶ ὕστερα οἰκοδομεῖν τοῖς βουνοῖς καὶ τοῖς ἄλσεσι. «μείζονας» δὲ λέγει οἰκοδομεῖν, ὅτι λίαν κεκαλλωπισμένα καὶ ὡραῖα πρὸς θέαν τῶν δαιμόνων τεμένη οἰκοδομεῖν ἐπετήδευον.

«Συνάξω οὖν», φησίν, «ἐκεῖ, πάντα τὰ γεννήματά μου καὶ τὰ ἀγαθά μου». εἰ μὲν ἐρεῖς ἀναγωγικῶς τὰ τῶν δαιμόνων θυσιαστήρια εἶναι, ἃς εἶπε μείζονας οἰκοδομεῖν ἀποθήκας, νοήσεις καὶ γεννήματα καὶ ἀγαθά, ἃ εἶπεν ἐκεῖ συνάξαι αὐτός, τὰς ἀπαρχὰς τῶν γεννημάτων καὶ τὰς θυσίας, ἃς τοῖς δαιμονίοις προσέφερον. εἰ δὲ λέγει τις, ἀποθήκας μὲν οὔσας, εἶναι τοὺς προφήτας, ἑτέρας δὲ μείζονας οἰκοδομηθησομένας, οὐκ οἰκοδομηθείσας δέ, τοὺς παρ' αὐτοῖς ψευδοπροφήτας, περὶ ὧν ὁ Σωτὴρ λέγει· «πάντες ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ λησταί», ἐκλάβοις ἂν οὕτως τὸ «συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γεννήματά μου καὶ τὰ ἀγαθά μου», ἀντὶ τοῦ πάντα τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπιτρέψω τοῖς τοιούτοις διδασκάλοις μου τοῖς ἐμοὶ χαριζομένοις καὶ ὅσα μοι καταθύμια λέγουσι. τῷ ὄντι γὰρ καὶ χρήματα καὶ κτήματα—τί μὴ λέγω; καὶ ψυχὰς τοῖς ψευδοδιδασκάλοις ἑαυτῶν οἱ ἀνόητοι ἐνεχείριζον καὶ τοῖς τοιούτοις τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπέτρεπον. οὐ μόνον δὲ τὰ προτεθέντα τοῦ πλουσίου ἀνόητα, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ἀνοητότερα.

»Καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχή, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη »πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.

23 Ἰωάνν. 10,8.

9 ὥς γε] ὥστε F 10 αὐτῷ om. F 13 in margine: ὅρα Ἰωσὴφ Κύριε ἐλέησον οἰκοδομῆσαι F 15 τῶν δαιμόνων] τὰ τῶν δαιμόνων A 17 αἱρεῖς F 21 οἰκοδομησομένας A 24 ἐκλάβοις om. F 28 διδασκάλοις om. A.

Ὦ τῆς ἀλογίας! τῇ ἀνοίᾳ προστίθησιν ἄνοιαν· οὐ μόνον γὰρ οὐχ ὁρᾷ πρὸς τὸ μέλλον, οὐδ' ἀναβλέπει πρὸς τὸν Θεόν, οὐδ' ἐρᾷ φιλοπτωχείας καὶ τῶν ἐντεῦθεν αὐχημάτων ἐφίεται, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔτι τούτου παραλογώτερον, μῆκος ἑαυτῷ ὁρίζει ζωῆς, ὥσπερ καὶ τοῦτο ἐκ γῆς γεωργήσας. ἀλλ' ὦ πλούσιε, φαίη τις ἂν πρὸς αὐτόν· τοὺς μὲν καρποὺς ἔχεις ἐν ἀποθήκαις· ἔτη δὲ πολλὰ πόθεν ἂν λάβοις; μή καὶ τοῦτο γέννημα σόν; μή καὶ τοῦτο ἀγαθὸν σόν; μή καὶ τὰ ἔτη ἐθέρισας; μή καὶ τὴν ζωὴν ὡς ἄλλον τινὰ συνῆξας καρπόν; οὐ παρὰ σοὶ ὁ ὅρος τῆς ζωῆς, ἄνθρωπε. οὐ τῆς σῆς ἐξουσίας τῆς ζωῆς ἡ παράτασις. εἰ δὲ καὶ τοῦτό σοι γενήσεται, ὡς καλή σοι ἡ ἀπόλαυσις. ἀλλ'οὕτως τοιοῦτον ὁ πλοῦτος τυφλὸν καὶ ἀνόητον. οὐ προορᾷ τὰ μέλλοντα· οὐ προνοεῖται τῶν συμφερόντων· οὐ τῶν λυσιτελῶν ἐπιστρέφεται. διὰ τοῦτό φησιν «ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχὴ ἔχεις πολλὰ ἀγαθά». οὕτως ἀφρόνως ἀγαθὰ ταῦτα νομίζεις μόνα, ὦ πλούσιε, τὰ τοῦ παρόντος βίου τερπνά; καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο τί ποτε ζητήσεις παρὰ τὴν τρυφὴν καὶ τὰ χρήματα; «ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου». εἰ δὲ καὶ χοιρείαν εἶχες ψυχήν, τί ἂν ἄλλο ἢ τοῦτο αὐτῇ ἔλεγες; οὕτω κτηνώδης εἶ; οὕτω τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν ἀσύνετος, τοῖς τῆς σαρκὸς αὐτὴν βρώμασιν δεξιούμενος καὶ ὅσα τῆς ἀλόγου ζωῆς ταῦτα τῇ ψυχῇ παραπέμπεις; τὸ γὰρ φαγεῖν καὶ πιεῖν, ἀλόγου ψυχῆς ἀγαθόν. τοιαύτην οὖν καὶ σὺ ταῖς ἐμπαθείαις τὴν σεαυτοῦ ἀπολέσας ψυχήν, εἰκότως αὐτῇ ταῦτα προσανατίθης. λογικῆς δὲ ψυχῆς ἀγαθὸν νοῆσαι, λογίσασθαι, εὐφρανθῆναι νόμοις Θεοῦ καὶ διανοήμασιν ἀγαθοῖς. πῶς δὲ καὶ τὸ «ἀναπαύου» ἑαυτῷ προσφωνεῖς; ποία ἀνάπαυσις, εἰπέ μοι, τὸ φροντίσι καὶ μερίμναις ἑαυτὸν κατατήκειν; τὸ δὲ καὶ τρυφαῖς καὶ κώμοις ἑαυτὸν ἐκδιδόναι, οὐ κόλασις ἄντικρυς; ἐντεῦθεν γὰρ αἱ καρηβαρίαι καὶ τὰ μυρία νοσήματα τίκτονται. οὐκ ἀρκεῖ δέ σοι τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν, ὦ ἄφρον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπακολουθοῦσαν τούτοις αἰσχίστην καὶ μυσαρὰν ἡδονὴν ἐπιτάττεις τῇ ψυχῇ; εὐφήμως γὰρ ὁ Κύριος διὰ τοῦ «εὐφραίνου», τὰ ἀσελγέστατα πάθη ἐδήλωσεν, ἃ τῇ πλησμονῇ τῶν

5-10 Θεοφ. Βουλγ. Migne P. G. 123, 388A 18-20 Θεοφ. Βουλγ. ἔνθ' ἀν. 123,888.

2 ἀναβλέπει] ἀναμένει A 4 ζωῆς om. F 8 τινὰ] τι F 10 σου F ἀλλ' ὄντος A 14 τὰ παρὰ τοῦ βίου F 19 αὐτοῖς βρώμασι F 26 οὐ κόλασις ἄντρικρυς om. A ἐντεῦθεν] ἐν τίνι A 27 μυρίων A 28 ἀλλὰ καὶ] ἀλλὰ AF 30 ἀσελγήματα F

βρωμάτων καὶ πωμάτων παρέπεται· ἀκόλουθα γὰρ τῷ κόρῳ τὰ ἀφροδίσια. «εὐφραίνου»· οὕτω ψυχὴ εὐφραίνεται, πλούσιε, ἀνθρώπου νοῦν ἔχοντος; οὕτως ἡδονὴν καρποῦται ἀνόητε; εὐφροσύνη ψυχῆς, θεωρία τῶν ὄντων, ἢ ἀρεταῖς κοσμεῖται ἢ πλήρης ἐστὶν ἔργων ἀγαθῶν ἢ Θεῷ προσῳκείωται. εἰ οὕτως εἶχεν ἡ σὴ ψυχή, εἶχεν ἂν πολλὰ ἀγαθά. νῦν δέ, ἐπεὶ σάρκινος εἶ, τὴν τῶν φθειρομένων ἀπόλαυσιν εὐφροσύνην ἡγεῖ καὶ Θεὸν τὴν κοιλίαν κέκτησαι· οἱ γὰρ ταῖς σωματικαῖς τρυφαῖς τε καὶ ἡδοναῖς ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, εἰκότως τὴν κοιλίαν Θεὸν ἔχουσι, «φάγωμεν καὶ πίωμεν» λέγοντες, «αὔριον ἀποθνήσκομεν». δι᾽ ὃ μᾶλλον ἐχρῆν τῆς τρυφῆς καταφρονεῖν, διὰ τοῦτο ταύτης ἀντέχονται. ἀνθ᾽ ὧν ἔδει λέγειν, ἐπεὶ αὔριον ἀποθνήσκομεν, μὴ φάγωμεν μηδὲ πίωμεν. τί λέγεις, ἄνθρωπε; οὐ ζῇς, ἵνα ἐσθίῃς, ἀλλ᾽ ἐσθίεις, ἵνα ζῇς.

᾽Αλλ᾽ οἱ μὲν πλουτοῦντες καὶ τῷ ἔρωτι τῶν χρημάτων μεθύοντες, οὐ συνιοῦσιν. ὑμεῖς δὲ γνῶτε ὅτι καὶ ἡ κατὰ τὴν τοῦ μάννα βροχὴν ἱστορία τοῦτο ἡμῖν ὑποτίθησιν. ἐκεῖ γάρ, εἴ τις ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις ἡμέραις πλέον τοῦ ἀρκοῦντος συνέλεξε, κατεσήπετο καὶ σκώληκας ἔτικτεν· εἰ δέ τις ἐν τῇ Παρασκευῇ καὶ τὴν τοῦ Σαββάτου συνῆγε τροφήν, φθορὰν τὸ φυλαττόμενον οὐκ ἐδέχετο. τοῦτο γοῦν ἐκ τῶν ποτε γινομένων μανθάνομεν, ὅτι πᾶν τὸ ἔξω τῆς χρείας τοῖς πλεονέκταις ἀποτιθέμενον ἐν τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ, τουτέστιν ἐν τῷ προσδοκωμένῳ βίῳ, σκώληξ τῷ ταμιεύσαντι γίνεται. νοεῖς δὲ πάντως ἀκούων διὰ τοῦ σκώληκος τούτου τὸν ἀτελεύτητον σκώληκα, τὸν ἐκ τῆς πλεονεξίας ζωογονούμενον· τὸ δ᾽ ἐν νόμῳ τῷ Σαββάτῳ διαρκεῖν, τὸ ἀπόθετον. τοιαύτην τινὰ τὴν συμβουλὴν ἡμῖν ὑποτίθησιν, ὅτι χρηστέον ἐστὶ τῇ πλεονεκτικῇ προαιρέσει, ἐν οἷς τὸ συναγόμενον διαφθορὰν οὐ προσίεται. οἷόν τι λέγω; Παρασκευή ἐστιν οὗτος ὁ βίος, ὅτι ἐν αὐτῷ τὰ πρὸς τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἐφόδια ἑαυτοῖς παρασκευαζόμεθα. Σάββατον δὲ ὁ αἰὼν ἐκεῖνος, ἐν ᾧ οὐδὲν ἔργον τῶν πραττομένων ἡμῖν ἐργαζόμεθα· οὐ γὰρ γεωργίαν, οὐκ ἐμπορίαν, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὧδε σπουδαζομένων οὐδέν, ἀλλ᾽ ἐν ἀπραξίᾳ πάσῃ τῶν τοιούτων ἔργων διάγοντες, τῶν νῦν ἡμῖν παρὰ τὸν βίον καταβεβλημένων σπερμάτων τοὺς καρποὺς κομιζόμεθα.

---

14 Ἔξοδ. 16,20

1 ἀκόλουθα] ἀκολουθεῖ A τῷ κόρῳ] ἡδονὴ AF 7 ἡγεῖ] ἡ γῆ F τροφαῖς F 18 ποτε] τότε A 19 ὅτι] ὅτε A 23 δέ om. A 25 προσίεται] πρίεται F 29 γεώργιον F γεωργίαν, οὐκ ἐμπορίαν] γεωργία, οὐκ ἐμπορία, οὐ στρατία A.

σωτηριώδεις μέν, εἴ περ ἀγαθὰ εἴη τὰ σπέρματα· ὀλεθρίους δέ, εἰ τοιαῦτα ἡ γεωργία τῆς ζωῆς ταύτης ἐκφύει· «ὁ γὰρ σπείρων», φησίν, «εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον. ὁ δὲ σπείρων εἰς τὴν σάρκα, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν»· καὶ ἅπερ ἐνταῦθα συλλέξομεν ὡς ἐν Παρασκευῇ, ταῦτα ἐκεῖσε σαββατίσαντες, εὑρήσομεν καὶ τραφησόμεθα. ἐπεὶ δὲ τῆς περὶ τοῦ μάννα ἱστορίας ἐμνήσθημεν, φέρε ζητήσωμεν τί δήποτε τὴν ὀρτυγομήτραν ἑσπέρας, ἅμα δὲ τῇ ἕῳ τὸ μάννα καθίησι· πλαγίως γὰρ ἡμῖν ὑπαινίττεται ὅτι μή ἐστιν ἐν φωτὶ νοητῷ ὁ τῶν γηίνων ἐραστής. ἃ δὲ τῆς ὀρτυγομήτρας σημαίνεται, ἣν ὀρέγει ἐπιζητοῦσι Θεός, οὐχ ἕλκων μὲν αὐτὸς εἰς ἐπιθυμίαν, οὔπω δὲ διδοὺς τὸ καταneανιεύεσθαι τῶν παθῶν. τὸ δὲ μάννα, σκιὰ τῶν διὰ τοῦ Χριστοῦ παιδευμάτων καὶ χαρισμάτων καθέστηκεν, ἃ καὶ ἄνωθέν ἐστιν ἐξ οὐρανοῦ καὶ τὸ γεῶδες οὐκ ἔχει. ἀμοιρεῖ δὲ μᾶλλον καὶ βδελυρίας σαρκικῆς καὶ ὄντως τροφὴ πνευμάτων ἐστὶν ἡ ἐν τούτοις ὀρθὴ καὶ ἀκίβδηλος γεῦσις, ἧς ἡ χορηγία ὡς ἐν φωτὶ καὶ ἡμέρᾳ γίνεται, ἀνίσχοντος ἐν ἡμῖν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης Χριστοῦ, ὃς ἀποστρέφει ἡμᾶς εἰς ζωὴν ἀκήρατον· ὁ γὰρ τὸ θεῖον μάννα κατεδηδοκώς, ἀμείνων ἔσται φθορᾶς καὶ ὑπερβαλεῖται θάνατον. οὐ καθεζομένοις δὲ ἡμῖν ἔρχεται τὸ μάννα, ἀλλ' ἐρχομένοις ἔξω τῆς παρεμβολῆς, λέγω δὴ τοῦ σώματος, ἐν ᾧ ἐνεῖρκται ἡ ψυχή· δεῖ γὰρ τὴν ψυχὴν μηκέτι εἶναι σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, ὅταν διαλαμβάνω περὶ Χριστοῦ, περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ, περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ. ἄρτον ἀγγέλων ἐσθίων, τὸ μάννα, καθά φησιν ὁ Δαυΐδ, ὅπερ εὑρὼν καὶ θαυμάσας, θαυμαστικῶς ἐρεῖς· «μάννα, τί ἐστι τοῦτο; καὶ γενήσεται τὸ φθέγμα τῷ ἄρτῳ ὄνομα». ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπαναδράμωμεν.

»Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Θεός· ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου »ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται;

Πρέπουσα ὄντως καὶ ἡ προσηγορία τῷ πλουσίῳ ἐτέθη παρὰ Χριστοῦ. διὰ τοῦτο συνεχωρήθη πάντα βουλεύεσθαι καὶ φανερὰν αὐτοῦ ποιῆσαι τὴν γνώμην, ἵνα ἀξίαν τῆς προαιρέσεως δέξηται τὴν ἀπόφασιν. οὐχ ὡς τοῦ Θεοῦ ταῦτα πρὸς τὸν πλούσιον εἰπόντος, λέγεται τὸ «εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Θεός», ἀλλὰ τοιοῦτόν τι παριστᾷ, ὅτι ταῦτα διαλογιζομένου, ὁ

---

2 Γαλ. 6,7 24 Ψαλμ. 77,24 28-32 Θεοφ. Βουλγ. Migne P. G. 132, 888 B.

1 εἰ τοιαῦτα] οἱ τοιαῦτα F 2 ἐκφύει] ἐκφύσειεν A 5 εὑρησόμεθα F 6 περὶ om. F 7 τὴν] τὴν μὲν A 8 καθίστησι F 17 καταδιδωκώς AIF 18 ὑπερβαλεῖται] ὑπεραλεῖται A 24 ἄρτος A 28 καὶ om. A παρὰ Θεοῦ A 31 τοῦ Θεοῦ δὲ A 32 παριστᾶν A.

Θεὸς τὴν ἀφροσύνην τοῦ πλουσίου διελέγχων καὶ ματαίαν δεικνύς, εἶπεν, ἃ γέγραπται· πλάττεται γὰρ ταῦτα ἡ παραβολή. ἄφρων οὖν καὶ μάταιος πᾶς τοιοῦτος, καθὰ καὶ Δαυῒδ φησί· «μάταιος πᾶς ἄνθρωπος». καὶ ἡ αἰτία; θησαυρίζει καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά. καὶ πάλιν· «ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται καὶ καταλήψουσιν ἀλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν». καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἄφρων ὁ μὴ γνοὺς ὅτι ζωῆς ὅρος παρὰ μόνῳ τῷ Θεῷ καὶ οὐκ αὐτὸς ἑαυτῷ τῆς ζωῆς ὁριστής ἐστιν ἕκαστος; καὶ ὅτι «ἐλπὶς πλουσίου χνοῦς ὑπὸ ἀνέμου φερόμενος καὶ καπνὸς ὥσπερ διαλυθήσεται»; σκόπει δὲ καὶ τοῦτο· ὅτι τὸ μὲν μὴ παραμένειν πάντως τῷ κτησαμένῳ τὰ χρήματα παρέλιπεν ὁ Σωτήρ, μικρὸν ἔτι καὶ τοῦτο εἰδώς, τὸ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας παραινεῖν καταφρονεῖν τῶν χρημάτων, διότι μὴ μόνιμον τοῖς ἀνθρώποις ἐστίν. ἔρχεται δ᾽ ἐπὶ τὸ μεῖζον, ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν ὅτι οὐδὲ εἰ τὸν ἅπαντα χρόνον διαμένει καὶ διαιωνίζει τὰ χρήματα, ἄξιόν τι σπουδῆς ἔχουσι. τί δήποτε; ὅτι οὐδὲ ὁ κτώμενος αὐτοῖς συμπαραμένει καὶ ἀθάνατος διατηρηθήσεται. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν ὅτι, ἄφρον, τὰ χρήματα φθαρτά εἰσι καὶ ἐπίκηρα καὶ ἀβέβαια καὶ ἀπὸ τοῦδε εἰς τόνδε μεταβαίνοντα, ἀλλ᾽ ὅτι «ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ ~~ἀπὸ~~ σοῦ». ἰστέον δὲ ὅτι τὸ τοῦ ἄφρονος ὄνομα λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντιδιαστελλομένου τῷ σοφῷ καὶ συνετῷ, ὡς ἔχει καὶ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ, ὅτι «οὐκ ἔστιν ἡ μνήμη τοῦ σοφοῦ μετὰ τοῦ ἄφρονος εἰς τὸν αἰῶνα». λέγεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἀθέου, ὡς ἔχει τό, «εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός». ἐνταῦθα οὖν, ὡς ἂν βούλῃ τὸ ὄνομα ἔκλαβε· ἔστι γὰρ καὶ ματαιόφρων, ἔστι καὶ ἄθεος· εἰ γὰρ τοιαῦτα φθέγγεται, πῶς οὐκ ἀπρονόητα τὰ πάντα νομίζει; «ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ». ὡς φοβερὰ ἡ ἀπόφασις! παρὰ πόδας ἡ ἀπειλή· ἀνυπέρθετος ἡ ποινή. οὐκ εἶπε δὲ «ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ», ἀλλὰ «ταύτῃ τῇ νυκτί»· ἢ διὰ τὸ ἀοράτως καὶ ἀνελπίστως καὶ αἰφνιδίως καταλαμβάνειν τὸν θάνατον, ὡς τό, «μέσης δὲ νυκτὸς οὔσης, κραυγὴ γέγονεν», ἢ διὰ τὸ συγκεχυμένον τῶν φρενῶν καὶ σκοτεινὸν καὶ τὴν τοῦ καλοῦ ἄγνοιαν· οὐ γὰρ εἶχε φῶς θείας ἐπιγνώσεως ἐπιλάμπον αὐτῷ. τάχα δὲ καὶ τὴν ἐκ τῆς τρυφῆς εὐφροσύνην τῆς ἁμαρτίας νύκτα

1-9 Θεοφ. Βουλγ. Migne, P. G. 132, 888B 3-4 Ψαλμ. 38, 6–7 21 Ψαλμ. 13,1 29 Ματθ. 25,6.

3 μάταιος] μάτην F 7 τῷ Θεῷ] Θεῷ A 13 ὡσανεὶ F 17 ἀπὸ τοῦδε] ἀπὸ ποῦ εἶδε F εἰς τούς δε A 25 ἀπρονόητα] ἀπρόητα A 28 αἰφνίδιον F 32 τρυφῆς] τροφῆς F.

εἰπών, οὐκ ἂν ἁμάρτοις τοῦ δέοντος, ὥς τό, «καὶ νὺξ φωτισμὸς ἐν τῇ τρυφῇ μου». ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν τι ἐστίν· ἡμάρτανον καὶ νὺξ ἦν περὶ ἐμὲ τὸν δείλαιον, ἐγὼ δὲ ἠγνόουν· φωτισμὸν γὰρ εἶναι τὴν τρυφὴν ὑπελάμβανον. οὐκ εἶπε δὲ «ἀπαιτῶ», ἀλλ᾽ «ἀπαιτοῦσι»· τῶν γὰρ ἁμαρτωλῶν τὰς ψυχὰς ἄγγελοί τινες πικροὶ καὶ φοβεροὶ καὶ μετ᾽ ἀποτομίας λαμβάνουσιν· αἱ δὲ τῶν δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ. καὶ αὐτὴν δὲ τὴν λέξιν ὅρα πῶς ἐστιν ἐμφαντικὴ τοῦ μετὰ βίας τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχὰς ἀποσπᾶσθαι τοῦ σώματος· ὥσπερ γάρ τινες ἀπηνεῖς φορολόγοι, φοβεροὶ δὲ ἄγγελοι τὰς τοιαύτας ἀπαιτοῦσι ψυχάς. ὁ μὲν γὰρ δίκαιος, οὐκ ἀπαιτεῖται τὴν ψυχήν, ἀλλὰ παρατίθεται ταύτην τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ τῶν πνευμάτων, χαίρων καὶ ἀγαλλόμενος, οὐδὲ δυσφορεῖ περὶ τὴν ἀπόθεσιν· ἐλαφρὸν γὰρ τὸ σῶμα περίκειται. ὁ δέ γε ἁμαρτωλός, κατασαρκώσας τὴν ψυχὴν καὶ πρὸς τὸ σῶμα ποιώσας αὐτήν, δυσαποσπάστως ἔχειν αὐτὴν παρεσκεύασε. διὸ καὶ «ἀπαιτεῖσθαι» ταύτην λέγει, ὥσπερ τις χρεώστης ἀπειθής, πράκτορσι ἀπηνέσι παραδιδόμενος. καὶ τὸ «ἀπὸ σοῦ» δέ, τάχα τοιοῦτόν τι ἐστίν· ἐπειδὴ σὰρξ ὁ λόγος ἐγένου καὶ οὐδέποτε περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς ἐμερίμνησας, λαμβάνουσι τὴν ψυχὴν ἀπὸ σοῦ ἀπαραίτητοι ἄγγελοι. οἷόν τι λέγω· ὁ ἄνθρωπος τὰ κάτω ζητῶν καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ ποθῶν, σὰρξ λέγεται, ὥς τό, «οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, ὅτι εἰσί σάρκες». ζητῶν δὲ ἄνω καὶ τῶν οὐρανίων μόνον ἐχόμενος, νοῦς ἐστιν ὅλος καὶ πνεῦμα καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι δύο, ἀλλ᾽ ἕν. «ἃ δὲ ἡτοίμασας τίνι ἔσται»; ἐπειδὴ πολλάκις, ἃ θησαυρίζουσί τινες, οὐ παῖδες αὐτῶν κληρονομοῦσιν, οὐ φίλοι, οὐ συγγενεῖς, ἀλλὰ ξένοι καὶ πάντη ἀλλότριοι—καὶ τί λέγω ξένοι; ἐχθροὶ μὲν οὖν καὶ φονεῖς καὶ ἐπίβουλοι· διὰ τοῦτο λέγει «τίνι ἔσται». ἀγνοεῖς, φησίν, ὅτι πολλάκις αὐτοὶ οἱ τῇ σῇ ζωῇ ἐπιβουλεύσαντες, τῶν σῶν χρημάτων διάδοχοι ἔσονται; ὅρα δέ, οὐκ εἶπεν ἃ «ἐθησαύρισας», ἀλλ᾽ «ἃ ἡτοίμασας», ἐπειδὴ ὁ πλούσιος οὔπω συνῆξε τοὺς καρπούς, ἀλλὰ πρὸ τῆς τῶν καρπῶν συγκομιδῆς ταῦτα διελογίζετο καὶ ἡτοίμαζεν ἑαυτῷ, ἃ μήπω συνέλεξε καὶ ἐθέρισεν.

Ὑψηλότερον δὲ «νύκτα» νοητέον τὴν ἄγνοιαν τοῦ καλοῦ· κατελίμπανον γὰρ τοὺς ἀληθεῖς προφήτας καὶ διδασκάλους καὶ προσεκολλῶντο

1 Ψαλμ. 138,11 3-15 Θεοφ. Βουλ. Migne P. G. 123, 888C
20 Γεν. 6,3.

3 ἐμὲ] ἐμοῦ F 6 ἀποτόμου F 12 ὑπόθεσιν F 13 πιώσας AIF
14 ἔχειν om. F 16 ὁ λόγος om. F.

τοῖς μὴ τοιούτοις, κόλαξί τισι καὶ διεφθαρμένοις ἀνθρώποις καὶ πλάνοις· ἀλλὰ καὶ τὴν τρυφήν. τὸ δὲ «τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ» τάχα μοι νοητέον ἁπλουστέρως, ὅτι, ἐν ὅσῳ τοῖς ἑαυτῶν ἀγαθοῖς καὶ ταῖς δοκούσαις τοῦ βίου εὐημερίαις ἐνετρύφων οἱ Ἰουδαῖοι, τοῖς ἔθνεσιν εἰς αἰχμαλωσίαν παρεδίδοντο. πῇ μὲν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων αἰχμαλωτιζόμενοι καὶ οἰκτρῶς ἀναιρούμενοι, πῇ δὲ ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος Ἀντιόχου σφίσιν ἐπιστρατεύσαντος, πῇ δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, Πομπηίου Μάγνου ἑλόντος τὰ Ἱεροσόλυμα. ἐῶ λέγειν τὰς κατὰ μέρος πολιορκίας. τάχα μὲν οὖν ἁπλούστερον τοῦτο, ὡς εἴρηται, ἐκδεξώμεθα. νοήσωμεν δὲ «ψυχὴν» καὶ τοὺς παρ᾽ αὐτοῖς προέχοντάς τε καὶ δυναστεύοντας. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· σὺ μὲν θαῤῥεῖς τοῖς ψευδοδιδασκάλοις καὶ πᾶσαν ἔχεις ἐπ᾽ αὐτοῖς τὴν πεποίθησιν καὶ ἴσα καὶ ψυχὴν λογίζῃ αὐτοῖς. ἐγὼ δὲ τοὺς κατὰ ψυχὴν τιμωρουμένους σοι ἀφελῶ ἀπὸ σοῦ. ἀλλ᾽ ἴδωμεν καὶ τὸ τῆς παραβολῆς ἐπιφώνημα.

«Οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν».

Τοιοῦτός ἐστι, φησίν, ἄφρων, δηλαδὴ πᾶς ὁ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν. καλῶς ἄρα εἶπε καὶ ὁ προφήτης· «μέντοι γε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται πᾶς ἄνθρωπος ζῶν». ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι οὐδὲν τῶν ἐν εἰκόνι γεγραμμένων διαφέρουσιν οἱ ζῶντες ἄνθρωποι· ὁμοίως γὰρ καὶ τούτων κἀκείνων ἡ φύσις ὑποῤῥεῖ τῷ χρόνῳ καὶ φθείρεται. ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν ἧττον διαταράττονται φιλονεικοῦντες, διαμαχόμενοι περὶ πραγμάτων παρερχομένων καὶ ζάλης ἅπας ὁ βίος μεστός, τέλος ἔχων τὸν θάνατον. σὺν πόνῳ δὲ πολλῷ καὶ ἱδρῶτι τὸν πλοῦτον ἀθροίζοντες, τὸν ἐσόμενον οὐκ ἴσασιν.

Ἀλλ᾽ ἡμεῖς, ἀδελφοί, μὴ ἑαυτοῖς θησαυρίζωμεν, τῇ καταργουμένῃ γαστρὶ χαριζόμενοι καὶ τοὺς προσερχομένους ἡμῖν ἀποπεμπόμενοι πένητας, μηδὲ πλουτῶμεν ἀδίκως, ἀλλ᾽ ἐκ Θεοῦ τὸν πλοῦτον ἔχειν οἰόμενοι, μὴ ἀποστερῶμεν τὸν Θεὸν τῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν. τάχα δὲ καὶ εἰς Θεὸν πλουτεῖ τις, ὅταν ἐπ᾽ ἐκείνῳ θαῤῥῇ καὶ τοῦτον ἔχειν ἡγῆται δόξαν καὶ πλοῦτον καὶ καύχημα. καὶ τὸ πιστεύειν δ᾽ εἰς Θεόν, ὅτι, ἐὰν πάντα δώσω καὶ κενώσω, οὐδέν μοι τῶν ἀναγκαίων ἐπιλείψει, ἀλλ᾽ ὅταν χρῄζω, πάντα τὰ χρειώδη πορίσομαι. τοῦτό ἐστι τὸ «εἰς Θεὸν πλουτεῖν». ὅστις δὲ οὐ πέποιθεν ἐπὶ Θεῷ, ἀλλ᾽ ἐπήλπισεν ἐπὶ τῷ πλή-

---

17 Ψαλμ. 38,6 28-32 Θεοφ. Βουλγ. Migne P. G. 123, 889.

1 μὴ om. A 6 τῶν Μακεδόνων F τοῦ Ἀντιόχου AF 10 καὶ ψυχὴν A 25 κατηγορουμένῃ A 30 κἂν A 33 ἐπὶ Θεὸν A.

θει τοῦ πλούτου αὐτοῦ, ἀκούσεται· «ἰδοὺ ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἔθετο τὸν Θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπήλπισεν ἐπὶ τὸ πλῆθος τοῦ πλούτου αὐτοῦ καὶ ἐνεδυναμώθη ἐπὶ τῇ ματαιότητι αὐτοῦ». ἐξετάσωμεν δὲ καὶ τὰ τῇ παραβολῇ ἐπαγόμενα.

[«Ταῦτα λέγων, ἐφώνει· ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω».

Ὦτα ἐνταῦθα οὐ τὰ σωματικά φησιν, ἀλλὰ τὰ ψυχικά, ἐπεὶ πάντες ὤτων εὐποροῦμεν σωματικῶν. ὥσπερ γὰρ διπλοῦς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, οὕτω καὶ τὰ αἰσθητήρια διττά, σωματικά τε καὶ ψυχικά. τῶν γοῦν σωματικῶν ὤτων ἴδιον τὸ ἀκροθιγῶς τὸν λόγον ἀκούειν, ἁπλαῖς, ὅ φασιν, ἐπιβολαῖς· τῶν ψυχικῶν δέ, τὸ μετὰ συνέσεως ἀκροᾶσθαι καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτοὺς ἐντιθέναι καὶ τῇ μνήμῃ φυλάττειν ἀνεπιλήστως εἰς ὑψηλοτέραν τε θεωρίαν ἀνάγειν καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν καρποῦσθαι ὠφέλειαν. ὁ δέ γε τῶν θείων λόγων ἐπακροώμενος καὶ τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ τούτους μὴ ἐντιθείς, ἀλλὰ καταφρονητικῶς περὶ αὐτοὺς διακείμενος καὶ μάτην εἰς ἀέρα ἐῶν αὐτοὺς χέεσθαι, οὗτος, κἂν δοκῇ ἀκούειν, οὐκ ἀκούει· οὐ γὰρ ἔχει τὰ τῆς ψυχῆς ὦτα ἐπαΐοντα, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τότε λέγομεν ἀκούειν ἡμῶν τινα, ὅταν τοῖς παρ' ἡμῶν λεγομένοις πείθηται· εἰώθαμεν γὰρ λέγειν ὅτι ὁ δεῖνά μου ἤκουσεν ἐπιτάτοντος. ὅταν δὲ ἀπειθῇ τις, λέγομεν ὅτι ὁ δεῖνα οὐκ ἤκουσέ μου. τὸ μέντοι ἀκούειν τοῦ ἐνωτίζεσθαι διαφέρει, ὅτι τὸ μὲν ἀκούειν διανοίας ἐστί, τὸ δ' ἐνωτίζεσθαι ψιλὸν τὸν ἦχον ἐντίθεται τοῖς ὠσί.

Τοίνυν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, μὴ τὰ ὦτα τῶν ἡμετέρων ψυχῶν πρὸς τὴν τήμερον λεχθεῖσαν παραβολὴν ἀποφράξωμεν, ἀλλ' εἴσω τῆς ἡμετέρας διανοίας ἐνθήσωμεν καὶ διηνεκῶς αὐτὴν ἐν νῷ στρέφοντες, μὴ μιμησώμεθα τὴν τοῦ ἄφρονος πλουσίου ὠμότητα καὶ τὸ τῆς γνώμης τούτου ἀπάνθρωπον, ἀλλ' ἀποστραφῶμεν καὶ βδελυξώμεθα καί, εἴπερ θέλομεν ἐκφυγεῖν τὴν τούτου κατάκρισιν καὶ μὴ ἄφρονες τῷ ὄντι κατονομάζεσθαι, μὴ τὰς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐφορίας καὶ εὐκαρπίας ταῖς ἔργων καλῶν ἀφορίαις καὶ ἀκαρπίαις ἀνταμειψώμεθα· μηδὲ ἐν τοῖς τῶν χωρῶν καὶ ἀγρῶν εὐθηνίαις τὰς ἐξ ἀχαρίστου καὶ ἀπλήστου γνώμης

1 ψαλμ. 51,9 5 ἑ. Ὁ ἑρμηνευόμενος στίχος περιλαμβάνεται εἰς τὰς ἀκολούθους τῶν εὐαγγελίων θέσεις, οὐχὶ δ' ἐν τῇ ἀνωτέρω παραβολῇ: Ματθ. 11, 15. 13,9. 13, 43. Μαρκ. 4,9. 4,23. 7,16. Λουκ. 8,8. 14,35. Περικλείομεν ὅθεν τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ῥητοῦ ἐντός [ ].

3 ἐν τῇ ματαιότητι A 12 ἀνεπιλήστους A ἐνάγειν F 17 τινῶν ἡμᾶς F 18 μοῦ] μὲν A 23 ἔσω F 24 διαθήσομεν F 25 τοῦ om. A 30 ἐξ ἀρίστου F.

ἀκάνθας δυσμενῶς τῷ κτίστῃ ἀντεισάγωμεν, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς ὡς ὁ πάλαι Ἰσραὴλ ὀνειδισθῶμεν· ἴστε γὰρ ὅπως παρὰ Θεοῦ τὴν εὐποιίαν ὀνειδιζόμενος καὶ τὴν τῆς κακουργίας ἀντίδοσιν τὸ «ἐγὼ ἐφυτευσά σε ἄμπελον», θεόθεν ἀκούει, «ἄμπελον καρποφόρον καὶ ὅλην καλήν· πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία» ; καί μοι σκόπει πῶς ἀλλοτρίαν τὴν ἰδίαν ἐκάλεσεν, ὡς τῷ πονηρῷ μονιῷ τῷ διαβόλῳ λελυμασμένην· καὶ ἀντὶ τοῦ ἐπιλέγειν ἕκαστος ἑαυτῷ «φάγε, πίε, εὐφραίνου», πεινῶντας διαθρέψαι, διψῶντας ποτίσαι καὶ παριβαλεῖν γεγυμνωμένους αἱρετισώμεθα. ἀντὶ δὲ τοῦ καθαίρειν καὶ οἰκοδομεῖν τὰς αἰσθητὰς ἀποθήκας, τὰς ἐν τῇ ψυχῇ καθαίρειν τῶν ἁμαρτιῶν ἀποθήκας σπουδάσωμεν, ἵνα ἐν τῇ ἐκείνων καθαιρέσει αἱ τῶν ἀρετῶν οἰκοδομαὶ προσεπιγίνωνται· καὶ σπεύσωμεν εἰς Θεὸν πλουτεῖν, τοῦτέστιν ἐπ᾿ ἐκείνῳ πεποιθέναι, κἀκεῖνον ἔχειν πλούτου ταμίαν καὶ μὴ λέγειν ὅτι «τὰ ἀγαθά μου», ἀλλὰ τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ. εἰ δὲ Θεοῦ εἰσιν ἀγαθά, μὴ ἀποστερῶμεν τὸν Θεὸν τῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν].

3 Ἱερεμ. 2,21

3 ἐγώ σε ἐφύτευσα F   9 καθαίρειν καὶ om. A   15 αὐτοῦ om. F.

ZUSAMMENFASSUNG

Unter den Namen des Johannes Xiphilinos, Patriarchen von Konstantinopel (2. Jan. 1064/2. Aug. 1075) sind in mehr als 27 Hss aus den Jahrh. XIII.—XVIII. 54 «Homilien» überliefert. Bis jetzt war man der Ansicht, dass es sich tatsächlich um «Homilien» (Predigten) handle. Nun steht aber im Cod. Monac. gr. 262 (s. XIII.), der ältesten von allen Hss (fol. 7b): «τὰ δὲ προοίμια ζήτει τοῦ καθ᾽ ἑνὸς εὐαγγελίου πρὸς τὰ μέσα τοῦ βιβλίου, ἅτινά εἰσι τοῦ κεραμιώτου σικελίας, ὥς ἐγῷμαι...κλέψας, ὥς ἐν ὑποθέσεσι ταῦτα, ἀπὸ τῶν προοιμίων τοῦ κῦρ μιχαήλ». Diese leider nicht ganz klare Bemerkung scheint doch soviel erkennen zu lassen, dass die Prooimien, welche den Evangelienerklärungen in der Ueberlieferung meist vorangestellt sind, ursprünglich nicht zugehörig sind. Das wird in der Tat noch besser ersichtlich, wenn man irgendeine von diesen sogenannten «Homilien» aufmerksam liest und sie stilistisch mit dem vorangestellten «Prooimion» vergleicht. Aus dieser Vergleichung ergibt sich desweiteren, dass es sich gar nicht um «Homilien» (im Sinne von Predikten), sondern um ἑρμηνεῖαι, oder — wie dies in mehreren Hss auch ausdrücklich steht — um ἑρμηνευτικαὶ διδασκαλίαι handelt. Dies wird endlich auch durch den Verfasser selbst bestätigt, der im Texte immer von ἐξήγησις oder ἑρμηνεία, nirgends von ὁμιλία spricht. Wie eine Stelle aus des Michael Psellos Ἐπιτάφιος εἰς Ἰωάννην Ξιφιλῖνον (Σάθα, Μεσ. Βιβλ. IV, 451 f.) nahelegt, sind die ἑρμηνευτικαὶ διδασκαλίαι wahrscheinlich, für einen bestimmten Zweck abgefasst, nämlich um «die Zöglinge der Kirche» in der Evangelienexegese zu unterrichten; als Lehrstücke dieser Art sind sie wohl entweder persönlich oder durch einen Vertreter, in der Theologenschule des Patriarchats vorgetragen worden.

Sophronios Eustratiades hat im Jahre 1903 25 von diesen dort anonym überlieferten «Homilien» aus dem Cod. Vind. theol. gr. 43 herausgegeben und ist in seinen Prolegomena zu dem Schluss gekommen es handle sich um Homilien des Theophylaktos, Erzbischof von Bulgarien (Ende XI.—Anfang XII. Jahrh.). Die Untersuchung aller erreichtbaren Hss

lässt jedoch keinen Zweifel, dass nicht Theophylaktos der Verfasser der «Homilien» ist, sondern Johannes Xiphilinos; mehr als 25 Hss aus den Jhh. XIII.—XVIII. geben Xiphilinos als Verfasser an. Wenn in mehreren anderen Hss die gleichen «Homilien» als Werke des Johannes von Chalkedon, in anderen als Werk verschiedenen Verfasser, nämlich des Germanos, des Philotheos, des Manuel Kalekas, des Joannes Kalekas, des Theophanes Kerameus, des Michael (?) oder des Theophylaktos von Bulgarien gehen, so ergibt die Untersuchung des gegenseitigen Verhältnisses der Hss, dass sie mit all diesen Namen nur irrtümlich verbunden worden sind und ursprünglich dem Johannes Xiphilinos gehören. Die exegetischen Erklärungen des Johannnes Xiphilinos gehören eben zu jenen nicht seltenen Erzeugnissen der byzantinischen theologischen Literatur, welche in der Ueberlieferung die verschiedensten berühmten Namen angenommen haben, eine Entwicklung, welche durch den Mangel an Originalität in der gesamten mittel- und spätbyzantinischen Homiletik und Exegetik begünstigt wurde; beruhte doch alle Exegese gleichmässig auf der Autorität der alten Kirchenväter. Um die Homiletik und Hermeneutik der Spätbyzantiner richtig zu charakterisieren, ist es nötig sie mit den verschiedenen Katenen zu vergleichen, um den Grad ihrer Abhängigkeit von den ältesten Kirchenvätern zu erkennen. Völlige Klarheit über die Abhänigkeitsverhältnisse wird erst eine umfassende Vergleichung der schwer übersehbaren Literatur aller Gattungen dieses Gebietes bringen können, wie sie durch die Arbeiten von Lietzmann und Karo für die Katenen und von Ehrhard für die homiletische und hagiographische Literatur eingeleitet worden ist.

Die exegetische Methode, die Xiphilinos anwendet, ist die sogenannte «analytische Methode,» d. h. die grammatische, historische und allegorische (ἀνωτέρα καὶ ὑψηλοτέρα ἡ τῆς ἀναγωγῆς) Erklärung der Evangelienstücke und auch manchmal der einzelnen Worte, durch die er von allen Seiten her das Verständnis der schwierigen Stellen herbeizuführen sucht.

Der Wert der ἑρμηνευτικαὶ διδασκαλίαι des Xiphilinos liegt weniger in ihrem selbständigen Inhalt als darin, dass durch sie manches wertvolle Stück aus den alten Kirchenvätern und aus anderen Kirchenschriftstellern gerettet wurde. Zu betonen ist noch, dass uns in Xiphilinos mit seinen ἑρμηνευτικαὶ διδασκαλίαι der älteste Exegete der mittel- und spätbyzantinischen Literatur greifbar wird, da er älter ist als Theophylaktos von Bulgarien und Euthymios Zygabenos. Aus dem Text des Xiphilinos geht hervor, dass Theophylaktos entweder den Xiphilinos vor Augen gehabt hat oder —was wahrscheinlicher ist— beide die gleiche Katene abgeschrieben haben, in der Chrysostomos die Hauptrolle spielte. Die Nachweise der Vorlagen des Xiphilinos sind in meiner Arbeit nach Möglichkeit gegeben; es sind: Chrysostomos (weit vorwiegend), Kyrillos von Alexandreia, Titos von Bostra, Origenes, Ammonios, Theodoros von Mopsuestia u.v.a. Bisher unbekannte Stellen älterer Kirchenväter sind in einer besonderen Tabelle zusammengestellt.

Von den 27 bekannten Hss habe ich 14 selbst eingesehen und photographiert; unter ihnen ist der Cod. Monac. gr. 262 die wichtigste. Auf Grund der Texte dieser Hss habe ich die Untersuchung gemacht und ein Schema der Ueberlieferungszusammenhänge aufzustellen versucht.

Auf die Beschreibung und Vergleichung der Hss folgt eine kurze biographische Skizze über den Patriarchen Johannes Xiphilinos mit einer charakterisierenden Zusammenstellung seiner Schriften.

Die Arbeit schliesst mit der Probeausgabe einer ἑρμηνευτικὴ διδασκαλία.

ΠΙΝΑΚΕΣ

I.

ΠΡΟΣΩΠΩΝ, ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

II.

ΚΩΔΙΚΩΝ

LEBENSLAUF

Am 5. Juni 1905 wurde ich, Konstantin Bonis in Astakos-Aetolo-akarnanien (Griechenland) geboren. Nach vierjährigem Besuch der Volksschule meines Heimatdorfes trat ich im September 1915 in die Mittelschule (Hellenikon Scholeion) zu Astakos ein, die ich im Juni 1918 verliess. Im September 1918 trat ich in das humanistische Gymnasium zu Leukas über, das ich am 15 Juli 1928 mit dem Reifezeugnis verliess. Im Oktober 1922 wurde ich an der juristischen Fakultät der Universität von Athen immatrikuliert. Nach einjährigem Studium an der juristischen Fakultät, habe ich dieses Studium aufgegeben und mich dem der Theologie an der gleichen Universität gewidmet. Im Juli 1927 habe ich mein Diplom bekommen und ab 1. April 1928 war ich als Studienrat in einer Mittelschule zu Kephallonien und dann im Iten humanistischen Gymnasium zu Patras tätig. Im Oktober 1932 habe ich, nach abgelegter Prüfung, vom Kultusministerium den Auftrag erhalten in Deutschland weiter zu studieren. Im Winter und Sommer-semester 1932/33 widmete ich mich an der Universität München dem Studium der mittel-und neugriechische Philologie, wie auch der Kirchengeschichte. Im Winter-und Sommersemester 1933-34 habe ich mein Studium an der Universität Berlin weitergeführt, wo ich mich besonders mit Paläographie und Geschichte beschäftigte und mich im Winter und Sommersemester 1934/35, wie auch im Winter-und Sommersemester 1935/36 in München dem Studium der mittel-und neugriechischen Philologie gewidmet. In München belegte ich Vorlesungen und Uebungen bei den Herren Prof.: Dölger, Fischer, Göttler, Grabmann, Günther, Heckel, Hönigswald, Huber, Lehmann, Leidinger, Otto, Pauli, Pfeilschifter, Pinder, Rehm, Schwartz, Sommer, Walter, Weigl und Zellinger. In Berlin belegte ich Vorlesungen und Uebungen bei den Folgenden Herren Prof.: Bertholet, Deissmann, Hartmann, Lietzmann, Perels, Seeberg (Reinhold und Erich), Sellin, Schmidt, Spranger, Wichmann und Wulff.

Die vorliegende Arbeit geht auf eine Anregung meines verehrten Lehrers Prof. Dr. Fr. Dölger zurück, dem ich auch an dieser Stelle meinen aufrichtigen und tiefen Dank für unermüdliche Hilfe in Rat und Tat aussprechen möchte.